



Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»



ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Χρυσούλα Βασιλοπούλου

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2024

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ



Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής
Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
Π.Μ.Σ. «Δημόσια Οικονομική & Πολιτική»



ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Χρυσούλα Βασιλοπούλου
A.M.:21049

Επιβλέπουσα: **Αικατερίνη Δεδούλη**

Επίκουρη Καθηγήτρια στο Δίκαιο -

Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής για την απόκτηση Μεταπτυχιακού Διπλώματος
Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική.

Αιγάλεω, 2024

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ



University of West Attica
School of Administration, Economic, and Social Sciences
Department of Accounting & Finance
M.Sc. in Public Economics and Policy



FREE MOVEMENTS WITHIN THE EUROPEAN UNION

Chrysoula Vasilopoulou
R.N. 21049

Supervisor: **Aikaterini Dedouli**

Assistant Professor in Law -

University of West Attica, Department of Accounting & Finance

Master Thesis submitted to the Dept. of Accounting & Finance of the
University of West Attica in partial fulfilment of the requirements for the
degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Aigaleo, Greece, 2024

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ



ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Μέλη Εξεταστικής Επιτροπής

Εγκρίθηκε από την εξεταστική επιτροπή την 27/05/2024



Α/α	ΟΝΟΜΑ ΕΠΩΝΥΜΟ	ΒΑΘΜΙΔΑ/ΙΔΙΟΤΗΤΑ	ΨΗΦΙΑΚΗ ΥΠΟΓΡΑΦΗ
	Αικατερίνη Δεδούλη	Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
	Ανδρέας Αλεξόπουλος	Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής	
	Απόστολος Παπακωνσταντίνου	Διδάκτωρ Συνταγματικού Δικαίου-Δικηγόρος	

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένηΒασιλοπούλου Χρυσούλα..... του...Δημητρίου....., με αριθμό μητρώου ...21049..... φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών ...Δημόσια Οικονομική & Πολιτική... του Τμήματος ...Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής.....της Σχολής...Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών... του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα



* Όνομα Επώνυμο/Ιδιότητα

Ψηφιακή Υπογραφή

* Ψηφιακή υπογραφή του επιβλέποντος αν έχει ζητηθεί απαγόρευση πρόσβασης στην εργασία για κάποιο χρονικό διάστημα.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Σημαντικοί Όροι: Ελευθερίες ΕΕ, κυκλοφορία ανθρώπων, κυκλοφορία αγαθών, κυκλοφορία υπηρεσιών, κυκλοφορία υπηρεσιών

Περίληψη

Οι ελεύθερες μετακινήσεις εντός των συνόρων της ΕΕ είναι οι πρωταρχικοί παράγοντες που επηρεάζουν την ολοκλήρωσή της. Οι τέσσερις βασικές ελευθερίες που αποτελούν τη βάση της εσωτερικής αγοράς είναι οι ελεύθερες κυκλοφορίες των ανθρώπων, του κεφαλαίου, των αγαθών και των υπηρεσιών. Δεδομένου ότι καταργεί όλα τα εμπόδια στη διακίνηση αγαθών εντός και μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων είναι απαραίτητη για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς. Μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1992, η ιθαγένεια της ΕΕ έγινε επίσημη και η ελεύθερη κυκλοφορία των ανθρώπων αποδεικνύεται θεμελιώδης τόσο για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση όσο και για την ίδια την ιθαγένεια της ΕΕ. Μια άλλη βασική ελευθερία της ενιαίας αγοράς της ΕΕ, η οποία χρησιμεύει τόσο ως ακρογωνιαίος λίθος όσο και ως ενίσχυση για τις άλλες τρεις ελευθερίες, είναι η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Τέλος, αλλά εξίσου σημαντική με τις υπόλοιπες, η ελευθερία παροχής υπηρεσιών διασφαλίζει ότι οι επαγγελματίες, οι επιχειρήσεις και οι ανεξάρτητοι εργολάβοι μπορούν ελεύθερα να ιδρύσουν και να παρέχουν υπηρεσίες εντός της ΕΕ. Οι προαναφερθείσες ελευθερίες αποδείχθηκαν κρίσιμες και ουσιαστικές, στην πορεία προς την ολοκλήρωση της ΕΕ, διότι επέτρεψαν την υλοποίηση του ευρωπαϊκού ιδεώδους και βοήθησαν στην άρση των φραγμών μεταξύ των κρατών μελών.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

FREE MOVEMENTS WITHIN THE EUROPEAN UNION

Keywords: EU freedoms, movement of people, movement of goods, movement of services, movement of services

Abstract

The free movements within the EU's borders are the primary factors influencing its integration. The four basic freedoms that form the basis of the internal market are the freedoms of people, capital, goods, and services. Since it removes all barriers to the movement of goods within and between EU member states, the free movement of goods is essential to completing the internal market. Following the Maastricht Treaty's signing in 1992, EU citizenship became official, and free movement of people proves that it is fundamental to both European integration and EU citizenship itself. Another essential freedom of the EU single market, which serves as both its cornerstone and reinforcement for the other three freedoms, is the freedom of capital movement. Finally, but just as importantly, the freedom to provide services ensures that professionals, businesses, and independent contractors can freely establish and provide services within the EU. The aforementioned freedoms proved to be crucial and essential, on the path to EU integration because they enabled the realization of the European ideal and aided in the dismantling of barriers between member states.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Περίληψη</i>	xι
<i>Abstract</i>	xiii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	xv
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	1
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	1
1.1. Εισαγωγή.....	1
1.2. Η Ευρωπαϊκή Ιδέα Μετά τον Β΄ΠΠ	2
1.3. Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)	5
1.4. Από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).....	10
1.5. Ανακεφαλαίωση	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	19
ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ	19
2.1. Εισαγωγή.....	19
2.2. Ελευθερία Κυκλοφορίας Εμπορευμάτων	20
2.2.1. Νομικό Πλαίσιο	20
2.2.2. Πεδίο Εφαρμογής.....	23
2.2.2.1. Η τελωνειακή ένωση.....	24
2.2.2.2. Κοινό Δασμολόγιο	27
2.2.3. Σχέση με τις άλλες ελευθερίες	29
2.2.3.1. Ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.	29
2.2.3.2. Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.....	30
2.2.3.3. Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων.....	31
2.3. Ελευθερία Κυκλοφορίας Προσώπων	31
2.3.1. Νομικό Πλαίσιο	32
2.3.1.1. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων	34
2.3.1.2. Η ελευθερία εγκατάστασης.....	37
2.3.2. Πεδίο Εφαρμογής.....	38
2.3.3. Σχέση με τις άλλες ελευθερίες	39
2.3.3.1. Ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών	39
2.3.3.2. Ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών	40
2.3.4. Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων.....	41
2.4. Ελευθερία Κυκλοφορίας Υπηρεσιών	42
2.4.1. Νομικό Πλαίσιο	44

2.4.2.	Πεδίο Εφαρμογής.....	49
2.4.3.	Σχέση με άλλες ελευθερίες	54
2.4.3.1.	Ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και ελευθερία εγκατάστασης.	54
2.4.3.2.	Ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων	56
2.4.3.3.	Ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών	57
2.5.	Ελευθερία Κυκλοφορίας Κεφαλαίων	58
2.5.1.	Νομικό Πλαίσιο	59
2.5.2.	Πεδίο Εφαρμογής.....	60
2.5.3.	Σχέση με τις άλλες ελευθερίες	63
2.5.3.1.	Ελεύθερη κυκλοφορία εγκατάστασης.....	63
2.5.3.2.	Ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών	64
2.6.	Ανακεφαλαίωση	65
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....		67
Ελληνική		67
Ξενόγλωσση.....		67
Διαδικτυακές Πηγές.....		68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

1.1. Εισαγωγή

Προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι ελεύθερες κυκλοφορίες θα πρέπει σε πρώτο στάδιο να κατανοήσουμε το οικοδόμημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και πώς προέκυψε η ανάγκη για τις τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες.

Μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, έγινε εμφανές πως η βιομηχανία της Γερμανίας θα ήταν σε θέση να ανακτήσει τα προπολεμικά επίπεδα παραγωγής της. Βάση αυτού του γεγονότος και φοβούμενοι την αναγέννηση μιας γερμανικής απειλής, η Γαλλία το 1950 ανακοίνωσε μέσω του Γάλλο Υπουργό των Εξωτερικών Robert Schuman, την κοινή διαχείριση εκμετάλλευση του άνθρακα και χάλυβα στη Γαλλία και Γερμανία και με την δυνατότητα συμμετοχής και άλλων χωρών της Ευρώπης. Η πρόταση αυτή είχε ως πολιτικό στόχο την αποφυγή ενός νέου πολέμου, και την δημιουργία προϋποθέσεων για μια ευρωπαϊκή ενοποίηση.

Η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) υπογράφηκε το 1951 στο Παρίσι, ωστόσο τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 1952. Οι χώρες μέλη της συνθήκης ήταν η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες. Στόχος της συνθήκης ήταν μια κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα, με την κατάργηση δασμών. Απώτερος στόχος ήταν και η εποπτεία της αγοράς, η διασφάλιση της διαφάνειας των τιμών, και η παρακολούθηση της συμμόρφωσης με τους κανόνες ανταγωνισμού.

Με το θετικό εγχείρημα της ΕΚΑΧ, και τη συνεργασία των κρατών μελών, οι έξι ιδρυτικές χώρες επέκτειναν την συνεργασία τους με δύο ακόμα συνθήκες, συγκεκριμένα, η συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και η συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ) τον Γενάρη του 1958. Οι στόχοι των της ΕΟΚ ήταν η δημιουργία μίας κοινής αγοράς, το οποίο προϋπέθετε μια κοινή τελωνειακή ένωση. Η ΕΚΑΕ, αφορούσε αποκλειστικά το τομέα της ενέργειας και απώτερος στόχος της ήταν η ανάπτυξη της ασφαλούς ευρωπαϊκής πυρηνικής τεχνολογίας για ειρηνικούς σκοπούς.

Οι υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης αρχίζουν να εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, συγκεκριμένα, το 1973 τα μέλη γίνονται εννέα με την ένταξη της Βρετανίας της Δανίας και της Ιρλανδίας. Το 1981 ακολουθεί η Ελλάδα, και σύντομα το 1986 η

Ισπανία και η Πορτογαλία, αρχές του 1995 γίνεται η ένταξη της Αυστρίας, Φινλανδίας, και Σουηδίας, κάνοντας τα μέλη συνολικά δεκαπέντε.

Το 1987, η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ), τροποποίησε κατά κάποιο τρόπο τις Συνθήκες και οριοθέτησε σαν στόχο την επανεκκίνηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ενώ παράλληλα όριζε την ανάγκη ύπαρξης μίας ενιαίας εσωτερικής αγοράς χωρίς εσωτερικά σύνορα. Με τον τρόπο αυτό, θα εξασφαλιζόταν η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και αγαθών. Λίγο αργότερα, το 1993, το όραμα της ΕΕΠ έγινε πραγματικότητα με την εγκαθίδρυση της ενιαίας αγοράς μαζί με τις τέσσερις θεμελιώδεις ελευθερίες της, την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων.

Θεσπίστηκαν μέτρα προσέγγισης για τη διευκόλυνση του εμπορίου αγαθών. Με αυτόν τον τρόπο, τα κράτη μέλη αναγνώρισαν το ένα τους κανονισμούς του άλλου σχετικά με την κατασκευή προϊόντων και έλαβαν μέτρα για την εναρμόνιση της υιοθέτησης προδιαγραφών και κριτηρίων που σχετίζονται με αυτά. Η συμμόρφωση με τα προαναφερθέντα ήταν υποχρεωτική για όλα τα κράτη μέλη.

Η ελευθερία κυκλοφορίας και εγκατάστασης προσώπων, επεκτάθηκε καθώς υπήρχε ήδη για τους μισθωτούς και του επιχειρηματίες. Πλέον το δικαίωμα αυτό το απέκτησαν και άτομα που δεν απασχολούνταν από αμειβόμενη απασχόληση, παράδειγμα τέτοιων περιπτώσεων είναι οι φοιτητές, και οι συνταξιούχοι. Αξίζει να σημειωθεί ότι πλέον τα πρόσωπα θα μπορούσαν να εγκατασταθούν και να απασχοληθούν επαγγελματικά στα κράτη-μέλη, επίσης καταργήθηκε και ο συνοριακός έλεγχος.

1.2. Η Ευρωπαϊκή Ιδέα Μετά τον Β΄ΠΠ

Σήμερα, δεν είναι και τόσο εύκολο, να καταλάβουμε το πόσο σημαντικό ήταν, μόλις πέντε χρόνια μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου που είχε προκαλέσει τρομερά δεινά σχεδόν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, η προώθηση της ιδέας για κάποιου είδους ένωσης. Μιας Ένωσης, η οποία θα αποσκοπούσε στην οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα μεταξύ των ευρωπαϊκών εθνών, έτσι ώστε να μην ξαναεμφανιστεί πόλεμος στο έδαφος της Ευρώπης. Αποτελεί ιστορικό γεγονός ότι τόσο ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος όσο και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος συνέβησαν σε μεγάλο βαθμό λόγω των γαλλογερμανικών συγκρούσεων. Επομένως, η δημιουργία μιας σταθερής μεταπολεμικής Ευρώπης προαπαιτούσε ουσιαστικά τη συμφιλίωση μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας. Απαραίτητη προϋπόθεση για το σκοπό αυτό αποτελούσε η εξεύρεση ενός τρόπου συνύπαρξης μεταξύ της Γαλλίας και της

Γερμανίας εντός ενός ειρηνικού πλαισίου, που θα αποτελούσε την θεμελιώδη πολιτική προτεραιότητα για τη δημιουργία της νέας Κοινότητας.¹

Ένα σημαντικό εμπόδιο για τη μεταπολεμική συμφιλίωση μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας ήταν το θέμα της παραγωγής άνθρακα και χάλυβα. Το θεμέλιο μιας ευημερούσας οικονομίας για την εποχή εκείνη, το αποτελούσαν τα δύο πιο βασικά εμπορεύματα για τα βιομηχανικά έθνη που ήταν ο άνθρακας και ο χάλυβας. Σχεδόν το 70% των καυσίμων που χρησιμοποιούνταν στην Ευρώπη προερχόταν από τον άνθρακα, την κύρια πηγή ενέργειας, ενώ ταυτόχρονα μεγάλες ποσότητες άνθρακα χρειαζόνταν για την κατασκευή χάλυβα, του άλλου βασικού βιομηχανικού υλικού. Επιπλέον, τα δύο κύρια συστατικά τα οποία χρειαζόνταν για την κατασκευή όπλων ήταν ο χάλυβας και ο άνθρακας.²

Ο πρώτος Ευρωπαίος πολιτικός που επανέφερε το θέμα της ευρωπαϊκής ενοποίησης στην ατζέντα της διεθνούς πολιτικής μετά τον Β΄ ΠΠ ήταν ο Winston Churchill, ο οποίος ανησυχούσε για τυχόν επέκταση της Σοβιετικής Ένωσης πέρα από το «Σιδηρούν Παραπέτασμα». Στις 5 Μαρτίου 1946, σε μια ομιλία του στο Φούλτον του Μιζούρι, προειδοποίησε για πρώτη φορά δημόσια για τον κίνδυνο από τις επεκτατικές και προσηλυτιστικές τάσεις της Σοβιετικής Ένωσης. Προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος μιας τέτοιας επέκτασης, θεώρησε ότι ήταν απαραίτητο να ξεκινήσει την ενοποίηση όσων ευρωπαϊκών χωρών είχαν παραμείνει εκτός της σοβιετικής σφαίρας επιρροής. Ο Churchill, θεωρούσε ότι η δημιουργία ομοσπονδίας των χωρών αυτών αποτελούσε προϋπόθεση όχι μόνο για την οικονομική ανάκαμψη της Ευρώπης αλλά και για τη σταθεροποίηση της δημοκρατίας στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Οι ΗΠΑ, μετά τον Β΄ ΠΠ, υποστήριζαν μία ολοκληρωμένη και ανοιχτή διεθνή οικονομία στα πρότυπα του συστήματος σταθερών ισοτιμιών του Bretton Woods, έχοντας πάντοτε σαν στόχο την εξυπηρέτηση των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων τους. Οι ΗΠΑ πίστευαν ότι, μια τέτοια οικονομία θα αύξανε την εξάρτηση των υπολοίπων κρατών από αυτές. Έτσι, στο πλαίσιο της GATT (Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου)³, ανέλαβαν τον ηγετικό ρόλο για τη διαμόρφωση του συγκεκριμένου συστήματος. Οι σχεδιαστές εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ

¹ John Pinder and Simon Usherwood, *The European Union: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2013, σελ.33.

² The European Coal and Steel Community, Πηγή: <https://carleton.ca/ces/elearning/history/moving-to-integration/the-european-coal-and-steel-community/>, Τελευταία Πρόσβαση: 22/11/23.

³ Η GATT (Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου) ή η Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου είναι μια μεγάλη διεθνής συνθήκη για το εμπόριο που υπεγράφη το 1947 και δημιουργήθηκε με στόχο την προώθηση του ελεύθερου εμπορίου και της οικονομικής ανάπτυξης παγκοσμίως.

προώθησαν τη θέσπιση νόμων και κανονισμών που θα διασφάλιζαν τον ελεύθερο ανταγωνισμό, για να εγγυηθούν τη βιωσιμότητα των δημοκρατικών κυβερνήσεων στη Δυτική Ευρώπη.

Στην Ευρώπη, η αντίληψη των ΗΠΑ για την υποστήριξη της ανορθωτικής προσπάθειας, εκδηλώθηκε με τη μορφή του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Ανάκαμψης (European Recovery Program ,ERP), πιο γνωστού ως «Σχέδιο Marshall». Το Σχέδιο Marshall, που ανακοινώθηκε στις 5 Ιουνίου του 1947 στο Πανεπιστήμιο του Harvard από τον Αμερικανό Υπουργό των Εξωτερικών George Marshall, ήταν η οικονομική βοήθεια που δόθηκε στις χώρες της Ευρώπης και αποσκοπούσε στην τόνωση των οικονομιών τους για να συνέλθουν από τις συνέπειες του Β΄ΠΠ αλλά ταυτόχρονα εξυπηρετούσε την αμερικανική εξωτερική πολιτική, προκειμένου οι ευρωπαϊκές χώρες να μην πέσουν στην επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Άλλωστε, η κυβέρνηση των ΗΠΑ είχε δεσμευτεί (Δόγμα Τρούμαν) ότι θα παραμείνει στην Ευρώπη μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Κατόπιν της αναγγελίας του Σχεδίου Marshall, στις 16 Απριλίου του 1948, ιδρύθηκε ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας (Organization of European Economic Cooperation, OEEC, ΟΕΟΣ)⁴ με αποστολή το συντονισμό για την υλοποίηση του Σχεδίου Marshall.

Ο George Kennan, διευθυντής σχεδιασμού πολιτικής του Στέιτ Ντιπάρτμεντ και οι συνεργάτες του, αξιολογώντας τις πολιτικές κινήσεις στην Ευρώπη κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι Βρετανοί δεν θα αποδέχονταν ποτέ το επίπεδο ολοκλήρωσης που θεωρείται απαραίτητο για την ενσωμάτωση των Γερμανών και ότι η Γαλλία θα πρέπει να ηγηθεί μιας προσπάθειας ευρωπαϊκής ενοποίησης ενώ οι γαλλικοί φόβοι για τη Γερμανία έπρεπε να μετριαστούν από τη στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ στην Ευρώπη. Στο πλαίσιο αυτό, στις 28 Απριλίου του 1950, ο ανώτατος σύμβουλος της Γαλλικής Κυβέρνησης Jean Monnet, παρουσίασε το σχέδιό του για μια ενιαία ευρωπαϊκή αρχή για τον άνθρακα και τον χάλυβα. Το σχέδιο αυτό το ανακοίνωσε σε συνέντευξη τύπου στις 9 Μαΐου του 1950, ο Γάλλος Υπουργός των Εξωτερικών Robert Schuman, για το λόγο αυτό είναι γνωστό ως Σχέδιο Schuman (Schuman Plan) ή Διακήρυξη Schuman (Schuman Declaration).⁵

⁴ Το 1960 μετασηματίστηκε στον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) ή Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

⁵ Wilfried Loth, Wilfried, Building Europe - A History of European Unification, De Gruyter Oldenbourg, Berlin, 2015, σ. 26-27.

Υπήρχαν αρκετοί λόγοι για τους οποίους ο Monnet και ο Schuman ανέλαβαν το σχέδιο δημιουργίας μιας ένωσης άνθρακα και χάλυβα. Ένας σημαντικός λόγος ήταν ότι δεν επιθυμούσαν να ρισκινδυνεύσουν το σύνολο των οικονομιών τους σε αυτό το εγχείρημα και για αυτό αποφάσισαν να ξεκινήσουν το σχέδιό τους από τους τομείς του άνθρακα και του χάλυβα. Ωστόσο, ο κυριότερος λόγος ήταν ότι το σχέδιο δημιουργίας μιας Ανώτατης Αρχής για τον Άνθρακα και τον Χάλυβα ακουγόταν λιγότερο φιλόδοξο από την τελωνειακή ένωση και λιγότερο θεαματικό από μια πολιτική ομοσπονδία, επομένως υπήρχαν καλύτερες προοπτικές επιτυχίας.⁶

1.3. Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)

Σύμφωνα με τη Διακήρυξη Schuman, η συνολική παραγωγή άνθρακα και χάλυβα της Γαλλίας και της Γερμανίας θα υπαχθεί σε μια κοινή Ανώτατη Εποπτική Αρχή, η οποία θα είναι ανοιχτή για είσοδο και άλλων ευρωπαϊκών χωρών και οι αποφάσεις της θα είναι δεσμευτικές. Ωστόσο, για να πραγματοποιηθεί το σχέδιο έπρεπε να εκπληρωθούν δύο μεγάλες πολιτικές προϋποθέσεις. Πρώτον, να υπάρξει η αποδοχή του Σχεδίου Schuman από την κυβέρνηση της Δυτικής Γερμανίας, κάτι στο οποίο ο Γερμανός Καγκελάριος Konrad Adenauer είχε ήδη συμφωνήσει και δεύτερον, να εξασφαλιστεί η υποστήριξη της κυβέρνησης των ΗΠΑ, καθώς μόνο τότε θα μπορούσε να προωθηθεί οποιαδήποτε πρωτοβουλία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Έτσι, στις 3 Ιουνίου, οι κυβερνήσεις έξι ευρωπαϊκών κρατών, της Γαλλίας, της Ολλανδίας, του Βελγίου, του Λουξεμβούργου, της Ιταλίας και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας εξέδωσαν κοινό ανακοινωθέν με το οποίο αναγγελλόταν η έναρξη διαπραγματεύσεων για τη δημιουργία μιας ένωσης άνθρακα και χάλυβα σύμφωνα με το Σχέδιο του Schuman.⁷

Στις συνομιλίες που ξεκίνησαν στις 20 Ιουνίου του 1950 στο Παρίσι, οι κυβερνήσεις των χωρών της BENELUX⁸, επέμειναν στο λεπτομερή και ακριβή προσδιορισμό τόσο των αρμοδιοτήτων του νέου οργανισμού όσο και της σχέσης μεταξύ του υπερεθνικού πεδίου και των εθνικών τομέων λήψης αποφάσεων. Οι συνομιλίες διήρκεσαν αρκετούς μήνες και μόλις στα μέσα Δεκεμβρίου ήταν έτοιμο ένα σχέδιο της συνθήκης. Καθώς για την επίλυση των επιμέρους επίμαχων ζητημάτων χρειάστηκε περισσότερος

⁶ Μούσης Νίκος, Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, 13η Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα: 2011, σ.27

⁷ Wolfram Kaiser, Brigitte Leucht and Morten Rasmussen, The History of the European Union - Origins of a trans- and supranational polity 1950-72, Routledge, Taylor & Francis e-Library, New York, 2008, σ. 56-62

⁸ BENELUX: BElgium, NEtherlands, LUXembourg.

χρόνος, οι υπουργοί Εξωτερικών των Έξι τελικά υπέγραψαν μόνο τη συνθήκη για την «Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, ΕΚΑΧ» (European Coal and Steel Community, ECSC) στις 18 Απριλίου 1951⁹ και τέθηκε σε ισχύ στις 23 Ιουλίου 1952, ορισμένη να διαρκέσει για πενήντα χρόνια. Μετά τη λήξη της Συνθήκης ΕΚΑΧ στις 23 Ιουλίου 2002, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, μέσω της Επιτροπής, ανέλαβε τον έλεγχο όλων των σχετικών περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων, συμπεριλαμβανομένων των προγραμμάτων, των πόρων και των διεθνών υποχρεώσεων. Επιπλέον, το κοινοτικό δίκαιο περιλάμβανε τις ειδικές ρυθμίσεις σχετικά με τις βιομηχανίες χάλυβα και άνθρακα.¹⁰

Σκοπός της ΕΚΑΧ ήταν να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη, στην αύξηση της απασχόλησης και στην ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των κρατών που συμμετείχαν στη Συνθήκη ενώ ταυτόχρονα, τα θεσμικά της όργανα όφειλαν να προάγουν την ανάπτυξη των διεθνών συναλλαγών και τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής. Για το λόγο αυτό, η Συνθήκη θέσπισε την ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων χωρίς την επιβολή δασμών ή άλλων φορολογικών επιβαρύνσεων ενώ απαγόρευσε όλα εκείνα τα μέτρα που εισήγαγαν διακρίσεις, τις διάφορες κρατικές επιδοτήσεις, ενισχύσεις και ειδικές επιβαρύνσεις, καθώς και τις όποιες περιοριστικές πρακτικές.

Η ΕΚΑΧ διέθετε νομική προσωπικότητα ενώ τα Θεσμικά όργανα τα οποία θέσπισε η Συνθήκη, ήταν τα κάτωθι:

- Η Ανώτατη Αρχή, που αποτέλεσε τον πρόδρομο της σημερινής Ευρωπαϊκής Επιτροπής και η οποία λάμβανε αποφάσεις και διατύπωνε συστάσεις και γνώμες. Στο έργο της στηριζόταν από μια Συμβουλευτική Επιτροπή, τον πρόδρομο της σημερινής Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής.
- Η Συνέλευση, που ήταν ο πρόδρομος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, με ελεγκτικές αρμοδιότητες.
- Το Συμβούλιο, δηλαδή ο πρόδρομος του σημερινού Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο ρόλος του οποίου ήταν να εναρμονίζει τη δράση της Ανώτατης Αρχής και τη γενικότερη οικονομική πολιτική των κυβερνήσεων .

⁹ Wilfried Loth, 2015, σ. 32-33.

¹⁰ Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, Συνθήκη ΕΚΑΧ, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=legissum%3Axy0022>, Τελευταία Πρόσβαση: 11/11/23.

- Το Δικαστήριο, ο πρόδρομος του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο εξασφάλιζε την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συνθήκης.¹¹

Με την ίδρυση της ΕΚΑΧ, για πρώτη φορά, κράτη-μέλη ενός οργανισμού, εκχώρησαν μέρος των εθνικών κυριαρχικών δικαιωμάτων τους, έστω σε συγκεκριμένο τομέα π.χ. πρώτες ύλες, υπέρ του οργανισμού. Επομένως μπορούμε αβίαστα να ισχυριστούμε ότι η ΕΚΑΧ αποτέλεσε το πρώτο υπερεθνικό επίτευγμα για τη διεθνοποίηση της οικονομίας.¹²

Το σχέδιο Schuman αφορούσε μία προοδευτική ενοποίηση, στο πλαίσιο ενός οργανισμού που θα επιδίωκε να εξασφαλίσει την συλλογική ασφάλεια, δηλώνοντας εμμέσως τη δημιουργία μιας υπερεθνικής Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας. Έτσι, παράλληλα με τη λειτουργία της ΕΚΑΧ επιδιώχθηκε και η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (ΕΑΚ, European Defence Community, EDC), η οποία προτάθηκε στις 24 Οκτωβρίου 1950 από τον Γάλλο Πρωθυπουργό René Jean Pleven και αποσκοπούσε στην αμυντική θωράκιση της Δυτικής Γερμανίας με το σχηματισμό μίας πανευρωπαϊκής αμυντικής δύναμης, ως εναλλακτικό σχέδιο στην πρόταση των ΗΠΑ για την προσχώρηση της Γερμανίας στο ΝΑΤΟ. Η συνθήκη υπογράφηκε στις 27 Μαΐου 1952, αλλά το σχέδιο δεν υλοποιήθηκε ποτέ καθώς ο νέος Πρωθυπουργός της Γαλλίας Pierre Mendès France, πρότεινε τον Ιούνιο του 1954 ορισμένες τροποποιήσεις στο κείμενο της υπόψη συνθήκης, οι οποίες απορρίφθηκαν από τα υπόλοιπα μέλη της ΕΚΑΧ στη Διάσκεψη των Βρυξελλών στις 19 με 22 Αυγούστου του 1954. Το σχέδιο δημιουργίας της ΕΑΚ κατέρρευσε οριστικά στις 30 Αυγούστου 1954, όταν απέτυχε να επικυρωθεί από το Κοινοβούλιο της Γαλλίας, η οποία είχε πρωτοστατήσει. Εάν το σχέδιο της ΕΑΚ είχε πραγματοποιηθεί, τότε θα αποτελούσε τον πρώτο πανευρωπαϊκό στρατό, που θα απαρτιζόταν από επιμέρους εθνικά στοιχεία.¹³

Παράλληλα με τις διαπραγματεύσεις για τη μορφή της Ευρωπαϊκής Αμυντικής Κοινότητας (EDC), αναπτύχθηκε η ιδέα μιας Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας (ΕΠΚ, European Political Community, EPC), υπό την προεδρία του πρώην υπουργού

¹¹ Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, Συνθήκη ΕΚΑΧ, Πηγή: https://publications.europa.eu/resource/cellar/d3283d93-8b4a-4846-ad1f-d4ad219ccf86.0003.03/DOC_1, Τελευταία Πρόσβαση: 11/11/2023.

¹² Κούτρας Νικόλαος, Ευρωπαϊκοί Θεσμοί και Πολιτικές για τη Δια Βίου Μάθηση: Στρατηγική Λισαβόνας & Ευρώπη 2020, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σ. 4-5.

¹³ Μαραβέγιας Ναπολέον, Ευρωπαϊκή Ένωση, Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές, Εκδόσεις Κριτική, 2016

Εξωτερικών του Βελγίου, Paul-Henri Spaak. Το σχέδιο για την ΕΠΚ, το οποίο εγκρίθηκε σχεδόν ομόφωνα στη Συνέλευση στις 9 Μαρτίου του 1953, τέθηκε αμέσως υπόψη των έξι Υπουργών Εξωτερικών της ΕΚΑΧ και αποσκοπούσε στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, στην κατοχύρωση της ασφάλειας των κρατών-μελών, στο συντονισμό της εξωτερικής τους πολιτικής και στη δημιουργία μιας κοινής αγοράς. Παρόλα αυτά, το σχέδιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Κοινότητας εγκαταλείφθηκε αναπόφευκτα στις 30 Αυγούστου 1954, όταν η Γαλλική Εθνοσυνέλευση αρνήθηκε να επικυρώσει τη Συνθήκη για την ίδρυση της ΕΑΚ.

Μετά την αποτυχία της ΕΑΚ, το γερμανικό ζήτημα αναφορικά με τον ελεγχόμενο επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας, εξακολουθούσε να παραμένει στην κορυφή της πολιτικής ατζέντας. Από τις 28 Σεπτεμβρίου έως τις 3 Οκτωβρίου 1954 σε Διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο με τη συμμετοχή Εννέα Δυνάμεων (Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Βέλγιο, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (ΟΔΓ, Federal Republic of Germany, FRG), Ηνωμένο Βασίλειο, Καναδάς και Ηνωμένες Πολιτείες), αποφασίστηκε η ένταξη της ΟΔΓ στο ΝΑΤΟ, η παρακολούθηση του γερμανικού επανεξοπλισμού με παράλληλη τροποποίηση της Συνθήκης των Βρυξελλών του 1948, η ένταξη της ΟΔΓ και της Ιταλίας στην τροποποιημένη Συνθήκη των Βρυξελλών, ο τερματισμός του κατοχικού καθεστώτος στην ΟΔΓ και η αποκατάσταση της κυριαρχίας της χώρας. Στις 23 Οκτωβρίου 1954, στο Παρίσι, υπογράφηκε το Πρωτόκολλο Τροποποίησης και Συμπλήρωσης της Συνθήκης των Βρυξελλών του 1948. Στις πέντε αρχικές χώρες της Western Union (Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ολλανδία, Βέλγιο και Λουξεμβούργο) προστέθηκαν λίγο αργότερα η Ιταλία και η Δυτική Γερμανία. Οι Συμφωνίες του Παρισιού, θεωρήθηκαν η εναλλακτική λύση στο αποτυχημένο σχέδιο για έναν ευρωπαϊκό στρατό και ίδρυσαν τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ, Western European Union, WEU). Με τις Συμφωνίες του Παρισιού απαγορεύθηκε στη Γερμανία να κατασκευάζει ή να αποκτά όπλα μαζικής καταστροφής, ατομικά, βιολογικά ή χημικά, με αποτέλεσμα η Γαλλική Εθνοσυνέλευση να αποδεχθεί τον επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας. Η Δυτική Γερμανία μπόρεσε τώρα να δημιουργήσει τον δικό της στρατό, την Bundeswehr, η οποία εντάχθηκε στον Οργανισμό της Βορειοατλαντικής Συνθήκης (ΝΑΤΟ) στις 5 Μαΐου 1955. Αξιοσημείωτο είναι ότι παρά την απόρριψη του σχεδίου για την ΕΑΚ από τη Γαλλία, ο επανεξοπλισμός της Δυτικής Γερμανίας

προχώρησε με τον ίδιο τρόπο.¹⁴ Η ΔΕΕ ήταν ο πρώτος ευρωπαϊκός οργανισμός με ευθύνη για την άμυνα και την ασφάλεια, η αποτυχία της ΕΑΚ σήμανε το τέλος της ευρωπαϊκής πολιτικής ολοκλήρωσης στον τομέα της άμυνας.

Τα ευρωπαϊκά κράτη επικέντρωσαν και πάλι τις προσπάθειές τους στην οικονομική ολοκλήρωση. Από τη στιγμή που έγινε φανερό ότι το μοντέλο ΕΚΑΧ ήταν αποτελεσματικό, ήταν σαφές ότι και άλλοι οικονομικοί τομείς μπορούσαν να επωφεληθούν από την εφαρμογή του. Ο οικονομικός τομέας και η ατομική ενέργεια φαινόταν να παρουσιάζουν τις μεγαλύτερες ευκαιρίες για την επαναφορά της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στην επιφάνεια. Η πιθανή δημιουργία μιας κοινής αγοράς για όλα τα αγαθά και μιας μοναδικής κοινότητας για την πυρηνική ενέργεια συζητήθηκε για πρώτη φορά από τους υπουργούς Εξωτερικών των έξι κρατών μελών της ΕΚΑΧ τον Ιούνιο του 1955. Οι Υπουργοί Εξωτερικών ανέθεσαν σε ομάδα εμπειρογνομόνων, υπό την προεδρία του Βέλγου Υπουργού Εξωτερικών Paul Henri Spaak, να αξιολογήσει το πεδίο της οικονομικής ολοκλήρωσης, ιδίως όσον αφορά την ανάπτυξη κοινών θεσμών, τη δημιουργία κοινής αγοράς, την προοδευτική εναρμόνιση των κοινωνικών πολιτικών και τη σύσταση οργάνωσης για την ειρηνική χρήση της ατομικής ενέργειας. Στις συζητήσεις αυτές συμμετείχε και το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο όμως αποχώρησε τελικά από τις διαπραγματεύσεις, καθώς η βρετανική κυβέρνηση δεν ενδιαφερόταν ούτε για τελωνειακή ένωση ούτε για μια κοινότητα ατομικής ενέργειας. Οι συσκέψεις της διακυβερνητικής επιτροπής ολοκληρώθηκαν τον Απρίλιο του 1956 με την υποβολή της Έκθεσης Spaak, η οποία εγκρίθηκε τελικά από τους επικεφαλής των αντιπροσωπειών στις 21 Απριλίου 1956 και οδήγησε στην υπογραφή των Συνθηκών της Ρώμης, στις 25 Μαρτίου 1957, με τις οποίες ιδρύθηκαν η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ, European Atomic Energy Community, Euratom, EAEC).¹⁵

¹⁴ Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE), The establishment of Western European Union (WEU), Πηγή: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/803b2430-7d1c-4e7b-9101-47415702fc8e/6d9db05c-1e8c-487a-a6bc-ff25cf1681e0>, Τελευταία Πρόσβαση: 16/11/23.

¹⁵ Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE), 1955-1957 The European revival and the Rome Treaties, Πηγή: <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/349989e7-7e38-4406-96dd-07896caccbda>, Τελευταία Πρόσβαση: 16/11/23.

1.4. Από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

Οι Συνθήκες για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και της ΕΚΑΕ (Euratom), τέθηκαν σε ισχύ από την 1η Ιανουαρίου 1958. Έτσι, άρχισαν να αίρονται σταδιακά τα διάφορα εμπόδια στις συναλλαγές μεταξύ των έξι χωρών και να οδηγούμαστε προς τη δημιουργία μιας «κοινής αγοράς».

Η Κοινότητα έχει ως αποστολή, με τη δημιουργία κοινής αγοράς, οικονομικής και νομισματικής ένωσης και με την εφαρμογή των κοινών πολιτικών ή δράσεων, να προάγει στο σύνολο της Κοινότητας την αρμονική, ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων, υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, αειφόρο, μη πληθωριστική ανάπτυξη, υψηλό βαθμό ανταγωνιστικότητας και σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων, υψηλό επίπεδο προστασίας και βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ κρατών μελών (Άρθρο 2 της Ιδρυτικής Συνθήκης 1957).¹⁶

Η υλοποίηση του έργου της ΕΟΚ εκτελείται από τα παρακάτω θεσμικά όργανα:

- Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με νομοθετικές και εν μέρει ελεγκτικές εξουσίες.
- Το Συμβούλιο, αποτελείται από τους αρμόδιους ανά περίπτωση Υπουργούς και είναι το κατ' εξοχήν νομοθετικό σώμα.
- Την Επιτροπή, η οποία είναι υπερεθνικό όργανο το οποίο μεριμνά για την εφαρμογή της Συνθήκης και προτείνει νομοθετικά σχέδια προς το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο και στη συνέχεια υλοποιεί την πολιτική που αποφασίζεται.
- Το Δικαστήριο, αρμόδιο για να εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συνθήκης.
- Το Ελεγκτικό Συνέδριο, που εξασφαλίζει τον έλεγχο των λογαριασμών.¹⁷

Το Συμβούλιο και η Επιτροπή υποβοηθούνται στο έργο τους από μία Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και από μία Επιτροπή των Περιφερειών οι οποίες ασκούν συμβουλευτικά καθήκοντα. Παράλληλα ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) το οποίο αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

¹⁶ Ενοποιημένη Απόδοση Της Συνθήκης Περί Ιδρύσεως Της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (97/C 340/03), Άρθρο 2.

¹⁷ Το ίδιο, Μέρος Πέμπτο, άρθρα 189 έως 256.

(ΕΚΤ), την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ) και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες με στόχο τη διατήρηση της σταθερότητας των τιμών εντός της κοινότητας.¹⁸

Η εσωτερική αγορά της Κοινότητας, σύμφωνα με το άρθρο 14 της ιδρυτικής Συνθήκης, περιλαμβάνει ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων.

Από την άλλη, η συνθήκη της ΕΚΑΕ, είχε σαν στόχο τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας, προκειμένου να μοιραστεί το κόστος της ανάπτυξης της μη στρατιωτικής πυρηνικής ενέργειας, γεγονός το οποίο καθιστούσε πρωταγωνιστή των εξελίξεων σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τη Γαλλία. Οι διοικητικοί θεσμοί της ΕΚΑΕ ήταν: ένα Κοινοβούλιο, ένα Συμβούλιο Υπουργών, μια Επιτροπή και ένα Δικαστήριο.

Στις 8 Απριλίου 1965 υπογράφηκε η Συνθήκη Συγχωνεύσεως ή Συνθήκη των Βρυξελλών, με σκοπό να εξορθολογιστεί η λειτουργία των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και είχε σαν αποτέλεσμα την ενοποίηση των διοικητικών και θεσμικών οργάνων της ΕΟΚ, της ΕΚΑΕ και της ΕΚΑΧ και τη δημιουργία μιας ενιαίας Επιτροπής και ενός ενιαίου Συμβουλίου και για τις τρεις αυτές Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Ωστόσο, παρά την ενοποίηση των διοικητικών τους μηχανισμών, συνέχισαν να υφίστανται ως τρεις διακριτές Ευρωπαϊκές Κοινότητες καθώς με τη Συνθήκη αυτή μπορεί να ολοκληρώθηκε η θεσμική ενοποίηση των τριών Κοινοτήτων, αλλά εξακολουθούσε να ισχύει το κοινοτικό δίκαιο, για κάθε μία από αυτές σύμφωνα με την ιδρυτική τους συνθήκη.

Η ιδέα της διεύρυνσης της ΕΟΚ ήταν από την αρχή ενσωματωμένη στην ιδρυτική της συνθήκη και προέβλεπε συγκεκριμένες διαδικασίες για την ένταξη νέων μελών. Η διαδικασία ένταξης προέβλεπε την υποβολή αίτησης ένταξης από το ενδιαφερόμενο κράτος, συμφωνία του Συμβουλίου των Υπουργών των κρατών-μελών (κ-μ), διαπραγματεύσεις και την υπογραφή και κύρωση της Πράξης Προσχώρησης. Τα έξι ιδρυτικά κράτη διέθεταν υψηλά εισοδήματα, υψηλή παραγωγικότητα και εξειδίκευση σε τομείς αιχμής της εποχής. Η πρώτη διεύρυνση της Κοινότητας πραγματοποιήθηκε το 1974, με το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Δανία και την Ιρλανδία. Είχε σαν σκοπό να αποκομίσει σημαντικά οικονομικά οφέλη, ωστόσο συνέπεσε με την πετρελαϊκή κρίση του 1973. Στη δεύτερη διεύρυνση, τη μεσογειακή διεύρυνση, εντάχθηκαν αρχικά η

¹⁸ Το ίδιο, άρθρα 7, 8, 9 και 105 έως 111.

Ελλάδα το 1981 και στη συνέχεια η Ισπανία και η Πορτογαλία το 1986. Η τρίτη διεύρυνση το 1993, αφορούσε την ένταξη της Αυστρίας, της Σουηδίας και της Φινλανδίας και η τέταρτη διεύρυνση το 2004, σχετίζεται με τη μαζική είσοδο των χωρών του πρώην Ανατολικού Μπλοκ, Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Σλοβενία, Λετονία, Εσθονία, Λιθουανία, καθώς και της Μάλτας και της Κύπρου. Στις 1 Ιανουαρίου του 2007 γίνεται η πέμπτη διεύρυνση με τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία ενώ στις 1 Ιουλίου του 2013 προσχωρεί και η Κροατία, ανεβάζοντας τον αριθμό των κ-μ σε 28. Ωστόσο, στις 29 Μαρτίου 2017, το Ηνωμένο Βασίλειο ανακοίνωσε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την πρόθεσή του να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), ενεργοποιώντας το άρθρο 50 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και στις 30 Ιανουαρίου 2020, τέθηκε σε ισχύ η συμφωνία αποχώρησης οπότε το Ηνωμένο Βασίλειο αποχώρησε λαμβάνοντας το καθεστώς τρίτης χώρας. Έτσι, τα κ-μ που αποτελούν την ΕΕ έπεσαν στα 27.

Στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση η δημιουργία της ΕΟΚ αποτελεί σημαντικό σταθμό, καθώς ο στόχος για τη σταδιακή δημιουργία μιας κοινής εσωτερικής αγοράς βασίστηκε αρχικά στην τελωνειακή ένωση, αφού δεν νοείται κοινή αγορά χωρίς την ελεύθερη διακίνηση του εμπορίου μεταξύ των κρατών-μελών. Αποδείχτηκε στην πράξη ότι η συμμετοχή στην τελωνειακή ένωση, όπου οι έξι συμμετείχαν ως ΕΟΚ με ενιαία εκπροσώπηση και με απελευθερωμένη εσωτερική αγορά, έκανε εφικτή την επίτευξη συμφωνιών, τις οποίες οι έξι δεν θα υπέγραφαν ποτέ ως μεμονωμένα κράτη. Σταδιακά, η μεγάλη εσωτερική αγορά της ΕΟΚ και οι επιτυχημένες διεθνείς εμπορικές συμφωνίες, την κατέστησαν ελκυστική για όσα κράτη βρισκόνταν εκτός της ΕΟΚ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ, European Free Trade Association, EFTA).¹⁹ Η ΕΖΕΣ δημιουργήθηκε από ευρωπαϊκά κράτη που δεν επιθυμούσαν να ενταχθούν στο περιοριστικό, κατά την άποψή τους, πλαίσιο της ΕΟΚ, προκειμένου να λειτουργήσει σαν αντίπαλο δέος στην τελωνειακή ένωση. Ωστόσο, σταδιακά, με τη Μεγάλη Βρετανία και τη Δανία να κάνουν την αρχή το 1973, την εγκατέλειψαν για να προσχωρήσουν στην ΕΟΚ και αργότερα στην ΕΕ.²⁰

¹⁹ Η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ, European Free Trade Association, EFTA) ιδρύθηκε στις 4 Ιανουαρίου του 1960 στα πλαίσια της Συνθήκης της Στοκχόλμης. Ιδρυτικά μέλη ήταν η Αυστρία, η Δανία, η Ελβετία, η Μεγάλη Βρετανία, η Νορβηγία, η Πορτογαλία και η Σουηδία.

²⁰ Μαραβέγιας Ν., 2016, σ. 47-51.

Ο Αλτιέρο Σπινέλι (Altiero Spinelli), ένας Ιταλός πολιτικός, παρουσίασε το «Σχέδιο Σπινέλι» (“Spinelli Plan”), το οποίο αναφέρεται επίσης ως «Σχέδιο Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης», στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 14 Φεβρουαρίου 1984. Αν και το σχέδιο έλαβε συντριπτική υποστήριξη από το Κοινοβούλιο, τέθηκε σταδιακά σε αναμονή έως ότου τελικά τα εθνικά κοινοβούλια να αποφασίσουν να μην το εγκρίνουν. Παρόλα αυτά, το Σχέδιο Σπινέλι, παρείχε το πλαίσιο για την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986 και τη Συνθήκη του Μάαστριχτ η οποία δημιούργησε την Ευρωπαϊκή Ένωση το 1992. Εξαιτίας του Σχεδίου, ο Spinelli θεωρείται ένας από τους ιδρυτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²¹

Στις 17 Φεβρουαρίου του 1986 στο Λουξεμβούργο και στις 28 Φεβρουαρίου του 1986 στη Χάγη, οι κυβερνήσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ) υπέγραψαν την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ, Single European Act, SEA), η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 1 Ιουλίου του 1987.²² Η συμφωνία για την ΕΕΠ, καθόρισε ένα χρονοδιάγραμμα για την οικονομική ένωση των κρατών μελών της ΕΚ, τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος και την υιοθέτηση κοινών εξωτερικών και εσωτερικών πολιτικών αλλάζοντας σημαντικά τις ιδρυτικές συνθήκες της δεκαετίας του 1950 με μια σειρά από σημαντικές διατάξεις. Παράλληλα, προχώρησε στη δημιουργία της ενιαίας αγοράς στην οποία τα πρόσωπα, τα εμπορεύματα, τα κεφάλαια και οι υπηρεσίες μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα σε ολόκληρη την Ένωση, με ημερομηνία έναρξης εφαρμογής της, την 1η Ιανουαρίου του 1993.²³

Ένα άλλο μεγάλο ορόσημο, αποτέλεσε η Ενιαία Αγορά. Σύμφωνα με τον Πρώην Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής José Manuel Durão Barroso, «η ενιαία αγορά αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της οικονομικής ολοκλήρωσης και της διατηρήσιμης ανάπτυξης της Ευρώπης» και έχει ήδη ωφελήσει ουσιαστικά τις οικονομίες των κρατών μελών. Τον Ιανουάριο του 1985, ο Jacques Delors έγινε Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της τότε Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΕΚ) και σε συνεργασία με τον Λόρδο Arthur Cockfield, Αντιπρόεδρο και Επίτροπο για την εσωτερική αγορά, έθεσαν σε απόλυτη προτεραιότητα το σχέδιό τους για την περαιτέρω ολοκλήρωση της

²¹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Υπηρεσία Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (European Parliamentary Research Service), Συντάκτης: Lugarini, Renato, Ο ρόλος του Αλτιέρο Σπινέλι στην πορεία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Πηγή: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589781/EPRS_BRI\(2016\)589781_EL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589781/EPRS_BRI(2016)589781_EL.pdf), 2016, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.

²² Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ), Πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/single-european-act>, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.

²³ EUR-Lex, Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/the-single-european-act.html>, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.

οικονομικής και νομισματικής πολιτικής, με την εφαρμογή της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE, Economic and Monetary Union, EMU). Το φιλόδοξο πρόγραμμα του Delors, περιλάμβανε την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων εντός της ΕΚ, επισημοποιήθηκε γρήγορα σε μια Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τη «Λευκή Βίβλο για την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς» (“White Paper on Completing the Single Market”), η οποία παρουσιάστηκε στο Μιλάνο τον Ιούνιο του 1985. Η Λευκή Βίβλος προλείανε το έδαφος για τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος και τη σύγκλιση των οικονομιών των κρατών μελών, έχοντας σαν στόχο τη δημιουργία μιας πραγματικής ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς, και καθορίζοντας για πρώτη φορά χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης και εφαρμογής μέχρι το 1992. Ξαφνικά, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση απέκτησε ένα όραμα, ένα σαφές πρόγραμμα και ένα χρονοδιάγραμμα. Το πιο βασικό στοιχείο ωστόσο, ήταν η αλλαγή νοοτροπίας που προκάλεσε στους αρμόδιους πολιτικούς φορείς λόγω της τεθείσης ημερομηνίας επίτευξης.

Το 1988, υπό την προεδρία του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jacques Delors, συστάθηκε η επιτροπή Delors, η οποία εξέτασε ειδικά και σταδιακά βήματα προς ένα ενιαίο νόμισμα. Η Επιτροπή συνέταξε και υπέβαλλε το 1989 την επίσης γνωστή «Έκθεση Delors», η οποία θα υλοποιούνταν σε τρία στάδια και θα κατέληγε στην υιοθέτηση ενός ενιαίου νομίσματος, του Ευρώ (Euro). Ειδικότερα, η Έκθεση Delors τόνιζε την ανάγκη για καλύτερο συντονισμό των οικονομικών πολιτικών, όριζε δημοσιονομικούς κανόνες οι οποίοι έθεταν όρια στα ελλείμματα των εθνικών προϋπολογισμών και απαιτούσε τη δημιουργία ενός εντελώς ανεξάρτητου οργάνου το οποίο θα ήταν αρμόδιο για τη νομισματική πολιτική της Ένωσης, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ).

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ, Μάαστριχτ 1992) ήταν τελικά το αποτέλεσμα της Λευκής Βίβλου Delors, η οποία έθεσε επίσης το πλαίσιο για τη συμφωνία για την ONE και την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Τα τρία στάδια της ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης περιγράφονται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ, Μάαστριχτ 1992), γνωστή και ως Συνθήκη του Μάαστριχτ (Maastricht Treaty).²⁴ Ξεκινώντας την 1η Ιουλίου 1990, η πρωταρχική

²⁴ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, European Parliamentary Research Service, Συντάκτες: Salm, Christian and Lehmann, Wilhelm, “Jacques Delors - Architect of the modern European Union”, 2020, Πηγή: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652009/EPRS_BRI\(2020\)652009_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652009/EPRS_BRI(2020)652009_EN.pdf), Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.

φάση επεδίωξε να εξαλείψει τυχόν τρέχοντες περιορισμούς κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και να διευκολύνει την απεριόριστη κίνηση κεφαλαίων μεταξύ τους. Η θέσπιση της ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών των κρατών μελών και η σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών ήταν οι δύο κύριοι στόχοι του δεύτερου σταδίου, που ξεκίνησε την 1η Ιανουαρίου 1994. Προκειμένου να προετοιμαστεί η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση (ONE) και το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ, European System of Central Banks, ESCB), ιδρύθηκε, κατά τη φάση αυτή, το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ινστιτούτο (ΕΝΙ, European Monetary Institute, EMI).²⁵ Στη σύνοδο κορυφής της Μαδρίτης στις 15 και 16 Δεκεμβρίου του 1995, συμφωνήθηκε ότι το ενιαίο νόμισμα θα ονομάζεται «ευρώ» (Euro) και οριστικοποιήθηκε ότι το τρίτο και τελικό Στάδιο της ONE, θα ξεκινούσε στις 1 Ιανουαρίου του 1999. Το τρίτο στάδιο θα περιλάμβανε τη μεταβίβαση όλων των νομισματικών αρμοδιοτήτων των κ-μ στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, το οποίο σήμαινε ότι το ΕΝΙ θα μετασχηματιζόταν σταδιακά σε Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ, European Central Bank, ECB).^{26 27}

Μια κοινοτική οικονομική πολιτική προέκυψε ως αποτέλεσμα της πορείας προς την Οικονομική και Νομισματική Ένωση, η οποία ανάγκασε επίσης την ευρωπαϊκή οικονομική πολιτική να δώσει έμφαση στις ευέλικτες αγορές. Επειδή όμως δεν προσχώρησαν όλα τα κράτη της ΕΕ στην ONE, δημιουργήθηκε ένας νέος όρος γνωστός ως «Ευρωσύστημα» (Eurosystem).²⁸ Μια ομάδα, αποτελούμενη από έξι μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών των χωρών-μελών που αποτελούν τη ζώνη του ευρώ, είναι υπεύθυνοι για τη νομισματική πολιτική από το 1998. Αυτή η ομάδα είναι γνωστή ως Ευρωσύστημα.²⁹

²⁵ Μούσης Ν., 2011, σελ. 136-138.

²⁶ European Central Bank, The European Monetary Institute, Published by: European Monetary Institute (EMI), Frankfurt am Main, 1997, Διαθέσιμο: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/othemi/pub_02en.pdf, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/2023.

²⁷ European Central Bank, Information brochure: The European Central Bank, the Eurosystem, the European System of Central Banks (Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Το Ευρωσύστημα, Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών), Έκδοση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, 17 Ιανουαρίου 2011, Διαθέσιμο: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/escb_web_2011el.pdf, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/2023.

²⁸ Το Ευρωσύστημα, αποτελεί τη νομισματική αρχή της ζώνης του ευρώ και αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ. Το ευρώ (€) είναι σήμερα το επίσημο νόμισμα των 20 από τις 27 χώρες μέλη της ΕΕ που συναποτελούν την ευρωζώνη, επίσημα «ζώνη του ευρώ». Πηγή: Ευρωπαϊκή Ένωση, https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/history-and-purpose_el, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.

²⁹ Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Οικονομική και Νομισματική Ένωση, Πηγή: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history-arts-culture/history/emu/html/index.el.html>, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/2023.

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία ίδρυσε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ΕΚ), καθόρισε συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές για τις μελλοντικές κοινές εξωτερικές πολιτικές και πολιτικές ασφάλειας, για ένα μελλοντικό ενιαίο νόμισμα και για την αυξημένη συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Η Συνθήκη αποτελεί μια σημαντική καμπή στην ευρωπαϊκή ιστορία, την 1η Νοεμβρίου 1993, η Συνθήκη τίθεται σε ισχύ και έτσι ιδρύεται επίσημα η «Ευρωπαϊκή Ένωση». Μαζί με την Ενιαία Αγορά και την επίσημη ολοκλήρωσή της, οι ηγέτες της ΕΕ ενέκριναν επίσης τη δημιουργία της ΟΝΕ, η οποία θα έχει ένα ενιαίο νόμισμα υπό τον έλεγχο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.³⁰

Μετά τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, οι εξελίξεις προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση επιταχύνονται σημαντικά. Στις 1 Ιανουαρίου του 1993, καθιερώνεται η Ενιαία ή Εσωτερική Αγορά καθώς και οι 4 ελευθερίες της, η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Στις 1 Ιανουαρίου του 1994, αρχίζει να ισχύει η συμφωνία για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ), επεκτείνοντας την ενιαία αγορά στις χώρες της ΕΖΕΣ. Έτσι, εντός των 30 χωρών που απαρτίζουν τον ΕΟΧ³¹, μπορούν να κυκλοφορούν ανεμπόδιστα πρόσωπα, αγαθά, υπηρεσίες και κεφάλαια ενώ πρόσβαση στην ενιαία αγορά έχει και η Ελβετία. Στις 26 Μαρτίου του 1995, τίθεται σε εφαρμογή η συμφωνία του Σένγκεν με την οποία οι ταξιδιώτες μπορούν να ταξιδεύουν χωρίς ελέγχους διαβατηρίων στα σύνορα σε 7 χώρες: Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ισπανία, Κάτω Χώρες, Λουξεμβούργο και Πορτογαλία.. Μέχρι το 2021, οι χώρες που αποτελούν το λεγόμενο χώρο του Σένγκεν γίνονται 26 χώρες. Στις 2 Οκτωβρίου του 1997, υπογράφεται η Συνθήκη του Άμστερνταμ, η οποία τίθεται σε ισχύ από 1 Μαΐου του 1999, προκειμένου να αντικαταστήσει τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, για να εξυπηρετήσει καλύτερα τους στόχους της νέας πολιτικής για τη δικαιοσύνη και τις εσωτερικές υποθέσεις καθώς και εκείνους της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας.³²

Με στόχο την αποτελεσματικότερη λειτουργία των θεσμικών οργάνων της ΕΚ και την ετοιμότητα για την είσοδο των νεοεισαχθέντων χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, υπογράφηκε στις 26 Φεβρουαρίου 2001, η Συνθήκη της Νίκαιας, η οποία τέθηκε σε ισχύ την 1η Φεβρουαρίου 2003. Στις 1 Ιανουαρίου του 2002 κυκλοφορούν σε 12 χώρες τα χαρτονομίσματα και τα κέρματα του ευρώ. Οκτώ έθνη από την Κεντρική και

³⁰ Μούσης Ν., 2011, σελ. 148-149.

³¹ 27 χώρες της ΕΕ-27 συν Ισλανδία, Λιχτενστάιν και Νορβηγία.

³² Μούσης Ν., 2011, σελ. 16.

Ανατολική Ευρώπη, η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Μάλτα, η Πολωνία, η Σλοβενία και η Σλοβακία, εντάχθηκαν στην ΕΕ την 1η Μαΐου 2004, μαζί με τη Μάλτα και την Κύπρο. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία είναι δύο ακόμη χώρες της Ανατολικής Ευρώπης που θα ενταχθούν στην ΕΕ την 1η Ιανουαρίου 2007. Ως αποτέλεσμα, στις 13 Δεκεμβρίου 2007, τα είκοσι επτά κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπέγραψαν τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και τη Συνθήκη σχετικά με τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), γνωστή και ως Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία αντικατέστησε όλες τις προηγούμενες συμφωνίες. Με την έναρξη ισχύος της συνθήκης την 1η Δεκεμβρίου 2009, η ΕΕ αποκτά ενιαία νομική προσωπικότητα και προσπαθεί να εκδημοκρατίσει περαιτέρω τον τρόπο λειτουργίας της. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, η Συνθήκη της Λισαβόνας καταφέρνει να επιτύχει μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ της δημοκρατικής νομιμότητας και της θεσμικής αποτελεσματικότητας.³³

1.5. Ανακεφαλαίωση

Στο κεφάλαιο έγινε μια ιστορική προσέγγιση στην εξελικτική πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Προσεγγίστηκαν διεξοδικά οι θεωρίες από τις πρώιμες μεσαιωνικές σκέψεις για τη δημιουργία κάποιου είδους ομοσπονδίας μέχρι τις νεότερες και σύγχρονες προτάσεις δημιουργίας μιας ενοποιημένης και ειρηνικής Ευρώπης. Αποδείχτηκε ότι κοινός παρονομαστής, όλων σχεδόν των απόψεων που εκφράστηκαν διαχρονικά για την ενοποίηση των κρατών της Ευρώπης ήταν η επιθυμία να παύσουν οι συνεχείς πόλεμοι μεταξύ τους. Για το λόγο αυτό οι θεωρίες περί μιας ενιαίας και ειρηνικής Ευρώπης, εμφανίζονταν συνήθως μετά το τέλος μακροχρόνιων και αιματηρών πολέμων.

Δόθηκε μεγάλη προσοχή στην περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και στην κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα ΕΚΑΧ, η οποία ήταν ουσιαστικά ένα πείραμα το οποίο προοριζόταν να εξαπλωθεί σταδιακά σε άλλους οικονομικούς τομείς και τελικά να καταλήξει σε μια ενωμένη πολιτικά Ευρώπη. Αναφέρθηκε η προσπάθεια των ιδρυτών της ΕΚΑΧ να δημιουργήσουν μια κοινή αγορά η οποία θα επέτρεπε την είσοδο επιπλέον κρατών, εκτός των ιδρυτικών, προκειμένου να λειτουργήσει ως το μέσο προώθησης της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Το γεγονός αυτό δικαιώθηκε ιστορικά. Κατέστη σαφές ότι η δημιουργία μιας κοινής αγοράς ήταν κάτι που η Ευρωπαϊκή

³³ Ευρωπαϊκή Ένωση, Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990-99, Πηγή: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1990-99_el, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.

Οικονομική Κοινότητα σκόπευε να συμβεί, προκειμένου να διασφαλίσει τις τέσσερις βασικές ελευθερίες: την ελευθερία του κεφαλαίου, των ανθρώπων, των υπηρεσιών και των αγαθών και των εμπορευμάτων. Μαζί με μια περίληψη των σημαντικών βημάτων που έγιναν προς αυτή την κατεύθυνση, παρουσιάστηκε μια σύντομη ιστορία της εξέλιξης της ΕΕ από την ίδρυσή της ως ΕΚΑΧ.

Αποδείχτηκε ότι η πορεία προς την ευρωπαϊκή ενοποίηση και ολοκλήρωση πέρασε από πολλές διακυμάνσεις, άλλοτε θετικές και άλλοτε αρνητικές αντιμετωπίζοντας πολλά εμπόδια, ωστόσο τελικά κρίνοντας από τη σημερινή κατάληξη, φαίνεται ότι οδηγήθηκε προς τη σωστή κατεύθυνση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ ΤΗΣ ΕΕ

2.1. Εισαγωγή

Οι λεγόμενες τέσσερις ελευθερίες και η ευρωπαϊκή ιθαγένεια, ακούγονται ολοένα και συχνότερα στην καθημερινότητα μας και ίσως να φαίνονται ή να θεωρούνται απλές έννοιες, αλλά στην πραγματικότητα μόνο απλές δεν είναι. Ως πολίτες ενός κράτους μέλους (κ-μ) αυτόματα είμαστε πολίτες και της ΕΕ με ορισμένα ειδικά δικαιώματα και τη δυνατότητα να απολαμβάνουμε την ελεύθερη κυκλοφορία ανθρώπων, αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών εντός της ΕΕ.

Τις ελευθερίες αυτές μπορεί κάποιος να τις απολαμβάνει όταν πηγαίνει στο σούπερ μάρκετ, όταν πηγαίνει διακοπές σε κάποιο άλλο κ-μ, όταν διασχίζει τα σύνορα μεταξύ των κ-μ χωρίς διαβατήριο, όταν αποκτά πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης με την ευρωπαϊκή κάρτα ασφάλισης υγείας, όταν σπουδάζει στην ΕΕ ή όταν ανοίγει έναν τραπεζικό λογαριασμό σε άλλο κ-μ. Όλα τα παραπάνω μπορεί να θεωρούνται φυσιολογικά και αυτονόητα ωστόσο δεν ήταν πάντα έτσι και δεν είναι προφανή για όσους ζουν εκτός της Ε.Ε. Οι τέσσερις ελευθερίες, μαζί με την ευρωπαϊκή ιθαγένεια, δημιουργούν την αίσθηση ότι οπουδήποτε εντός της ΕΕ μπορεί κάποιος να αισθάνεται όπως στη δική του χώρα.³⁴

Η κοινή αγορά, σύμφωνα με το Άρθρο 2 της Συνθήκης της Ρώμης του 1958, είχε ως στόχο «να προάγει στο σύνολο της Κοινότητας την αρμονική, ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων»³⁵ και την εξάλειψη των εμπορικών φραγμών μεταξύ των κ-μ με σκοπό την αύξηση της οικονομικής ευημερίας. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986, με το άρθρο 8Α, συμπεριέλαβε στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) τον στόχο της εγκαθίδρυσης της εσωτερικής αγοράς ορίζοντάς την ως «έναν χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων».³⁶

³⁴ The Europe for Citizenship Programme, Briefings Prepared By The EU3doms Project, “The Four Freedoms Of The European Union”, Debate on the Future of the Four Freedoms of the European Union, November 2017, σελ.3-14.

³⁵ Ενοποιημένη Απόδοση Της Συνθήκης Περί Ιδρύσεως Της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (97/C 340/03), Άρθρο 2, 10/11/97.

³⁶ Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη(Αριθ . L 169/ 1, 29/6/87), Τμήμα 11, Ενότητα I - Εσωτερική Αγορά, Άρθρο 13, Συμπλήρωση Άρθρου 8Α της Συνθήκης ΕΟΚ.

Τα παραπάνω κατοχυρώνονται και θεσμικά καθώς σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 3 της ΣΛΕΕ, εγκαθιδρύεται η εσωτερική αγορά στην ΕΕ, δηλαδή ένας ενιαίος οικονομικός χώρος, εντός του οποίου δύνανται να κυκλοφορούν ελεύθερα αγαθά και υπηρεσίες, σε ένα περιβάλλον όπου ισχύουν κοινοί κανόνες ανταγωνισμού. Πράγματι, σύμφωνα με το άρθρο 26 παρ. 2 της ΣΛΕΕ, η εσωτερική αγορά περιλαμβάνει ένα χώρο χωρίς εσωτερικά σύνορα, μέσα στον οποίο εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων σύμφωνα με τις διατάξεις των συνθηκών.³⁷

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια διεξοδική παρουσίαση των τεσσάρων θεμελιωδών ελευθεριών, όπως περιγράφονται στο Άρθρο 8Α της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ), δηλαδή της ελευθερίας κυκλοφορίας των Εμπορευμάτων, των Προσώπων, των Υπηρεσιών και των Κεφαλαίων. Η ανάλυση κάθε ελευθερίας θα συμπεριλάβει το νομικό πλαίσιο που τις θεμελιώνει, το πεδίο εφαρμογής τους καθώς και τις σχέσεις που τις διέπουν μεταξύ τους.

2.2. Ελευθερία Κυκλοφορίας Εμπορευμάτων

2.2.1. Νομικό Πλαίσιο

Η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων αποτελεί την πρώτη θεμελιώδη οικονομική ελευθερία της εσωτερικής αγοράς και θεμελιώνεται με το Άρθρο 26 και τα άρθρα 28-37 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ).

Σύμφωνα με το άρθρο 28 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η δημιουργία τελωνειακής ένωσης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την Ένωση. Αυτή η ένωση θα καλύπτει όλους τους τύπους εμπορευματικών συναλλαγών και θα απαγορεύει τυχόν τελωνειακούς δασμούς ή φορολογικές επιβαρύνσεις μεταξύ των κρατών μελών. Επιπλέον, θα υιοθετηθεί κοινό δασμολόγιο για τις συναλλαγές τους με τρίτες χώρες. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων διασφαλίζεται με την άρση των ποσοτικών περιορισμών και των τελωνειακών δασμών, καθώς και με την απαγόρευση μέτρων με παρόμοιο αποτέλεσμα.³⁸ Το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της ΕΕ, το έχουν μόνο τα αγαθά που παράγονται ή παρασκευάζονται στα κράτη μέλη της ΕΕ.

Η νομική βάση για την απεριόριστη κυκλοφορία των εμπορευμάτων καθιερώνεται από δύο βασικές οδηγίες που περιλαμβάνονται στη ΣΛΕΕ. Πρώτον, η δημιουργία μιας

³⁷ ΣΛΕΕ, Άρθρα 3 και 26.

³⁸ ΣΛΕΕ, Άρθρα 28.

τελωνειακής ένωσης περιγράφεται στα άρθρα 28 και 29 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Αυτό απαιτεί την άρση όλων των δασμών με παρόμοιο αποτέλεσμα, όπως αναφέρεται στο άρθρο 30 της ΣΛΕΕ, την υιοθέτηση κοινού δασμολογίου για εμπορεύματα που εισάγονται στην ΕΕ από τρίτες χώρες σύμφωνα με το άρθρο 31 και την κατάργηση της προστατευτικής και διακριτικής φορολογίας σύμφωνα με το άρθρο 110 ΣΛΕΕ. Δεύτερον, το άρθρο 34 της ΣΛΕΕ, που αφορά τις εισαγωγές, και το άρθρο 35, που αφορά τις εξαγωγές, θεσπίζει την εξάλειψη των ποσοτικών περιορισμών και όλων των μέτρων που έχουν συγκρίσιμο αντίκτυπο μεταξύ των κρατών μελών. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 36 της ΣΛΕΕ, επιτρέπεται η λήψη περιοριστικών μέτρων εάν αυτά δικαιολογούνται για λόγους δημόσιας ηθικής, δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας, δημόσιας υγείας, προστασίας των πολιτιστικών αγαθών και της προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας. Οι επιβαρύνσεις αυτές δεν παράγουν ισοδύναμο αποτέλεσμα κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 30, ακόμη και όταν επιβάλλονται κατά τη διέλευση των συνόρων, εφόσον ισχύουν εξίσου για εγχώρια αγαθά. Ωστόσο, παραβαίνουν το άρθρο 30, ακόμη και όταν εφαρμόζεται έμμεσα, για παράδειγμα όταν επιβαρύνουν τους χρήστες λιμένων για να αντισταθμίσουν το κόστος παροχής τελωνειακών υπηρεσιών.^{39,40}

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων απαιτεί επίσης να τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης και τα εμπορεύματα που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη. Έτσι, για παράδειγμα, η απαίτηση να ελέγχονται όχι ως εγχώρια αλλά ως εισαγόμενα αγαθά, τα αγαθά από τα λοιπά κ-μ, εισάγει άμεσα διακρίσεις και παραβιάζει το άρθρο 34. Η Συνθήκη απαγορεύει επίσης και τις έμμεσες διακρίσεις, δηλαδή τα μέτρα που φαινομενικά εμφανίζονται σαν ουδέτερα ως προς την εθνικότητα, αλλά στην πραγματικότητα έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο σε προϊόντα από τα άλλα κράτη μέλη. Για το λόγο αυτό, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί γενικά να επιβάλλει περιορισμούς οι οποίοι θα οδηγούσαν στον αποκλεισμό προϊόντων που παράγονται και διατίθενται νόμιμα σε άλλο κράτος μέλος. Αυτή είναι γνωστή ως η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης.⁴¹

³⁹ ΣΛΕΕ, Άρθρα 28 έως 31, 34 έως 36 και 110.

⁴⁰ Review of the Internal Market: Free Movement of Goods; including the EU Customs Union and Intellectual Property Rights, Call for Evidence, Πηγή: <https://www.gov.uk/government/consultations/single-market-free-movement-of-goods-report-review-of-the-balance-of-competences>, σελ. 20-22.

⁴¹ Το ίδιο

Με εξαίρεση το άρθρο 31, όλα τα άρθρα της Συνθήκης ισχύουν άμεσα. Δηλαδή, αποτελούν από μόνα τους δίκαιο και επομένως όλα τα κράτη μέλη και όλα τα εθνικά δικαστήρια θα πρέπει όχι μόνο να τα εφαρμόζουν αλλά να τους δίνουν προτεραιότητα έναντι τυχόν αντικρουόμενων διατάξεων του εσωτερικού δικαίου. Επιπλέον, η ΕΕ αποκτά την εξουσία να νομοθετεί τόσο για την εσωτερική αγορά όσο και για την τελωνειακή ένωση. Σύμφωνα με το άρθρο 3, η εξουσία της ΕΕ να νομοθετεί για την τελωνειακή ένωση είναι αποκλειστική, ενώ η εξουσία της να νομοθετεί για την εσωτερική αγορά μοιράζεται με τα υπόλοιπα κράτη μέλη, σύμφωνα με το άρθρο 4.⁴²

Τα άρθρα 114 και 115 παρέχουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την εξουσία να θεσπίζει νόμους που στοχεύουν στην εναρμόνιση των εθνικών κανονισμών που είτε επηρεάζουν άμεσα είτε έχουν ως στόχο τους τη δημιουργία και τη λειτουργία εσωτερικών αγορών. Η πλειονότητα των νόμων της ΕΕ σχετικά με αγαθά, τεχνικά πρότυπα και άλλους τύπους ρύθμισης της αγοράς βασίζεται σε αυτά τα άρθρα της συνθήκης.⁴³

Επιπλέον, το άρθρο 113 παρέχει στην ΕΕ την εξουσία να νομοθετεί για την εναρμόνιση της νομοθεσίας και της έμμεσης φορολογίας, συμπεριλαμβανομένου του ΦΠΑ και των ειδικών φόρων κατανάλωσης, όπου κρίνει ως απαραίτητος προκειμένου να εξασφαλιστεί η εγκαθίδρυση και η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς και να αποφευχθεί η στρέβλωση του ανταγωνισμού. Το άρθρο 118 προβλέπει νομοθεσία για την εξασφάλιση ενιαίας προστασίας των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας σε ολόκληρη την ΕΕ. Η νομοθεσία της ΕΕ, βάσει των άρθρων 113 και 115 προτείνεται από την Επιτροπή και εγκρίνεται από το Συμβούλιο ομόφωνα, πράγμα που σημαίνει ότι όλα τα κράτη μέλη έχουν δικαίωμα αρνησικυρίας. Αντίθετα, η νομοθεσία βάσει των άρθρων 114 και 118 ακολουθεί τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, κατά την οποία το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο νομοθετούν από κοινού και η ψηφοφορία γίνεται με ειδική πλειοψηφία, επομένως δεν υπάρχει δικαίωμα βέτο.⁴⁴

Οι κύριες βάσεις συνθήκης για τη νομοθεσία στον τομέα της τελωνειακής ένωσης είναι το άρθρο 31, το οποίο προβλέπει τον καθορισμό του κοινού δασμολογίου από την ΕΕ και το άρθρο 33, το οποίο προβλέπει ότι η ΕΕ νομοθετεί για την ενίσχυση της

⁴² ΣΛΕΕ άρθρα 3,4 και 31.

Review of the Internal Market: Free Movement of Goods; including the EU Customs Union and Intellectual Property Rights, Call for Evidence, σελ. 20-22.

⁴³ ΣΛΕΕ άρθρα 114-115.

Review of the Internal Market: Free Movement of Goods; including the EU Customs Union and Intellectual Property Rights, Call for Evidence, σελ. 20-22.

⁴⁴ ΣΛΕΕ άρθρα 113,114,115 και 118.

Review of the Internal Market: Free Movement of Goods; including the EU Customs Union and Intellectual Property Rights, Call for Evidence, σελ. 20-22.

τελωνειακής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και μεταξύ αυτών και της Επιτροπής.⁴⁵

Η Κοινή Εμπορική Πολιτική, η οποία εισάγεται με το άρθρο 206, καθορίζει τις αλλαγές στους δασμολογικούς συντελεστές, τη σύναψη δασμολογικών και εμπορικών συμφωνιών, την πνευματική ιδιοκτησία και την προστασία του εμπορίου. Κατά συνέπεια, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη λειτουργία της Τελωνειακής Ένωσης. Το άρθρο 207 ορίζει ότι οι νόμοι πρέπει να θεσπίζονται σύμφωνα με τη συνήθη διαδικασία για την εφαρμογή της κοινής εμπορικής πολιτικής. Πολλές πολιτικές που σχετίζονται με την τελωνειακή ένωση βασίζονται νομικά σε αυτό το άρθρο. Το άρθρο 352, παρέχει την απαιτούμενη νομική βάση για τη θέσπιση νομοθεσίας και την προώθηση των πολιτικών της ΕΕ όταν οι σχετικές εξουσίες δεν προβλέπονται αλλού, ενώ σε ορισμένες αμφιλεγόμενες περιπτώσεις, επικαλείται τη θέσπιση μέτρων στην εσωτερική αγορά, εάν θεωρηθεί απαραίτητη για την επίτευξη κάποιων εκ των στόχων των Συνθηκών. Τέλος, το δίκαιο της ΕΕ για την πνευματική ιδιοκτησία, που απορρέει κυρίως από τα άρθρα 114, 115, 118 και 207 της ΣΛΕΕ, καλύπτει όλο το φάσμα των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συναφών δραστηριοτήτων, όπως η επιβολή της νομοθεσίας. Ωστόσο, υπάρχουν βασικές οδηγίες που καλύπτουν την παροχή εξαιρέσεων και περιορισμών όπου έχει κριθεί απαραίτητο.⁴⁶

2.2.2. Πεδίο Εφαρμογής

Η ελευθερία κυκλοφορίας αγαθών αποτέλεσε ουσιαστικά το όχημα για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς. Επειδή ο όρος «αγαθά» δεν ορίζεται από τη Συνθήκη, ήταν απαραίτητο να υπάρξει σχετική απόφαση από το Δικαστήριο. Η ερμηνεία του Δικαστηρίου ήταν αρκετά ευρεία καθώς ορίζει ως «αγαθά» κάθε προϊόν το οποίο μπορεί να αποτιμηθεί σε χρήμα και να αποτελέσει αντικείμενο εμπορικής συναλλαγής.⁴⁷

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων συζητήθηκε για πρώτη φορά στο πλαίσιο μιας τελωνειακής ένωσης μεταξύ των κρατών μελών, η οποία περιελάμβανε την άρση των δασμών στα εμπορεύματα, τους ποσοτικούς εμπορικούς περιορισμούς και μέτρα

⁴⁵ ΣΛΕΕ άρθρα 31 και 33.

Review of the Internal Market: Free Movement of Goods; including the EU Customs Union and Intellectual Property Rights, Call for Evidence, σελ. 20-22.

⁴⁶ ΣΛΕΕ άρθρα 114, 115, 118, 206, 207 και 352.

Review of the Internal Market: Free Movement of Goods; including the EU Customs Union and Intellectual Property Rights, Call for Evidence, σελ. 20-22.

⁴⁷ Davies, Karen, LLB., Understanding European Union law - 5th ed., Routledge, New York, 2014, σελ. 114.

με συγκρίσιμο αντίκτυπο και τη δημιουργία ενός ενιαίου εξωτερικού δασμολογίου εντός της Ένωσης. Η εφαρμογή της εσωτερικής αγοράς εξαρτάται από την άρση τυχόν εναπομενόντων εμποδίων στην απρόσκοπτη ροή των εμπορευμάτων.⁴⁸ Με την πρόσφατη πανδημία του COVID-19, κατά τη διάρκεια της οποίας πραγματοποιήθηκε η λήψη πολλών μέτρων τα οποία έθεταν εμπόδια στην πλήρως ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, δόθηκε η δυνατότητα να εξεταστούν τα μέτρα εκείνα που η εφαρμογή τους θα ενισχύσει την ανθεκτικότητα της εσωτερικής αγοράς σε τυχόν μελλοντικές πανδημίες.

2.2.2.1. Η τελωνειακή ένωση

Η τελωνειακή ένωση, θεσπίζεται με τα άρθρα 30 έως 33 της ΣΛΕΕ, αποτελεί θεμελιώδη συνιστώσα της Ευρωπαϊκής Ένωσης η οποία προβλεπόταν ήδη από τη Συνθήκη της Ρώμης του 1958 και τελικά επιτεύχθηκε το 1968, αν και ορισμένα εμπόδια παρέμειναν όπως η διαδικασία εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών. Βασίζεται στην εξάλειψη των δασμολογικών και φορολογικών εμποδίων μεταξύ των κ-μ και στην υιοθέτηση ενός κοινού δασμολογίου στις εμπορικές σχέσεις της ΕΕ με τις τρίτες χώρες. Ωστόσο, δεν νοείται τελωνειακή ένωση χωρίς την ύπαρξη κοινής αγοράς.⁴⁹

Η τελωνειακή ένωση αποτελεί έναν ενιαίο εμπορικό χώρο όπου υπάρχει η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων ανεξάρτητα εάν παράγονται στην ΕΕ ή σε χώρες εκτός της ΕΕ. Στην πράξη, δεν υπάρχουν τελωνειακοί δασμοί μεταξύ των κ-μ της ΕΕ ενώ οι δασμοί επί των εισαγόμενων εμπορευμάτων από χώρες εκτός της ΕΕ, καταβάλλονται, κατά κανόνα, στο σημείο της πρώτης εισόδου.^{50,51}

Όσον αφορά την κατάργηση των τελωνειακών δασμών αξίζει να σημειωθεί ότι δεν αφορά μόνο τις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών, αλλά ισχύει και για συναλλαγές που λαμβάνουν χώρα μεταξύ των περιφερειών ενός κράτους, καθώς η τελωνειακή ένωση ορίζει ότι η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων ισχύει για όλες τις συναλλαγές ανεξάρτητα εάν πρόκειται για διακρατικές ή εντός περιφερειών ενός κράτους.⁵²

⁴⁸ Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Πηγή : www.europarl.europa.eu/factsheets/el

⁴⁹ ΣΛΕΕ, Άρθρο 28.

⁵⁰ 50 χρόνια τελωνειακής ένωσης της ΕΕ, Πηγή : https://taxation-customs.ec.europa.eu/50-years-eu-customs-union_en?prefLang=el&ettrans=el.

⁵¹ The EU customs union in action, Πηγή: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/customs_en.

⁵² Πλιάκος, Αστέρης Δ., Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 359-361.

Εντός των συνόρων της ΕΕ μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα εκτός από τα εμπορεύματα των κρατών μελών και τα εμπορεύματα που προέρχονται από άλλες, τρίτες, χώρες εφόσον έχουν ακολουθηθεί όλες οι προβλεπόμενες διαδικασίες για την εισαγωγή τους στην ΕΕ. Επομένως, τα εισαγόμενα προϊόντα για τα οποία έχουν τηρηθεί όλες οι διατυπώσεις εισαγωγής και έχουν εισπραχθεί στο κράτος μέλος εισόδου οι προβλεπόμενοι δασμοί και οι φορολογικές επιβαρύνσεις ισοδύναμου αποτελέσματος, θεωρούνται ότι υπάγονται σε καθεστώς ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της ΕΕ. Επιπλέον, τα προϊόντα προέλευσης από τρίτες χώρες μπορούν να αποθηκευτούν σε ειδικές ελεύθερες ζώνες, προκειμένου να παραμείνουν ως ενδιάμεσος σταθμός για την εξαγωγή τους σε τρίτες χώρες.⁵³

Η τελωνειακή ένωση, παρέχει στους παραγωγούς πρόσβαση στην αγορά των υπολοίπων κρατών μελών και στους καταναλωτές μια μεγάλη ποικιλία αγαθών. Από τη στιγμή που ένα αγαθό παραχθεί σε ένα κράτος μέλος και διατεθεί στην αγορά του, τότε αυτόματα μπορεί να πωληθεί σε ολόκληρη την ΕΕ. Αυτή είναι η αρχή της ισοδυναμίας και αποτελεί το λόγο για τον οποίο παρατηρούμε όλο και περισσότερες ετικέτες με την ένδειξη «Made in EU» σε διάφορα προϊόντα, αντί για συγκεκριμένη χώρα προέλευσης. Επιπλέον, η ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών συνεπάγεται ότι υπάρχει και κοινή προστασία των καταναλωτών ενώ παράλληλα τα ευρωπαϊκά πρότυπα για την ασφάλεια των αγαθών, διασφαλίζουν ότι όσα αγαθά δεν πληρούν τους καθορισμένους από την ΕΕ περιορισμούς ή προδιαγραφές, θα αποσύρονται.⁵⁴

Σε γενικές γραμμές, μία τελωνειακή ένωση προκαλεί τη δημιουργία εμπορίου και εκτροπή του εμπορίου, γεγονός το οποίο βοηθάει προς την οικονομική ολοκλήρωση. Η δημιουργία εμπορίου αναφέρεται στη δημιουργία νέων εμπορικών ευκαιριών μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών ως αποτέλεσμα του σχηματισμού μιας τελωνειακής ένωσης ή κάποιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών. Η αύξηση - δημιουργία του εμπορίου και της οικονομικής δραστηριότητας προκύπτει από τη μείωση των δασμών και άλλων εμπορικών φραγμών.⁵⁵ Απεναντίας, η εκτροπή του εμπορίου μιας χώρας συμβαίνει όταν οι εισαγωγές από τους εμπορικούς εταίρους της, στο πλαίσιο της τελωνειακής ένωσης, αντικαθιστούν τις εισαγωγές από τρίτες χώρες,

⁵³ Πλιάκος, Αστέρης Δ., Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σελ. 359-361.

⁵⁴ The Europe for Citizenship Programme, Briefings Prepared By The EU3doms Project, “The Four Freedoms Of The European Union”, Debate on the Future of the Four Freedoms of the European Union, November 2017, σελ.30-32.

⁵⁵ Mahr, Nathan, Trade Creation - Definition, Process & Examples, Πηγή: <https://study.com/academy/lesson/trade-creation-definition-effect.html>

οι οποίες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν υψηλούς δασμολογικούς φραγμούς.⁵⁶ Αξίζει να σημειωθεί ότι τα έσοδα από τους τελωνειακούς δασμούς από εμπορεύματα που εισάγονται στην ΕΕ αποτελούν περίπου το 14% του συνολικού προϋπολογισμού της ΕΕ.⁵⁷

Ένα από τα πλεονεκτήματα της τελωνειακής ένωσης είναι ότι διευκόλυνε το αυξημένο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών της, συμβάλλοντας έτσι στην οικονομική ολοκλήρωση και στην αύξηση των εμπορικών ροών. Μαζί με τη δημιουργία της κοινής αγοράς, της νομισματικής ένωσης και της δημοσιονομικής ένωσης, βελτίωσε επίσης την πολιτική και οικονομική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών. Δύο παράγοντες που καταδεικνύουν την αποτελεσματικότητα της τελωνειακής ένωσης είναι η δημιουργία εμπορίου και η εκτροπή του εμπορίου. Ενώ η εκτροπή του εμπορίου επιτρέπει στα λιγότερο ανταγωνιστικά μέλη της τελωνειακής ένωσης να πωλούν περισσότερα αγαθά εντός της ΕΕ, η δημιουργία εμπορίου συμβάλλει στη βελτίωση της κατανομής των πόρων. Λόγω της ικανότητάς της να αντιμετωπίζει σε μεγάλο βαθμό το ζήτημα της εκτροπής του εμπορίου, η τελωνειακή ένωση διευκόλυνε την οικονομική ολοκλήρωση. Η εφαρμογή ενός κοινού εξωτερικού δασμολογίου από την τελωνειακή ένωση απέτρεψε προβλήματα που προκαλούνται από τις ανισότητες στα τιμολόγια.⁵⁸ Επίσης, η δυνατότητα των κρατών μελών της τελωνειακής ένωσης να διαπραγματεύονται ως μια οντότητα στις διεθνείς εμπορικές διαπραγματεύσεις ενίσχυσε τη διαπραγματευτική ισχύ τους, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να επιτύχουν καλύτερες συμφωνίες καθώς είχαν ως υποστήριξη την ενιαία αγορά της ΕΕ και όχι μιας μεμονωμένης εθνικής αγοράς. Αυτή η ενιαία και μεγάλη αγορά που δημιουργήθηκε εντός της ΕΕ, την κατέστησε πόλο έλξης για χώρες εκτός της ΕΕ που επιθυμούσαν να συνάψουν εμπορικούς δεσμούς με την ΕΕ.⁵⁹

Ωστόσο, η τελωνειακή ένωση δεν είχε μόνο θετικές επιπτώσεις στην οικονομία της ΕΕ αλλά παρουσίασε και ορισμένες δυσλειτουργίες. Τα μέλη της τελωνειακής ένωσης υποχρεώθηκαν να διαπραγματεύονται με τρίτες χώρες και οργανισμούς όπως ο ΠΟΕ, στο όνομα της τελωνειακής ένωσης, που σημαίνει επίσης ότι μεμονωμένα κράτη μέλη

⁵⁶ Andrikopoulos, Andreas A., Gkountanis, Dimitrios C., Loizides, John, Trade Creation and Trade Diversion in the European Union: An Alternative Approach, *The Journal of Economic Asymmetries*, Volume 3, Issue 2, 2006, σελ. 43-67.

⁵⁷ The EU customs union in action, Πηγή: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/customs_en.

⁵⁸ Corporate Finance Institute, Customs Union, Πηγή: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/customs-union/>

⁵⁹ Μαραβέγιας, Ναπολέον, Ευρωπαϊκή Ένωση. Δημιουργία, εξέλιξη, προοπτικές, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2016, σελ. 50-51.

δεν ήταν ελεύθερα να διαπραγματεύονται τις δικές τους συμφωνίες. Κατά συνέπεια, ο κοινός εξωτερικός δασμός εμποδίζει ένα έθνος να επιβάλει δασμούς για να προστατεύσει τις δικές του βιομηχανίες ή να απελευθερώσει το εξαγωγικό του εμπόριο εκτός της Ένωσης. Επιπλέον, επειδή είναι δύσκολο να καθοριστεί ο δασμολογικός συντελεστής, ορισμένα κράτη μέλη της Ένωσης δεν έλαβαν δίκαιο μερίδιο των χρημάτων που εισπράχθηκαν από τους τελωνειακούς δασμούς. Επειδή ένα άλλο κράτος της ΕΕ παρήγαγε τα αγαθά ή τις υπηρεσίες πιο αποτελεσματικά, ορισμένα μέλη της τελωνειακής ένωσης συχνά δυσκολεύονται να σταματήσουν το εμπόριο αυτών των συγκεκριμένων αγαθών ή υπηρεσιών. Αυτό ήταν ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα που αντιμετώπισε το Ηνωμένο Βασίλειο λόγω του Brexit.⁶⁰

2.2.2.2. Κοινό Δασμολόγιο

Η θέσπιση ενός κοινού δασμολογίου, πέραν του γεγονότος ότι αποτελούσε προϋπόθεση για την εγκαθίδρυση της τελωνειακής ένωσης ήταν απαραίτητη και για τη σύναψη εμπορικών σχέσεων με τρίτες χώρες ενώ η εφαρμογή του αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο για την εύρυθμη λειτουργία της τελωνειακής ένωσης.

Οι δασμοί, σύμφωνα με το άρθρο 31 της ΣΛΕΕ, καθορίζονται από το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία έπειτα από πρόταση της Επιτροπής. Οι δασμοί καταβάλλονται για όλα τα προϊόντα, βάσει της δασμολογικής τους κλάσης και προβλέπονται δασμολογικοί συντελεστές ανάλογα με την κατηγορία και την προέλευση των προϊόντων. Ως χώρα προέλευσης ενός προϊόντος ορίζεται η χώρα στην οποία υπέστη την τελική διαμόρφωσή του.⁶¹

Σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΟΚ) αριθ. 2658/87 του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 1987, για τη δασμολογική και στατιστική ονοματολογία και το κοινό δασμολόγιο, θεσπίστηκε το κοινό δασμολόγιο στην ΕΕ, το οποίο τροποποιείται κάθε χρόνο. Με τον Κανονισμό αυτό καθιερώθηκε η Συνδυασμένη Ονοματολογία (ΣΟ) των αγαθών, άρθρο 1, η οποία πληροί ταυτόχρονα τις απαιτήσεις του κοινού δασμολογίου και των λοιπών κοινοτικών πολιτικών που αφορούν στις εισαγωγές και εξαγωγές εμπορευμάτων. Με το άρθρο 2 του Κανονισμού, καθιερώνεται το ολοκληρωμένο δασμολόγιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, γνωστό ως TARIC (TARif Intégré Communautaire; Integrated Tariff of the European Communities), το οποίο είναι μια πολύγλωσση βάση δεδομένων που ενσωματώνει όλα τα μέτρα που σχετίζονται με τους

⁶⁰ Corporate Finance Institute, Customs Union, Πηγή: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/customs-union/>

⁶¹ ΣΛΕΕ άρθρο 31.

τελωνειακούς δασμούς της ΕΕ. Οι κωδικοί TARIC είναι δεκαψήφιοι. Θεσπίζεται επίσης, η κοινή ονοματολογία εμπορευμάτων, μέσω της ΣΟ και με την απόδοση ενός διακριτού κωδικού αριθμού αποτελούμενου από οκτώ ψηφία για κάθε είδος εμπορεύματος που αποδίδει την περιγραφή του όπως καθορίζεται στα άρθρα 3, 5 και 6. Επιπρόσθετα, στους Γενικούς Κανόνες του Κανονισμού, καθορίζονται οι κοινές δασμολογικές επιβαρύνσεις έναντι όλων των τρίτων χωρών κατά την είσοδο ενός αγαθού στο τελωνειακό έδαφος ΕΕ. Οι δασμοί αυτοί δεν μπορούν να είναι μεγαλύτεροι από αυτούς που προβλέπονται στη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT) του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (Π.Ο.Ε.). Όσα αγαθά προέρχονται από τρίτες χώρες, εκτελωνίζονται μία και μοναδική φορά κατά την εισαγωγή τους σε ένα κράτος μέλος της τελωνειακής ένωσης και στη συνέχεια μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα σε ολόκληρη την ΕΕ.⁶² Το κοινό δασμολόγιο διασφαλίζει τα έσοδα του Προϋπολογισμού της ΕΕ και των κ-μ, την ομαλή λειτουργία της τελωνειακής ένωσης και τον υγιή ανταγωνισμό και ισχύει υποχρεωτικά σε όλα τα κ-μ της ΕΕ.⁶³

Η νομική βάση για τη δασμολογική κατάταξη των εμπορευμάτων περιλαμβάνει τους Γενικούς Κανόνες 1 έως 6, για την ερμηνεία του Κοινού Δασμολογίου, τις Επεξηγηματικές Σημειώσεις της Συνδυασμένης Ονοματολογίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Εναρμονισμένου Συστήματος του Παγκόσμιου Οργανισμού Τελωνείων (Π.Ο.Τ.), τους κανονισμούς κατάταξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τις Γνωμοδοτήσεις κατάταξης του Π.Ο.Τ., και τις Αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ε.Ε.⁶⁴

Όλα τα αγαθά τα οποία εισέρχονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πρέπει να δηλώνονται στις τελωνειακές αρχές σύμφωνα με την κατάταξή τους στη ΣΟ. Το σύστημα ταξινόμησης της ΕΕ αποτελείται από τρία ολοκληρωμένα στοιχεία. Το πρώτο στοιχείο είναι το Εναρμονισμένο Σύστημα, το οποίο είναι μια ονοματολογία που αναπτύχθηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τελωνείων, το δεύτερο στοιχείο είναι η Συνδυασμένη Ονοματολογία, η οποία προσθέτει ειδικούς κωδικούς και πληροφορίες της ΕΕ και το τρίτο στοιχείο είναι το ολοκληρωμένο δασμολόγιο (TARIC), το οποίο παρέχει πληροφορίες για όλα τα μέτρα εμπορικής πολιτικής και δασμών που ισχύουν για

⁶² Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2658/87 του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1987, για τη δασμολογική και στατιστική ονοματολογία και το κοινό δασμολόγιο, Άρθρα 1-17.

⁶³ ΑΑΔΕ, Γενική Διεύθυνση Τελωνείων & ΕΦΚ - Διεύθυνση Δασμολογικών Θεμάτων, Ειδικών Καθεστώτων & Απαλλαγών, Κοινό Δασμολόγιο της Ε.Ε. & Δασμολογική Κατάταξη Εμπορευμάτων, Έκδοση 1^η, Αθήνα, 2020, σελ. 5.

⁶⁴ Το ίδιο, σελ. 28.

συγκεκριμένα αγαθά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι πληροφορίες για τη ΣΟ ενημερώνονται σε ετήσια βάση και είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.⁶⁵

Από το 1971, εφαρμόζεται επίσης στην ΕΕ το Σύστημα Γενικευμένων Δασμολογικών Προτιμήσεων (ΣΓΔΠ), σύμφωνα με το οποίο σε επιλεγμένα αγαθά που προέρχονται από αναπτυσσόμενες χώρες χορηγούνται μειωμένοι ή μηδενικοί δασμολογικοί συντελεστές, σε σχέση με τη ρήτρα του «Πλέον Ευνοούμενου Κράτους» (Most Favored Nation), η οποία εφαρμόζεται στις εισαγωγές από εκείνες τις χώρες που δεν χρειάζονται προνομιακά δικαιώματα πρόσβασης.

Στα θετικά αποτελέσματα από την ύπαρξη κοινού δασμολογίου είναι η προώθηση των εμπορικών συναλλαγών μεταξύ των κ-μ και τρίτων χωρών, η ενδυνάμωση του εσωτερικού ανταγωνισμού στην ΕΕ, η διασφάλιση των αναγκών εφοδιασμού της ΕΕ σε πρώτες ύλες και η αποφυγή σοβαρών οικονομικών τριγμών στα κ-μ.

2.2.3. Σχέση με τις άλλες ελευθερίες

2.2.3.1. Ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων.⁶⁶

Στο άρθρο 45 της ΣΛΕΕ προβλέπεται η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της ΕΕ. Η έννοια της ελευθερίας αυτής σημαίνει ότι έχει καταργηθεί κάθε διάκριση λόγω ιθαγένειας μεταξύ των εργαζομένων των κ-μ, αναφορικά με την απασχόληση, τις συνθήκες εργασίας και τα φορολογικά και κοινωνικά οφέλη. Το άρθρο 45 ΣΛΕΕ καταργεί κάθε ευνοϊκή εθνική διάταξη υπέρ των ημεδαπών εργαζομένων και απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω ιθαγένειας οι οποίες εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία τους.

Τα προβλήματα που συνδέονται με την κυκλοφορία των ατομικών περιουσιακών στοιχείων των εργαζομένων αξιολογούνται βάσει των άρθρων 34 ή 45 της ΣΛΕΕ. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα αυτό στην υπόθεση Weigel, κατά την οποίας, το Δικαστήριο συμφώνησε αρχικά, κρίνοντας ότι «ο επιβαλλόμενος φόρος μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την απόφαση των διακινουμένων εργαζομένων, για να ασκήσουν το δικαίωμά τους, της ελεύθερης κυκλοφορίας». Ωστόσο, με άλλα

⁶⁵ Official Website of the International Trade Administration, EU - Import Tariffs, Last published date: 2024-02-03, Πηγή: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/eu-import-tariffs>

⁶⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας, Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων : Οδηγός για την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, Publications Office, 2010, Πηγή: <https://data.europa.eu/doi/10.2769/24859>, σελ. 34-39.

επιχειρήματα, το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα του ζεύγους ότι ο φόρος παραβίαζε τα δικαιώματά του σύμφωνα με το άρθρο 45 της ΣΛΕΕ.

2.2.3.2. Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών⁶⁷

Η ελευθερία παροχής υπηρεσιών, καθορίζεται στο άρθρο 56 της ΣΛΕΕ, αποτελεί μία από τις άλλες θεμελιώδεις ελευθερίες που διασφαλίζει η συνθήκη ΕΚ και συνδέεται στενά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Κοινό σημείο είναι ότι και οι δύο ελευθερίες αφορούν οικονομικές συναλλαγές, εμπορικής κυρίως φύσης, μεταξύ των κ-μ. Λόγω της σχέσης αυτής, αρκετές φορές μπορεί ένα συγκεκριμένο εθνικό μέτρο να περιορίζει και την κυκλοφορία των εμπορευμάτων, που περιγράφεται στο άρθρο 34 της ΣΛΕΕ και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών όπως ορίζεται στο άρθρο 56 της ΣΛΕΕ.

Ενδέχεται επομένως, μια συγκεκριμένη απαίτηση αναφορικά με τον τρόπο διάθεσης ορισμένων αγαθών να περιορίσει ταυτόχρονα και την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και την ελευθερία παροχής υπηρεσιών διανεμητικού εμπορίου. Για παράδειγμα, μπορεί κάποιος εθνικός περιορισμός στις εμπορικές διαφημίσεις να επηρεάσει τόσο τον ίδιο τον τομέα της διαφήμισης, ως παροχής υπηρεσιών αλλά και ορισμένα συγκεκριμένα αγαθά που μπορεί να συνδέονται με κάποια διαφήμιση.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 57 της ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο ως υπηρεσίες νοούνται οι παροχές που κατά κανόνα προσφέρονται αντί αμοιβής, εφόσον δεν διέπονται από τις διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων, δεν θεσπίζει καμία σειρά προτεραιότητας ανάμεσα στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και στις άλλες θεμελιώδεις ελευθερίες. Έτσι, όταν ένα εθνικό μέτρο επηρεάζει περισσότερες από μία θεμελιώδεις ελευθερίες, τότε το Δικαστήριο εξετάζει το εν λόγω μέτρο σε σχέση με τη συγκεκριμένη θεμελιώδη ελευθερία και αποφασίζει ποια θεμελιώδης ελευθερία υπερισχύει. Καθοριστικής σημασίας είναι ο προσδιορισμός του βασικού στόχου του εθνικού μέτρου. Εάν ο στόχος αφορά τα εμπορεύματα, τότε εφαρμόζεται το άρθρο 34 της ΣΛΕΕ εάν αφορά τις υπηρεσίες, τότε εφαρμόζεται το άρθρο 56.

⁶⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας, Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, σελ. 34-39.

2.2.3.3. Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων⁶⁸

Η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών καθορίζεται στο άρθρο 63 της ΣΛΕΕ και απαγορεύει κάθε περιορισμό που αφορά στις κινήσεις των κεφαλαίων και στις πληρωμές, εντός της εσωτερικής αγοράς. Οι επενδύσεις κεφαλαίων, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες ενδέχεται να αφορούν και μεταφορές σε είδος. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν ένας φορολογούμενος διεκδικεί έκπτωση φόρου για δωρεές με φιλανθρωπικό σκοπό σε άλλα κράτη μέλη, οι δωρεές αυτές εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 63 ΣΛΕΕ, ακόμη και αν γίνονται σε είδος υπό μορφή καταναλωτικών αγαθών.

2.3. Ελευθερία Κυκλοφορίας Προσώπων

Από τις αναγκαίες προϋποθέσεις, στην πορεία για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, εκτός από την ελευθερία κυκλοφορίας των αγαθών, αποτελούσαν και οι ελευθερίες κυκλοφορίας των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποτελεί παράγοντα ιδιαίτερης σημασίας για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τον ακρογωνιαίο λίθο της ιθαγένειας της ΕΕ, η οποία θεσμοθετήθηκε το 1992 με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ. Ωστόσο, η έννοια της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων έχει αλλάξει από τη θέσπισή της. Το άρθρο 48, το οποίο απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω ιθαγένειας στην απασχόληση, την αποζημίωση και άλλους όρους εργασίας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών, καθιέρωσε την πρώτη εγγύηση για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στην ιδρυτική συνθήκη του 1957 των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Οι εργαζόμενοι και οι πάροχοι υπηρεσιών καλύπτονται από τις διατάξεις αυτές ως φυσικά πρόσωπα. Στη συνέχεια, το 1992, η Συνθήκη του Μάαστριχτ καθιέρωσε την έννοια της ιθαγένειας της ΕΕ, η οποία απονέμεται αυτόματα σε όλους τους πολίτες των κρατών μελών. Η ιθαγένεια παρέχει την ελευθερία, σε κάθε άτομο που διαμένει σε ένα κράτος μέλος, να ταξιδεύει και να ζει οπουδήποτε στην επικράτεια όλων των κρατών μελών. Το δικαίωμα αυτό, επιβεβαιώθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), στην οποία περιλαμβάνονται σχετικές διατάξεις.⁶⁹

Στον τίτλο IV της ΣΛΕΕ, αναλύεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αναλύεται

⁶⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας, Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, σελ. 34-39.

⁶⁹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/147/la-libre-circulacion-de-personas>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

περαιτέρω στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της ΕΕ, στα άρθρα 45 έως 48 της ΣΛΕΕ και στο δικαίωμα της ελευθερίας εγκατάστασης των υπηκόων ενός κράτους μέλους στην επικράτεια ενός άλλου κράτους μέλους, όπως αναλύεται στα άρθρα 49 έως 55 της ΣΛΕΕ.

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, απαιτεί την προσαρμογή του εσωτερικού έννομου δικαίου των κ-μ για την αμοιβαία αναγνώριση των διαφορετικών επαγγελματικών προσόντων, των πτυχίων και των πιστοποιήσεων και την απαγόρευση κάθε είδους διακρίσεως λόγω ιθαγένειας. Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων έχει την έννοια πως όλοι οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν το δικαίωμα της εργασίας, των σπουδών, της συνταξιοδότησης και της εγκατάστασης σε όποιο κράτος μέλος επιθυμούν και απαγορεύεται κάθε περιορισμός εναντίον τους λόγω της ιδιαιτερότητας αυτής. Ορισμένες εξαιρέσεις είναι αποδεκτές, αλλά μόνο εάν έχουν σχέση με τη δημόσια υγεία, τη δημόσια τάξη ή την εθνική ασφάλεια.⁷⁰

Ως ένα από τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ελευθερία της εργασίας είναι ένα ουσιαστικό δικαίωμα που ενισχύει τις άλλες ελευθερίες που προσφέρει η ευρωπαϊκή ενιαία αγορά. Προκειμένου να υποστηριχθεί η εσωτερική αγορά και να ενισχυθεί η παραγωγικότητα και η παγκόσμια ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων που εδρεύουν στην ΕΕ, η ελεύθερη κυκλοφορία των ανθρώπων εντός της ΕΕ είναι εξίσου σημαντική με την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων, αγαθών και υπηρεσιών.

2.3.1. Νομικό Πλαίσιο

Η ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, εντός της Εσωτερικής Αγοράς, εξασφαλίζεται σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 26 της ΣΛΕΕ. Η δυνατότητα των φυσικών και νομικών προσώπων να κινούνται, να εργάζονται, να σπουδάζουν και να εγκαθίστανται ελεύθερα στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, προβλέπεται στα άρθρα 45 έως 55 της ΣΛΕΕ. Εντούτοις, καθορίζεται η διάκριση μεταξύ των εργαζομένων που απασχολούνται με μισθωτή εργασία και εκείνων οι οποίοι ασκούν μη μισθωτές δραστηριότητες. Ειδικότερα, στα άρθρα 45 με 48 της ΣΛΕΕ περιέχονται οι διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, ενώ στα άρθρα 49 έως 55 της ΣΛΕΕ, περιλαμβάνονται οι διατάξεις για την ελευθερία εγκατάστασης των προσώπων που ασκούν μη μισθωτές δραστηριότητες καθώς και των νομικών προσώπων.⁷¹

⁷⁰ The Europe for Citizenship Programme, Briefings Prepared By The EU3doms Project, “The Four Freedoms Of The European Union”, Debate on the Future of the Four Freedoms of the European Union, November 2017, σελ. 18.
ΣΛΕΕ άρθρα 45-48.

⁷¹ Αργυρός, Γ., 2015, σελ. 83-84.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να ενεργεί εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της αναθέτουν τα κράτη μέλη. Με τα άρθρα 3-6 της ΣΛΕΕ ορίζονται οι κατηγορίες αποκλειστικών, κοινών και υποστηρικτικών αρμοδιοτήτων στις οποίες εμπίπτουν οι πολιτικές και οι δράσεις της ΕΕ. Το άρθρο 2 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ προβλέπει ότι σε τομείς κοινής αρμοδιότητας τα κράτη μέλη πρέπει να ασκούν τις αρμοδιότητές τους στο βαθμό που η ΕΕ δεν έχει ασκήσει τις αρμοδιότητές της. Δεδομένου ότι η ελεύθερη κυκλοφορία των ανθρώπων και η ενιαία αγορά εμπίπτουν στο δόγμα της κοινής αρμοδιότητας, τα κράτη μέλη δεν επιτρέπεται να παρεκκλίνουν από το δίκαιο της ΕΕ στο βαθμό που η ΕΕ έχει θεσπίσει νομοθεσία σχετικά με αυτό το θέμα. Το πρωτογενές και παράγωγο δίκαιο της ΕΕ παρέχει σαφή ορισμό των υποχρεώσεων που επιβάλλονται στα κράτη μέλη στα οποία διαμένουν οι πολίτες της Ένωσης και οι οικογένειές τους όταν ασκούν την ελεύθερη κυκλοφορία τους βάσει της Συνθήκης. Όπου όμως, τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των κ-μ, βάσει του δικαίου της Ένωσης, είναι πιο αμφιλεγόμενα, αυτό εξακολουθεί να υπόκειται στην νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου.⁷²

Στο πλαίσιο των διατάξεων των παραπάνω άρθρων και για την υλοποίηση της ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων, καταργούνται όλοι οι περιορισμοί κατά την είσοδο και τη διαμονή εργαζομένων για μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα, σε άλλα κράτη μέλη της Ένωσης, ενώ παράλληλα τονίζεται ότι οι διατάξεις αυτές ισχύουν και αναφέρονται για όλα τα φυσικά πρόσωπα που έχουν την ιθαγένεια ενός κράτους μέλους, σύμφωνα με τα άρθρα 20 και 45.⁷³

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992, εισήγαγε ρητά την έννοια της ιθαγένειας της Ένωσης στη Συνθήκη ΕΚ το 1992, μαζί με ορισμένα συναφή δικαιώματα και θεσπίστηκε με το άρθρο 20 της ΣΛΕΕ (Μέρος Δεύτερο), σύμφωνα με το οποίο Πολίτης της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους. Η ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται στην εθνική ιθαγένεια και δεν την αντικαθιστά, όπως αναφέρεται και στο άρθρο 9 της ΣΛΕΕ (Διατάξεις Περί Δημοκρατικών Αρχών). Με την αναγνώριση της ευρωπαϊκής ιθαγένειας, η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων που αρχικά είχε προβλεφθεί για λόγους εργασίας, γίνεται πλέον γενικευμένο δικαίωμα καθώς προστίθεται και η δυνατότητα της ελεύθερης διαμονής σε άλλα κράτη μέλη,

⁷² Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union – Single Market: Free Movement of Persons, 2014, <https://www.gov.uk/government/consultations/free-movement-of-persons-review-of-the-balance-of-competences>, σελ.69.

⁷³ ΣΛΕΕ άρθρα 3, 20, 26, 45 και 49.

όπως αναφέρεται στο άρθρο 20 της ΣΛΕΕ, υπό τους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις που ορίζονται στις Συνθήκες και στο παράγωγο δίκαιο της ΕΕ.⁷⁴

Οι προαναφερθείσες διατάξεις εγγυώνται το δικαίωμα των πολιτών να τυγχάνουν ίσης μεταχείρισης και αντιμετώπισης από το κράτος μέλος υποδοχής, απαλλαγμένης από κάθε διάκριση ένεκα της ιθαγενείας τους. Οι μοναδικές διακρίσεις, οι οποίες προβλέπονται και επιτρέπονται είναι όσες δικαιολογούνται για λόγους εθνικού και γενικότερου συμφέροντος και όταν αφορούν θέσεις απασχόλησης στη δημόσια διοίκηση, όπως αναγράφεται στο άρθρο 45. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, το άρθρο 45 της ΣΛΕΕ όπως αναλύεται στο άρθρο 10 του Κανονισμού 1612/68/ΕΟΚ, έχει εφαρμογή εκτός από τους εργαζόμενους πολίτες της Ένωσης τόσο στις οικογένειές τους, όσο και στους εργοδότες αναφορικά με την πρόσληψη πολιτών άλλου κράτους μέλους.⁷⁵ Τα παραπάνω δικαιώματα εξειδικεύονται στον Κανονισμό 492/2011/ΕΕ (ΕΕ L141/2011), που αποτελεί παράγωγο δίκαιο της ΕΕ και με τον οποίο καταργήθηκε ο προηγούμενος Κανονισμός 1612/68/ΕΟΚ. Συγκεκριμένα, ο Κανονισμός 492/2011/ΕΕ αναλύει λεπτομερώς τα δικαιώματα που απορρέουν από την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων.⁷⁶

Επομένως, το άρθρο 45 της ΣΛΕΕ απαγορεύει ρητά κάθε διάκριση για λόγους ιθαγένειας, η οποία θα μπορούσε να θέσει εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων προσώπων εντός της ΕΕ. Αυτό εξακολουθεί να αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο των τεσσάρων ελευθεριών.

2.3.1.1. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων αποτελούσε ένα από τα θεμελιώδη θεμέλια της Συνθήκης της ΕΚ. Στο άρθρο 48 της ΕΟΚ, τώρα άρθρο 45 της ΣΛΕΕ, προβλέφθηκε η ελεύθερη κυκλοφορία της εργασίας, επιτρέποντας στους εργαζόμενους που ήταν υπήκοοι των κρατών μελών να κυκλοφορούν ελεύθερα διασυνοριακά με τις οικογένειές τους για να αναζητήσουν και να αναλάβουν εργασία σε άλλα κράτη μέλη. Η ιδέα ήταν ότι οι εργαζόμενοι θα μπορούσαν να μετακινούνται ελεύθερα σε ολόκληρη την Ένωση για να καλύψουν τα κενά δεξιοτήτων και απασχόλησης και να βελτιώσουν τις δικές τους οικονομικές ευκαιρίες. Ωστόσο, δεν παραχωρήθηκε σε όλους τους πολίτες της ΕΚ ένα γενικό δικαίωμα ελεύθερης

⁷⁴ ΣΛΕΕ άρθρα 9 και 20.

⁷⁵ Αργυρός, Γεώργιος, Δίκαιο Της Ευρωπαϊκής Εσωτερικής Αγοράς: Οι Θεμελιώδεις Οικονομικές Ελευθερίες, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, www.kallipos.gr, σελ. 85-86.

⁷⁶ Αργυρός, Γ., 2015, σελ. 83-84

κυκλοφορίας, σύμφωνα με τους όρους της Συνθήκης της Ρώμης. Μόνο τα άτομα που συμμετείχαν σε οικονομική δραστηριότητα είχαν την ελευθερία να κυκλοφορούν ελεύθερα. Αυτό περιλάμβανε το γεγονός ότι ήταν παράνομο για τους εργοδότες να μεταχειρίζονται τους εργαζομένους με διαφορετικό τρόπο με βάση την εθνικότητα τους όσον αφορά την απασχόληση, την αποζημίωση και άλλους όρους και προϋποθέσεις.⁷⁷

Σύμφωνα με το άρθρο 45 της ΣΛΕΕ, το οποίο έχει άμεση εφαρμογή, οι δικαιούχοι της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, ουσιαστικά είναι οι εργαζόμενοι. Όμως η έννοια του εργαζόμενου δεν ορίζεται συγκεκριμένα κάπου στη ΣΛΕΕ και καθώς συνιστά μία από τις θεμελιώδεις αρχές της Κοινότητας, έρχεται το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο να τοποθετηθεί λέγοντας ότι αποτελεί έννοια του κοινοτικού δικαίου και για το λόγο αυτό δεν μπορεί να ερμηνεύεται ποικιλοτρόπως. Έτσι, το Δικαστήριο αποφάσισε πως έπρεπε να προσδιοριστούν ορισμένα αντικειμενικά κριτήρια, τα οποία θα καθορίζουν εάν ένα άτομο μπορεί να υπαχθεί στο νομικό καθεστώς του εργαζόμενου, σύμφωνα με την έννοια της Συνθήκης. Σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστηρίου⁷⁸, η έννοια του εργαζόμενου καλύπτει κάθε πρόσωπο που εκτελεί με αμοιβή, υπό την καθοδήγηση και υπό την εξάρτηση κάποιου άλλου, εργασία που δεν έχει καθορίσει το ίδιο, ανεξάρτητα από τη νομική φύση της σχέσης εργασίας⁷⁹ και αποκλείονται δραστηριότητες τόσο μικρής κλίμακας που να θεωρούνται καθαρά περιθωριακές και βοηθητικές.⁸⁰

Επίσης, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ο όρος εργαζόμενος, σύμφωνα πάντα με την έννοια του άρθρου 45 της ΣΛΕΕ, πρέπει να ερμηνεύεται ευρέως καθώς καθορίζει το πεδίο εφαρμογής μιας θεμελιώδους ελευθερίας, η οποία προβλέπεται από τη ΣΛΕΕ και επομένως θα πρέπει να ερμηνεύεται σύμφωνα με τα αντικειμενικά κριτήρια που χαρακτηρίζουν τη σχέση εργασίας ανάλογα με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των ενδιαφερομένων προσώπων. Το άρθρο 45 μπορεί να έχει διττό αποτέλεσμα, που σημαίνει ότι η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας μεταξύ των εργαζομένων

⁷⁷ Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union - Single Market: Free Movement of Persons, 2014, σελ.69.

⁷⁸ Παπαγιάννης, Δονάτος, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 3η Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2007, σελ. 373-374
Απόφαση Του Δικαστηρίου της 3ης Ιουλίου 1986, Στην υπόθεση 66/85 Lawrie-Blum/Land Baden-Württemberg, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61985CJ0066>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

⁷⁹ Το ίδιο.

⁸⁰ Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union – Single Market: Free Movement of Persons, 2014, σελ.75.

των κρατών μελών σε τομείς όπως η απασχόληση, η αμοιβή και άλλοι όροι εργασίας δεν ισχύει μόνο για πράξεις δημόσιων αρχών αλλά και ιδιωτών εργοδοτών.⁸¹ Ο χαρακτηρισμός εργαζόμενος, είναι ανεξάρτητος από το νομικό καθεστώς, την αμοιβή, το είδος και την διάρκεια της εργασίας.⁸²

Για τα δικαιώματα των εργαζομένων έχει εκδοθεί παράγωγο δίκαιο της ΕΕ και ειδικότερα: ο Κανονισμός 492/2011/ΕΕ (ΕΕ 2011 L 141/1)⁸³, ο οποίος αναφέρθηκε προηγουμένως, η Οδηγία 2004/38/ΕΚ (ΕΕ 2004 L 158/77)⁸⁴ σχετικά με το δικαίωμα των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους να κυκλοφορούν και να διαμένουν ελεύθερα στην επικράτεια των κρατών-μελών ανεξαρτήτως της ιθαγένειάς τους, ο Κανονισμός 883/04/ΕΚ (ΕΕ 2004 L 166/1)⁸⁵ σχετικά με τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας και ο επακόλουθος εκτελεστικός κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 987/2009, οι οποίοι βασίστηκαν στα άρθρα 42 και 308 ΕΚ (άρθρα 48 και 352 ΣΛΕΕ). Επίσης, η οδηγία 2005/36 για την αναγνώριση των τίτλων που εκδόθηκε εν μέρει στη νομική βάση του άρθρου 53 της ΣΛΕΕ και προβλέπει ένα σύστημα αμοιβαίας αναγνώρισης των προσόντων που ισχύει τόσο για τους μισθωτούς όσο και για τους αυτοαπασχολούμενους, ώστε να επιτρέπεται στον κάτοχο αυτών των προσόντων να έχει πρόσβαση στο επάγγελμα αυτό σε κάθε κράτος μέλος της ΕΕ.⁸⁶

Ένα από τα κύρια επιτεύγματα του ευρωπαϊκού σχεδίου σήμερα είναι η δημιουργία του χώρου Σένγκεν (Schengen), η οποία κατέστη δυνατή με τη Συμφωνία Σένγκεν, η οποία υπογράφηκε στις 19 Ιουνίου 1990 και τέθηκε σε ισχύ στις 26 Μαρτίου 1995. Αυτό σηματοδότησε μια σημαντική βήμα προς τη δημιουργία μιας εσωτερικής αγοράς με εγγυημένη ελεύθερη κυκλοφορία των ανθρώπων. Η ίδρυσή του αφορούσε αρχικά τη διακυβερνητική συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, αλλά έχει εξελιχθεί σε μια περιοχή απαλλαγμένη από διασυνοριακούς περιορισμούς όπου οι πολίτες των 27 χωρών-μελών επιτρέπεται να ταξιδεύουν ελεύθερα σύμφωνα με ένα σύνολο ειδικών κανόνων γνωστών ως κώδικας συνόρων του Σένγκεν.⁸⁷

⁸¹ Το ίδιο, σελ 71-72.

⁸² Παπαγιάννης, Δ. 2007, σελ. 373-374

Απόφαση υπόθεσης 66/85 Lawrie-Blum/Land Baden-Württemberg

⁸³ Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011R0492>

⁸⁴ Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0038>

⁸⁵ Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R0883-20140101>

⁸⁶ Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union – Single Market: Free Movement of Persons, 2014, σελ.78-79.

⁸⁷ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/147/la-libre-circulacion-de-personas>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

2.3.1.2. Η ελευθερία εγκατάστασης

Το δικαίωμα της ελευθερίας εγκατάστασης προβλέπεται στο άρθρο 49 της ΣΛΕΕ, σύμφωνα με το οποίο απαγορεύονται οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων ενός κράτους μέλους στην επικράτεια ενός άλλου κράτους μέλους, για την άσκηση κάποιας οικονομικής δραστηριότητας. Επιπλέον, δίνει τη δυνατότητα διατήρησης κύριας ή δευτερεύουσας εγκατάστασης στο έδαφος οποιουδήποτε κράτους μέλους, αρκεί να τηρούνται οι κοινοτικοί κανόνες.⁸⁸

Στο άρθρο 49 της ΣΛΕΕ, καθορίζεται ότι η ελευθερία εγκατάστασης περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων καθώς και τη σύσταση και τη διαχείριση επιχειρήσεων και ιδίως εταιριών, κατά την έννοια του άρθρου 54 της ΣΛΕΕ, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκατάστασης για τους δικούς της υπηκόους.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, η ελευθερία κυκλοφορίας εργαζομένων όπως και η ελευθερία εγκατάστασης αποτελούν ιδιαίτερες περιπτώσεις της απαγόρευσης των γενικότερων διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, όπως αυτή αναφέρεται στο άρθρο 18 της ΣΛΕΕ και τεκμηριώνεται στο σκεπτικό της απόφασης για την υπόθεση 36/74 Walrave. Σύμφωνα με αυτό η επιβολή κάθε είδους διακρίσεων και εμποδίων μεταξύ των κ-μ στην ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, θα ήταν αντίθετη με το θεμελιώδη σκοπό της ΕΕ όπως είχε διατυπώνεται στο άρθρο 3 της Συνθήκης ίδρυσης της ΕΟΚ.

Σύμφωνα με άρθρο 51 της ΣΛΕΕ, της ελευθερίας εγκατάστασης, δύναται να εξαιρεθούν ορισμένες δραστηριότητες κατόπιν απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

Ο ορισμός της έννοιας της εγκατάστασης δόθηκε από το Δικαστήριο στην υπόθεση C-221/89 Factorame, σύμφωνα με τον οποίο, ο όρος εγκατάσταση, όπως χρησιμοποιείται στα άρθρα 52 της ΣΕΚ, ενέχει την πραγματική άσκηση μιας οικονομικής δραστηριότητας με τη δημιουργία μιας μόνιμης εγκατάστασης σε άλλο κράτος μέλος για αόριστο χρονικό διάστημα.⁸⁹

Επομένως, η χρήση του δικαιώματος της ελεύθερης εγκατάστασης προϋποθέτει, εκτός από την ίδρυση μιας εταιρείας και τρία επιπλέον στοιχεία: την ύπαρξη καταστατικής

The Schengen area explained, Πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/schengen-area/>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

⁸⁸ Αργυρός, Γ., 2015, σελ. 98

⁸⁹ Υπόθεση C-221/89, Factortame Ltd, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A61989CJ0221>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

έδρας της εταιρείας, την ύπαρξη κεντρικής διοίκησης και την ύπαρξη κύριας εγκατάστασης εντός των ορίων της ΕΕ. Με τον τρόπο αυτό μια εταιρεία αναγνωρίζεται ως κοινοτική, αφού έχει ιδρυθεί με βάση το ουσιαστικό δίκαιο ενός κ-μ και έτσι προσδιορίζεται σύμφωνα με το κράτος αυτό διατηρώντας το δικαίωμα της ελεύθερης εγκατάστασης, κατά παρόμοιο τρόπο που τα φυσικά πρόσωπα συνδέονται με την ιθαγένεια.⁹⁰

2.3.2. Πεδίο Εφαρμογής

Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων θεωρείται θεμελιώδης για τη δημιουργία της εσωτερικής αγοράς. Η νομοθεσία της ΕΕ δίνει στους πολίτες της Ένωσης το δικαίωμα να μετακινηθούν από το κράτος διαμονής τους σε άλλο κράτος της Ένωσης, σε μεγάλο βαθμό απρόσκοπτα και χωρίς ιδιαίτερους περιορισμούς, επειδή αναγνωρίζει ότι οι συνέπειες θα ήταν επιζήμιες στην πορεία της ολοκλήρωσης της ΕΕ. Χωρίς το δικαίωμα της ελεύθερης κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, οι εργαζόμενοι δεν θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να μετακινούνται εντός της ΕΕ για να καλύψουν ελλείψεις εργατικού δυναμικού ή δεξιοτήτων, αλλά ούτε και οι ευρωπαίοι επιχειρηματίες θα μπορούσαν από την πλευρά τους να επεκτείνουν τις επιχειρήσεις τους σε νέα κράτη.

Το πεδίο εφαρμογής των κανόνων για την ελεύθερη κυκλοφορία και ο αριθμός των υπηκόων της ΕΕ που ασκούν τα δικαιώματα ελεύθερης κυκλοφορίας επεκτάθηκε σημαντικά. Η ελεύθερη κυκλοφορία, από τον αρχικό στόχο της διευκόλυνσης της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στην ενιαία αγορά επεκτάθηκε έτσι ώστε να καλύψει όλους τους πολίτες της ΕΕ που ασκούν το δικαίωμα αυτό ενώ με την πάροδο του χρόνου επεκτάθηκε και με αποφάσεις του Δικαστηρίου, σε συγκεκριμένες ομάδες πολιτών εκτός ΕΕ. Η διεύρυνση του Ιανουαρίου του 2004 είχε ως συνέπεια τη σημαντική αύξηση του αριθμού των μεταναστών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και της Ανατολικής Ευρώπης, η οποία ωστόσο αύξησε τη δημόσια ανησυχία για τις επιπτώσεις σε τοπικό επίπεδο, όπου δεν ήταν συνηθισμένο φαινόμενο η εισροή μεγάλου αριθμού μεταναστών, έστω και από άλλα κ-μ.⁹¹

Ωστόσο, το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας εντός της ΕΕ, εξαρτάται από την εθνικότητα και την οικονομική δραστηριότητα. Το θεμελιώδες δικαίωμα στην

⁹⁰ Παμπούκης Κωνσταντίνος Γ., Ίδρυση και αναγνώριση των εταιριών ιδίως στα όρια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, 1995, σελ. 241 επ.

⁹¹ Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union – Single Market: Free Movement of Persons, 2014, σελ. 53.

ελεύθερη κυκλοφορία κατοχυρώνεται σε όλους τους πολίτες της Ένωσης από το άρθρο 21 της ΣΛΕΕ, ενώ σε όσους ασκούν οικονομική δραστηριότητα παρέχονται πρόσθετα δικαιώματα βάσει των άρθρων 45 έως 62 της ΣΛΕΕ. Επομένως, ήταν απαραίτητο να παρασχεθεί ένα πλαίσιο εντός του οποίου να καθοριστούν οι προϋποθέσεις με τις οποίες όσα άτομα επιθυμούν να μετακινηθούν μεταξύ των κρατών-μελών να μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμά τους για ελεύθερη κυκλοφορία.⁹²

Κατά συνέπεια, με τον καιρό, τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στη Συνθήκη διευρύνθηκαν σημαντικά από το παράγωγο δίκαιο ενώ αναπτύχθηκαν περαιτέρω και από τη νομολογία του Δικαστηρίου. Έτσι, οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε μισθωτοί είτε αυτοαπασχολούμενοι, ακόμη και τα μέλη της οικογένειάς τους και οι επιχειρήσεις, απολαμβάνουν όλοι δικαιώματα, η ακριβής φύση των οποίων εξαρτάται από την κατηγορία στην οποία κατατάσσονται, σύμφωνα με όσα αναλύθηκαν παραπάνω.

Το δίκαιο της Ένωσης προβλέπει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να περιορίσουν τα δικαιώματα ελεύθερης κυκλοφορίας σε ορισμένες περιπτώσεις και για συγκεκριμένους λόγους. Για το λόγο αυτό, έχουν ήδη τεθεί ορισμένοι περιορισμοί όπως το τρίμηνο όριο διαμονής για όσους είναι πιθανό να αποτελέσουν οικονομική επιβάρυνση για το κράτος υποδοχής. Ενώ το άρθρο 21 της ΣΛΕΕ καθιστά σαφές ότι τα δικαιώματα στην ελεύθερη κυκλοφορία υπόκεινται στους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τις Συνθήκες και από τα μέτρα που θεσπίζονται για την εφαρμογή τους, εντούτοις το άρθρο 27 της ΣΛΕΕ είναι πιο συγκεκριμένο, δηλώνοντας ότι τα κράτη μέλη μπορούν να περιορίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή των πολιτών της Ένωσης και των μελών των οικογενειών τους, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, όταν αυτό επιβάλλεται για λόγους δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας.⁹³

2.3.3. Σχέση με τις άλλες ελευθερίες

2.3.3.1. Ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών

Οι άμεσες διακρίσεις λόγω ιθαγένειας απαγορεύονται σαφώς από τους κανονισμούς της ΕΕ, ενώ οι έμμεσες διακρίσεις, όπως η επιβολή εθνικών νόμων, με τους οποίους είναι ευκολότερο να συμμορφωθούν οι ντόπιοι πολίτες παρά οι μετανάστες, απαγορεύονται

⁹² Davies, Karen, LLB., *Understanding European Union law* - 5th ed., Routledge, New York, 2014, σελ. 137-143.

⁹³ ΣΛΕΕ άρθρα 21 και 27.

επίσης, από το Δικαστήριο (Υποθέσεις C-415/93, *Bosman*, και C-237/94, *O'Flynn*).⁹⁴ Το Δικαστήριο, έχει ορίσει επιπλέον ότι κάθε ενέργεια η οποία θα μπορούσε να εμποδίσει την ελεύθερη κυκλοφορία θα πρέπει επίσης να απαγορευτεί. Ως εκ τούτου, περιέγραψε ορισμένες προϋποθέσεις που θα πρέπει να πληρούνται προκειμένου να δικαιολογηθεί η εφαρμογή ενός εθνικού κανόνα. Έτσι, ένας εθνικός κανόνας θα πρέπει να εφαρμόζεται χωρίς διακρίσεις, να υποστηρίζεται από επιτακτικές απαιτήσεις δημοσίου συμφέροντος, να είναι κατάλληλος για τη διασφάλιση της επίτευξης του στόχου που επιδιώκει και να μην υπερβαίνει αυτά που απαιτούνται για την επίτευξή του (αναλογικότητα). Εάν γίνει σύγκριση μεταξύ αυτής της στρατηγικής και της προσέγγισης του Δικαστηρίου για την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών-εμπορευμάτων, όπου το Δικαστήριο έχει καθορίσει την εφαρμογή του «κανόνα της λογικής», ο οποίος περιγράφει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να επιτραπεί ένα περιοριστικό μέτρο, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι αυτή η συγκρίσιμη λογική χρησίμευσε και λειτούργησε ως το θεμέλιο για την ανάπτυξη της νομολογίας του Δικαστηρίου και στους δύο τομείς.⁹⁵

2.3.3.2. Ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών

Τα δικαιώματα της ελεύθερης εγκατάστασης μπορούν να τα απολαμβάνουν οι πολίτες και οι επιχειρήσεις εντός της ΕΕ, που επιθυμούν να εγκαταστήσουν μια μόνιμη βάση σε ένα κράτος υποδοχής για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα. Ωστόσο, τα δικαιώματα της ελεύθερης κυκλοφορίας για την παροχή υπηρεσιών συνήθως σχετίζονται με την πραγματοποίηση μιας οικονομικής δραστηριότητας για προσωρινή περίοδο ακόμα και όταν ο πάροχος δεν έχει μόνιμη βάση στο εν λόγω κράτος. Η διάκριση αυτή όμως, μπορεί να είναι δύσκολο να γίνει όπως αποφάνθηκε το Δικαστήριο στην υπόθεση *Gebhard*⁹⁶, στην οποία κρίθηκε ότι ένας πάροχος υπηρεσιών μπορεί να διατηρεί γραφείο ή άλλη βάση στο κράτος υποδοχής, από το οποίο θα παρέχει τις προσωρινές υπηρεσίες του. Το Δικαστήριο προέβλεψε επίσης ότι ο προσωρινός χαρακτήρας της παροχής υπηρεσιών, που προβλέπεται από το άρθρο 60

⁹⁴ European Court Reports 1995 I-04921, Judgment of the Court of 15 December 1995, *Union royale belge des sociétés de football association ASBL v Jean-Marc Bosman*, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0415>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024
European Court Reports 1996 I-02617, Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 23 May 1996, *John O'Flynn v Adjudication Officer*, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0237>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

⁹⁵ Davies, Karen, 2014, σελ. 151-152.

⁹⁶ European Court Reports 1995 I-04165, Case C-55/94, Judgment of the Court of 30 November 1995, *Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano*, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61994CJ0055>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

της Συνθήκης ΕΚ, πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τη διάρκεια του, τη συχνότητα του, την περιοδικότητα του και τη συνέχεια του. Όταν ένας υπήκοος κράτους μέλους ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος, κατά σταθερό και συνεχή τρόπο, με βάση την επαγγελματική του κατοικία, τότε απευθύνεται και στους υπηκόους του κράτους αυτού, επομένως υπάγεται στις διατάξεις που αφορούν στο δικαίωμα ελευθερίας εγκαταστάσεως και όχι σε αυτές που αφορούν τις υπηρεσίες. Η δυνατότητα ενός υπηκόου κράτους μέλους να ασκεί το δικαίωμά του της ελευθερίας εγκαταστάσεως και οι προϋποθέσεις ασκήσεως του δικαιώματος αυτού, θα πρέπει να συνεκτιμώνται σε σχέση με τις δραστηριότητες που αποσκοπεί να ασκήσει στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής.⁹⁷

Επιπλέον, το άρθρο 56 της ΣΛΕΕ απαγορεύει όσα μέτρα περιορίζουν την παροχή υπηρεσιών, στην περίπτωση που ο αποδέκτης μεταβαίνει σε κράτος υποδοχής για να λάβει μια υπηρεσία. Καλύπτει όμως τις περιπτώσεις όπου μετακινείται η υπηρεσία αλλά δεν μετακινούνται ο πάροχος ή ο παραλήπτης, για παράδειγμα υπηρεσίες που παρέχονται μέσω Διαδικτύου, και την περίπτωση όπου τα δύο μέρη μετακινούνται σε τρίτο κράτος μέλος επομένως υπάρχει διακρατικό στοιχείο συναλλαγής.

Στο άρθρο 57 ΣΛΕΕ προβλέπεται ότι η υπηρεσία θα πρέπει να παρέχεται έναντι αμοιβής, όπως δραστηριότητες βιομηχανικής ή εμπορικής φύσης, βιοτεχνών και επαγγελματιών. Το Δικαστήριο, όμως, ερμήνευσε ευρέως την έννοια της «υπηρεσίας» περιλαμβάνοντας νομικές και ιατρικές υπηρεσίες, επαγγελματική κατάρτιση και τουρισμό, ενώ δύναται να περιλαμβάνει οποιαδήποτε προσωρινή παρουσία σε ένα κράτος υποδοχής, εφόσον δεν καλύπτεται συγκεκριμένα από άλλον τομέα της Συνθήκης.⁹⁸

2.3.4. Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων

Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αποτελεί προϋπόθεση για την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, καθώς χωρίς αυτήν, όποιες περιοχές της ΕΕ στερούνται κεφαλαίου λόγω της μετακίνησής του αλλού, θα γέμιζαν με πλεονασματικούς, μη παραγωγικούς πληθυσμούς χωρίς να διαθέτουν κανένα μέσο για να ανακουφιστούν από το μειονέκτημα αυτό.

Στις περιπτώσεις όπου η μεταβίβαση κεφαλαίου έχει σκοπό την ίδρυση ή τη λειτουργία υποκαταστήματος, την απασχόληση ή την παροχή υπηρεσίας, τότε η ελευθερία

⁹⁷ Davies, Karen, 2014, σελ. 161-162

⁹⁸ Το ίδιο.

εγκατάστασης, η ελευθερία των εργαζομένων ή η ελευθερία παροχής υπηρεσιών, αντίστοιχα, υπερισχύουν της ελεύθερης κυκλοφορίας του κεφαλαίου.

Στην περίπτωση όπου το διατιθέμενο κεφάλαιο, από έναν διακινούμενο εργαζόμενο, δίδεται για την αγορά ακίνητης περιουσίας, τότε έχει την προστασία όχι μόνο της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων αλλά και της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων και εγκατάστασης. Έτσι, η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εφαρμόζεται και αντικαθιστά τις διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, εάν ο εργαζόμενος σκοπεύει να χρησιμοποιήσει την ακίνητη περιουσία ως κατοικία. Εάν, όμως προορίζεται ως επένδυση, τότε θα ισχύσουν μόνο οι διατάξεις που αφορούν την κίνηση κεφαλαίων.⁹⁹

2.4. Ελευθερία Κυκλοφορίας Υπηρεσιών

Όπως ορίζει η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η εσωτερική αγορά έπρεπε να ολοκληρωθεί έως τις 31 Δεκεμβρίου 1992. Μαζί με την καθιέρωση της ελεύθερης ροής κεφαλαίων, τη σύγκλιση των εθνικών νομοθεσιών και την απεριόριστη παροχή υπηρεσιών, ενίσχυσε επίσης τους μηχανισμούς λήψης αποφάσεων της εσωτερικής αγοράς.¹⁰⁰

Παρά το γεγονός ότι η ενιαία αγορά της ΕΕ είναι ένα εξαιρετικά επιτυχημένο παράδειγμα ολοκλήρωσης της αγοράς, μια μελέτη με τίτλο «Νομικά Εμποδια Στα Κρατη Μέλη Στους Κανονες Της Ενιαίας Αγορας» (“Legal Obstacles in Member States to Single Market rules”),¹⁰¹ η οποία δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2020, διαπίστωσε ότι εξακολουθούσαν να υπάρχουν φραγμοί μεταξύ των κρατών μελών που την εμπόδιζαν να εκμεταλλευτεί πλήρως τις δυνατότητές της. Η απεριόριστη ροή των υπηρεσιών αποτέλεσε ένα τέτοιο αντικείμενο διαφωνίας.

Όλες οι υπηρεσίες που συνήθως παρέχονται έναντι χρέωσης εμπίπτουν στην κατηγορία της «δωρεάν παροχής υπηρεσιών», υπό την προϋπόθεση ότι δεν υπόκεινται σε περιορισμούς στην ελεύθερη ροή ανθρώπων, κεφαλαίων ή αγαθών. Για το σκοπό αυτό, ο πάροχος υπηρεσιών μπορεί να ασκεί προσωρινά επιχειρηματική δραστηριότητα στο

⁹⁹ Ehlers, Dirk et al., *European Fundamental Rights and Freedoms*, De Gruyter, 2008, Berlin, σελ. 332-335.

¹⁰⁰ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *Η εσωτερική αγορά: Γενικές αρχές*, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: www.europarl.europa.eu/factsheets/el, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

¹⁰¹ Dahlberg, E. et al., *Legal obstacles in Member States to Single Market rules*, Publication for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, Πηγή: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/658189/IPOL_STU\(2020\)658189_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/658189/IPOL_STU(2020)658189_EN.pdf), Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

κράτος μέλος στο οποίο παρέχεται η υπηρεσία, με την επιφύλαξη των ίδιων περιορισμών που το κράτος μέλος επιβάλλει στους πολίτες του.¹⁰²

Η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών καλύπτει δύο γενικούς τύπους διασυνοριακών επιχειρηματικών σχέσεων: το δικαίωμα ελεύθερης παροχής διασυνοριακών υπηρεσιών και το δικαίωμα εγκατάστασης επιχείρησης σε άλλο κράτος μέλος. Επιπλέον, τα κράτη μέλη επιτρέπεται να θεσπίζουν εθνικούς κανονισμούς για τις υπηρεσίες οι οποίοι εγγυώνται ορισμένα επίπεδα ποιότητας, την προστασία των καταναλωτών και την προστασία του περιβάλλοντος κ.λπ., εφόσον δεν κάνουν διακρίσεις σε βάρος των ξένων παρόχων υπηρεσιών. Η αρχή δεν ισχύει μόνο για ρυθμίσεις που εισάγουν διακρίσεις στα τυπικά, αλλά και για ρυθμίσεις που εισάγουν διακρίσεις στην πράξη.¹⁰³

Ο τομέας των υπηρεσιών της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς έχει σήμερα τεράστια εμπορική σημασία και μπορεί να προσφέρει μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης για την ΕΕ και τα κράτη μέλη της. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η ελευθερία παροχής υπηρεσιών είναι θεμελιώδης για την αποτελεσματική λειτουργία της ευρωπαϊκής εσωτερικής αγοράς και διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην πολιτική οικονομία της ΕΕ. Επομένως, η ενίσχυση του εισοδήματος και του ανταγωνισμού στην ΕΕ εξαρτάται από την απρόσκοπτη λειτουργία του τομέα των υπηρεσιών στην εσωτερική αγορά.¹⁰⁴

Οι υπηρεσίες, μπορεί να μην είναι τόσο κινητές όσο τα αγαθά, εντούτοις αποτελούν περίπου το 70% του ΑΕΠ της ΕΕ αλλά μόνο το 20% του διασυνοριακού εμπορίου. Ωστόσο, τέτοια στοιχεία κρύβουν το γεγονός ότι σήμερα πολλές εξαγωγές αγαθών εμπεριέχουν επίσης και ορισμένες υπηρεσίες όπως προώθηση πωλήσεων, συντήρηση, λογισμικό και διαφήμιση. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τις ευρωπαϊκές οικονομίες, καθώς οι βελτιωμένες δυνατότητες διαδικτυακής επικοινωνίας μπορεί να έχουν διευκολύνει το διασυνοριακό εμπόριο των υπηρεσιών, αλλά εξακολουθούν να μην είναι τόσο εμπορεύσιμες όσο τα αγαθά.¹⁰⁵

Η ενιαία αγορά για τις υπηρεσίες διέπεται από τις οδηγίες για τις οριζόντιες υπηρεσίες, για το ηλεκτρονικό εμπόριο, για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας και μια σειρά τομεακών οδηγιών για τις μεταφορές, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, τους

¹⁰² Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελευθερία εγκατάστασης και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: www.europarl.europa.eu/factsheets/el, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

¹⁰³ National Board of Trade, "Single Market, Four Freedoms, Sixteen Facts" - 1st Edition, 2015, Stockholm, σελ. 6-9.

¹⁰⁴ Ehlers, Dirk (editor), Becker, Ulrich (editor) Et al., 2008, σελ. 310 - 315.

¹⁰⁵ Το ίδιο.

τομείς του δικτύου και σε περιορισμένο βαθμό για τις επαγγελματικές υπηρεσίες. Επιπλέον, σε ολόκληρη την ΕΕ, υπάρχουν σχεδόν 6.000 εθνικοί κανόνες που αφορούν τα επαγγέλματα, οι οποίοι τείνουν να έχουν περιοριστικά αποτελέσματα στη διασυνοριακή διακίνηση επαγγελματικών παρόχων υπηρεσιών εντός της ΕΕ. Όλη αυτή η νομική ετερογένεια μεταξύ των κρατών μελών επιβαρύνει το κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε ολόκληρη την ενιαία αγορά και ταυτόχρονα συμβάλλει στην ετερογένεια του δικαίου της ΕΕ. Αυτό το μικτό και συγκεχυμένο νομικό πλαίσιο μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών εξηγεί σε μεγάλο βαθμό γιατί οι ευρωπαϊκές επιχειρήσεις εκφράζουν συχνά τη δυσαρέσκειά τους για τη λειτουργία της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών.¹⁰⁶

2.4.1. Νομικό Πλαίσιο

Η ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, εντός της Εσωτερικής Αγοράς, καθορίζεται και εξασφαλίζεται σύμφωνα με τα άρθρα 3, 26 (εσωτερική αγορά), 49 έως 55 (εγκατάσταση) και 56 έως 62 (υπηρεσίες) της ΣΛΕΕ. Με τα Άρθρα 56 και 57 της ΣΛΕΕ θεσπίζεται η ελεύθερη παροχή και λήψη υπηρεσιών εντός της εσωτερικής αγοράς, ανεξαρτήτως εθνικότητας.

Η ελευθερία παροχής υπηρεσιών αναλύεται εκτενώς στα Άρθρα 56 έως 62 της ΣΛΕΕ. Με το Άρθρο 56 ΣΛΕΕ απαγορεύονται όσον αφορά τους υπηκόους των κρατών μελών που είναι εγκατεστημένοι σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο του αποδέκτου της παροχής, οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στο εσωτερικό της Ένωσης. Το Δικαστήριο έχει αποδεχτεί με τη νομολογία του ότι, η απαγόρευση του άρθρου 56 της ΣΛΕΕ, ισχύει και για τους αποδέκτες των υπηρεσιών. Η κύρια έννοια της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών, είναι η δυνατότητα πρόσβασης ενός προσώπου στην επικράτεια και στην αγορά ενός άλλου κράτους μέλους από αυτό που διαμένει και η μεταχείριση του με τον ίδιο τρόπο σαν να ήταν πολίτης του κράτους-μέλους υποδοχής.¹⁰⁷

Στο Άρθρο 57 της ΣΛΕΕ προσδιορίζεται η έννοια του όρου «υπηρεσία». Έτσι, ως υπηρεσίες νοούνται οι παροχές εκείνες οι οποίες προσφέρονται κατά κανόνα έναντι αμοιβής, εφόσον δεν διέπονται από τις διατάξεις που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων. Ως υπηρεσίες θεωρούνται οι βιομηχανικές, εμπορικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες καθώς και οι

¹⁰⁶ Dahlberg, E. et al., 2020, σελ. 12-13.

¹⁰⁷ Άρθρο 56 ΣΛΕΕ.

δραστηριότητες των ελευθέρων επαγγελματιών. Ενώ αναφορικά με το δικαίωμα εγκαταστάσεως υπάρχει ο περιορισμός ότι εκείνος που πρόκειται να παράσχει μια υπηρεσία και προκειμένου να είναι δυνατή η εκτέλεσή της να ασκήσει προσωρινά τη δραστηριότητά του στο κράτος μέλος όπου θα παρέχεται η υπηρεσία αλλά με τους ίδιους όρους που επιβάλλει το κράτος αυτό στους δικούς του υπηκόους.¹⁰⁸

Σε ότι έχει να κάνει με τα άρθρα 56 και 57 της ΣΛΕΕ η νομολογία του Δικαστηρίου έχει ερμηνεύσει ότι με τα άρθρα αυτά απαγορεύονται, εκτός από τις άμεσες και έμμεσες διακρίσεις, κάθε μέτρο που ενδεχομένως περιορίζει, εμποδίζει ή δυσχεραίνει την άσκηση των δικαιωμάτων που περιέχονται σε αυτά. Πρέπει να αναφερθεί ότι οι διατάξεις της Συνθήκης αναφορικά με την ελεύθερη παροχή και λήψη υπηρεσιών έχουν συμπληρωθεί με την Οδηγία 2006/123/ΕΚ¹⁰⁹ σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά, ενώ έχουν εκδοθεί και τομεακές Οδηγίες σε σημαντικούς τομείς.

Επιπλέον, επιβάλλεται από την Οδηγία (ΕΕ) 2018/958¹¹⁰ να διενεργείται έλεγχος αναλογικότητας πριν από την εφαρμογή οποιασδήποτε νέας επαγγελματικής νομιμοποίησης σε κράτος μέλος. Τα κράτη μέλη διαθέτουν επίσης την εξουσία να καθορίζουν τα κατάλληλα μέσα για τη θέσπιση νόμων που αφορούν ένα συγκεκριμένο επάγγελμα, υπό την προϋπόθεση ότι οι εθνικοί κανονισμοί παραμένουν εντός των ορίων των αρχών της αναλογικότητας και της μη διάκρισης. Διαφορετικά, πρέπει να εφαρμόζονται με τρόπο που να αποφεύγονται οι διακρίσεις και να υποστηρίζονται από παράγοντες που εξυπηρετούν τη γενική ευημερία και δικαιολογούνται για λόγους δημόσιου συμφέροντος.¹¹¹

Με το νόμο ν.4763/2020, η Ελλάδα εναρμόνισε την εθνική της νομοθεσία ως προς τις διατάξεις της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/958 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, σχετικά με τη δημιουργία ενός κοινού πλαισίου για τη διενέργεια αξιολογήσεων αναλογικότητας πριν από τη θέσπιση νέων ή την τροποποίηση υφιστάμενων νομοθετικών ή κανονιστικών διατάξεων, οι οποίες αφορούν στον περιορισμό της πρόσβασης σε νομοθετικά ρυθμιζόμενα επαγγέλματα ή στην άσκηση των επαγγελματιών αυτών και προβλέπονται κανόνες για τη διασφάλιση της ορθής

¹⁰⁸ Άρθρο 57 ΣΛΕΕ.

¹⁰⁹ Οδηγία 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/123/oj>.

¹¹⁰ Directive (EU) 2018/958 of the European Parliament and of the Council of 28 June 2018 on a proportionality test before adoption of new regulation of professions, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/958/oj>.

¹¹¹ Δονάτος, σελ 110-111.

λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς ενώ παράλληλα κατοχυρώνεται υψηλότερο επίπεδο προστασίας των καταναλωτών.¹¹²

Η νομοθετική εναρμόνιση μπορεί να αντιμετωπίσει το κόστος προσαρμογής που προκύπτει από νομοθεσία που δεν εμπίπτει στις απαγορεύσεις της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών ή της ελευθερίας εγκατάστασης. Κατ' αρχήν, εφαρμόζονται τρεις ρυθμιστικές στρατηγικές για την ενίσχυση των επιπτώσεων των θεμελιωδών ελευθεριών: η θέσπιση κοινών προτύπων, η εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και η απλοποίηση των διαδικασιών.¹¹³

Η Επιτροπή Εσωτερικής Αγοράς και Προστασίας των Καταναλωτών (Committee on the Internal Market and Consumer Protection, IMCO), έχει θεσπίσει πολυάριθμες οδηγίες για την παροχή υπηρεσιών τις τελευταίες δεκαετίες. Δύο από αυτές ξεχωρίζουν, λόγω της μεγάλης επιρροής που είχαν και εξακολουθούν να έχουν στην απελευθέρωση της αγοράς υπηρεσιών: Η Οδηγία για τις Υπηρεσίες (Οδηγία 2006/123/EK82)¹¹⁴ και η Οδηγία για τα Επαγγελματικά Προσόντα (Οδηγία 2005/36/EK83)¹¹⁵.

Η οδηγία για τις υπηρεσίες θεσπίστηκε για την εξάλειψη των φραγμών στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών μεταξύ των κρατών μελών, προκειμένου να ενισχυθεί η ένταξη των λαών της Ευρώπης και να προωθηθεί η ισόρροπη και βιώσιμη οικονομική και κοινωνική πρόοδος. Η οδηγία για τις υπηρεσίες έχει ευρύ πεδίο εφαρμογής και αποσκοπεί στην ενίσχυση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών μέσω της χορήγησης ειδικών δικαιωμάτων πρόσβασης, της απλούστευσης των διαδικασιών και της καθιέρωσης συνεργασίας για την εποπτεία. Οι μηχανισμοί που χρησιμοποιούνται στην οδηγία για τις υπηρεσίες επικεντρώνονται στο να καταστήσουν αποτελεσματική την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης έναντι κανόνων που περιορίζουν την πρόσβαση στην αγορά για έναν πάροχο υπηρεσιών. Η οδηγία αντιμετωπίζει το κόστος προσαρμογής με τη θέσπιση μηχανισμών όπως τα σημεία ενιαίας εξυπηρέτησης όπου οι αλλοδαποί πάροχοι υπηρεσιών δεν θα μπορούν μόνο να έχουν πρόσβαση σε όλες τις σχετικές πληροφορίες σχετικά με τις ισχύουσες απαιτήσεις, συμπεριλαμβανομένων των πληροφοριών για τον τρόπο ερμηνείας και εφαρμογής

¹¹² Νόμος Υπ' Αριθμ. 4763, ΦΕΚ Α' 254/21.12.2020.

¹¹³ Kainer, F., Contribution to Growth: Free Movement of Services and Freedom of Establishment. Delivering Improved Rights to European Citizens and Businesses, Study for the Committee on the Internal Market and Consumer Protection., Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2019, σελ. 26-32, 46-56

¹¹⁴ Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market, Πηγή : <http://data.europa.eu/eli/dir/2006/123/oj>.

¹¹⁵ Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications (Text with EEA relevance), Πηγή: <http://data.europa.eu/eli/dir/2005/36/oj>.

τους και των στοιχείων επικοινωνίας των αρμόδιες αρχές, αλλά μπορούν επίσης να ολοκληρώσουν όλες τις διαδικασίες και τις διατυπώσεις που απαιτούνται για την άσκηση των υπηρεσιών τους στο κράτος μέλος υποδοχής.

Η οδηγία 2006/123 ΕΚ για τις υπηρεσίες, καθορίζει το πρώτο βήμα προς ένα ελεύθερο εμπόριο υπηρεσιών, παρέχει ευρεία δικαιώματα πρόσβασης, προάγει την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης και μειώνει τα διοικητικά εμπόδια. Γενικά, οι κανόνες που παρέχουν δικαιώματα πρόσβασης υποχρεώνουν τα κράτη μέλη υποδοχής, να δέχονται υπηρεσίες που παρέχονται από επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε άλλο κράτος μέλος, επιτρέποντας την επιβολή εθνικών απαιτήσεων μόνο εάν δεν εισάγουν διακρίσεις, είναι αναγκαίες και αναλογικές. Οι κανόνες που αφορούν την απλούστευση των διαδικασιών απαιτούν από τα κράτη μέλη υποδοχής να αποδέχονται οποιοδήποτε έγγραφο από το κράτος μέλος της εγκατάστασης που εξυπηρετεί ισοδύναμο σκοπό ή από το οποίο είναι σαφές ότι η εν λόγω απαίτηση έχει εκπληρωθεί. Το σύστημα εποπτείας βασίζεται στον γενικό κανόνα ότι είναι ευθύνη του κράτους μέλους εγκατάστασης να διασφαλίζει ότι οι πάροχοι που είναι εγκατεστημένοι στην επικράτειά τους συμμορφώνονται με τις εθνικές απαιτήσεις και ότι το κράτος μέλος υποδοχής είναι αρμόδιο να διενεργεί ελέγχους και επιθεωρήσεις μόνο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Επομένως, βασίζεται επίσης στην αρχή της αναγνώρισης κατά τον τρόπο που το κράτος μέλος υποδοχής δέχεται ότι η εποπτεία του κράτους μέλους εγκατάστασης είναι ισοδύναμη με τη δική του εποπτεία.¹¹⁶

Η πρόσφατη «Οδηγία επιβολής των υπηρεσιών»¹¹⁷ στοχεύει στη δημιουργία απαίτησης κοινοποίησης πριν από την εισαγωγή συστημάτων αδειοδότησης που σχετίζονται με τις υπηρεσίες και απαιτήσεων που σχετίζονται με τις διαδικασίες εγκατάστασης.¹¹⁸

Η οδηγία για τα επαγγελματικά προσόντα αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο για την απελευθέρωση του τομέα των υπηρεσιών. Με τη θέσπιση κανόνων για την αναγνώριση της επαγγελματικής πείρας, τη μείωση του κόστους προσαρμογής με τη μείωση της διπλής ρύθμισης και τη θέσπιση ενιαίας εποπτείας, η οδηγία για τα επαγγελματικά προσόντα ήταν ένα σημαντικό βήμα σε μια αγορά ολοκληρωμένων υπηρεσιών. Η οδηγία χρησιμοποιεί μια διατομεακή προσέγγιση, ρυθμίζοντας

¹¹⁶ Kainer, F., 2019, σελ. 28-34.

¹¹⁷ Directive 2014/67/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the enforcement of Directive 96/71/EC concerning the posting of workers in the framework of the provision of services and amending Regulation (EU) No 1024/2012 on administrative cooperation through the Internal Market Information System ('the IMI Regulation'), Πηγή: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/67/oj>.

¹¹⁸ Kainer, F., 2019, σελ. 7-8.

διαφορετικές ομάδες επαγγελματιών, συμπεριλαμβανομένων των ελεύθερων επαγγελματιών. Αυτή η ευρεία προσέγγιση οδήγησε σε ένα περίπλοκο σύστημα κανόνων που καθιστούν την οδήγία ένα περιεκτικό μέσο, αλλά μάλλον λιγότερο διαφανές.¹¹⁹

Επιχειρώντας μια νομική εκτίμηση βάσει του άρθρου 56 της ΣΛΕΕ, παρατηρούμε ότι η ελευθερία παροχής υπηρεσιών απαιτεί την εξάλειψη κάθε διάκρισης λόγω ιθαγένειας καθώς και την κατάργηση κάθε αμερόληπτου περιορισμού που θα μπορούσαν να απαγορεύσουν ή να εμποδίσουν περαιτέρω τις δραστηριότητες ενός παρόχου υπηρεσιών εγκατεστημένου σε άλλο κράτος μέλος, στο οποίο παρέχει νόμιμα παρόμοιες υπηρεσίες. Όμως, δεν είναι εύκολο να γίνει διάκριση μεταξύ των εμποδίων για την πρόσβαση στην αγορά και των κανονισμών που ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο παρέχονται οι υπηρεσίες. Έτσι λοιπόν, το Δικαστήριο έκρινε ότι η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών δεν εφαρμόζεται σε διατάξεις οι οποίες αν και εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών εντούτοις έχουν ως αποτέλεσμα την πρόκληση πρόσθετου κόστους για την εν λόγω υπηρεσία. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι τα εθνικά μέτρα που ρυθμίζουν την άσκηση μιας υπηρεσίας, εφόσον συνιστούν εμπόδια, θα πρέπει να αιτιολογηθούν εάν εξαλείφουν ή μειώνουν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα από το κράτος μέλος προέλευσης. Εάν, λόγω τέτοιων νομοθετικών διαφορών, το κόστος προσαρμογής στη ρύθμιση της χώρας υποδοχής είναι τόσο υψηλό ώστε να μειώνει την ικανότητα εισδοχής αλλοδαπών επιχειρήσεων, οι οποίες θα ανταγωνίζονται αποτελεσματικά τις επιχειρήσεις που παραδοσιακά είναι εγκατεστημένες στο κράτος μέλος υποδοχής, αυτό μπορεί να οδηγήσει σε περιορισμό της ελευθερίας παροχής υπηρεσίας.¹²⁰

Το κόστος προσαρμογής της αγοράς μπορεί να οδηγήσει σε εσφαλμένες κατανομές και τελικά σε συνολική αποδυνάμωση του ανταγωνισμού στην εσωτερική αγορά. Οι εταιρείες ενδέχεται να χάσουν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα κόστους λόγω της υποχρέωσης προσαρμογής στη νομοθεσία του κράτους μέλους υποδοχής και ως εκ τούτου μπορεί είτε να απέχουν εντελώς από το άνοιγμα μιας διασυνοριακής αγοράς είτε να μην είναι σε θέση να εκμεταλλευτούν τα πλεονεκτήματα κόστους της χώρας προέλευσής τους.¹²¹

¹¹⁹ Kainer, F., 2019, σελ. 46.

¹²⁰ Kainer, F., 2019, σελ.19-20.

¹²¹ Kainer, F., 2019, σελ.19-20.

Η νομοθετική εναρμόνιση, η κωδικοποίηση κοινών προτύπων, συχνά αποδεικνύεται επωφελής στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Επιπλέον, η νομοθετική εναρμόνιση μπορεί επίσης να αντιμετωπίσει μέτρα που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των θεμελιωδών ελευθεριών, αλλά επηρεάζουν ωστόσο την εσωτερική αγορά αυξάνοντας το κόστος προσαρμογής ή υποβάλλοντας τους παρόχους υπηρεσιών ή τις εταιρείες σε διπλή ρύθμιση ή διπλή εποπτεία. Επομένως, η νομοθετική εναρμόνιση, ιδίως με τη μορφή οδηγιών και κανονισμών, μπορεί να αντιμετωπίσει το κόστος προσαρμογής που προκύπτει από νομοθεσία που δεν εμπίπτει στις απαγορεύσεις της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών ή της ελευθερίας εγκατάστασης. Εφαρμόζονται τρεις ρυθμιστικές στρατηγικές για την ενίσχυση των επιπτώσεων των θεμελιωδών ελευθεριών: η θέσπιση κοινών προτύπων, η εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και η απλοποίηση των διαδικασιών.

Οι νομικές βάσεις για την προσαρμογή των κανονισμών και των οδηγιών σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών είναι το άρθρο 53 παράγραφος 1 και, ως αναφορά για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, το άρθρο 62 της ΣΛΕΕ. Προκειμένου να διευκολυνθεί η ανάληψη και η άσκηση δραστηριοτήτων ως μη μισθωτών, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εκδίδουν οδηγίες για την αμοιβαία αναγνώριση διπλωμάτων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων επίσημων προσόντων και για τον συντονισμό των διατάξεων που ορίζονται από νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές ενέργειες στα κράτη μέλη σχετικά με την ανάληψη και την άσκηση δραστηριοτήτων ως αυτοαπασχολούμενοι, σύμφωνα με το άρθρο 53 παράγραφος 1 της ΣΛΕΕ.¹²²

2.4.2. Πεδίο Εφαρμογής

Ως αποτέλεσμα της ελευθερίας εγκατάστασης (άρθρο 49 ΣΛΕΕ), φυσικά πρόσωπα (μη μισθωτοί - αυτοαπασχολούμενοι και επαγγελματίες) ή νομικά πρόσωπα, όπως ορίζονται στο άρθρο 54 της ΣΛΕΕ, που δραστηριοποιούνται νόμιμα σε ένα κράτος μέλος, μπορούν να ασκούν σταθερή και συνεχή οικονομική δραστηριότητα σε άλλο κράτος μέλος. Εναλλακτικά, μπορούν να προσφέρουν και να παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε άλλα κράτη μέλη προσωρινά ενώ εξακολουθούν να είναι εγκατεστημένοι στη χώρα καταγωγής τους σύμφωνα με την ελευθερία παροχής υπηρεσιών (άρθρο 56 ΣΛΕΕ). Η εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων λόγω εθνικότητας καθώς και η εφαρμογή πολιτικών που προωθούν την αμοιβαία αναγνώριση ή εναρμονίζουν τις

¹²² Άρθρα 53, 62 της ΣΛΕΕ.

εθνικές νομοθεσίες αποτελούν προϋποθέσεις για την πλήρη αξιοποίηση αυτών των ελευθεριών.¹²³

Έτσι λοιπόν, μπορούμε να κατανείμουμε το πεδίο εφαρμογής των σχετικών με την ελευθερία κυκλοφορίας των υπηρεσιών διατάξεων της ΣΛΕΕ, σε προσωπικό και σε αντικειμενικό πεδίο. Ως προς το προσωπικό πεδίο εφαρμογής, σύμφωνα με το άρθρο 56 της ΣΛΕΕ, απαγορεύονται οι περιορισμοί της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών στο εσωτερικό της Ένωσης για τους υπηκόους των κρατών μελών που είναι εγκατεστημένοι σε άλλο κράτος μέλος από εκείνο του αποδέκτη της παροχής, ενώ δικαιούχοι της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών είναι τα πρόσωπα που παρέχουν μια υπηρεσία. Τα πρόσωπα αυτά, τα οποία μπορεί να είναι φυσικά ή νομικά, θα πρέπει να εγκατεστημένα σε διαφορετικό κράτος μέλος από αυτό του αποδέκτη της παροχής της υπηρεσίας. Για όσους δεν είναι εγκατεστημένοι σε κάποιο κράτος μέλος, έστω και αν είναι πολίτες ενός κράτους μέλους και για όσους είναι εγκατεστημένοι σε ένα κράτος μέλος, αλλά δεν είναι πολίτες κάποιου κράτους μέλους, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις του Άρθρου 56 της ΣΛΕΕ. Ωστόσο, σύμφωνα πάντα με το άρθρο 56 της ΣΛΕΕ, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και του Συμβούλιο, μπορούν να αποφασίσουν την επέκταση του πεδίου εφαρμογής της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών και σε πολίτες τρίτων κρατών που διαμένουν στην ΕΕ. Επίσης, ιδιαίτερης σημασίας είναι η λεπτομέρεια ότι οι εν λόγω διατάξεις έχουν ισχύ και εφαρμόζονται εφόσον η παροχή της υπηρεσίας πραγματοποιείται εντός της εσωτερικής αγοράς. Το Δικαστήριο, έχει επίσης αποφανθεί κατά τρόπο πάγιο ότι οι πάροχοι των υπηρεσιών αποτελούν και αποδέκτες αυτών και ότι το δικαίωμα της παροχής υπηρεσίας είναι συνδεδεμένο με ένα αντίστοιχο δικαίωμα αποδοχής μιας υπηρεσίας. Με τον τρόπο αυτό, οι αποδέκτες μιας υπηρεσίας δύνανται να λαμβάνουν την υπηρεσία από πάροχο που είναι εγκατεστημένος σε άλλο κράτος μέλος, αλλά και να μετακινούνται προσωρινά στο κράτος μέλος που είναι εγκατεστημένος ο πάροχος της υπηρεσίας.¹²⁴

Αναφορικά με το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής, έχει ήδη αναφερθεί ότι σύμφωνα με το Άρθρο 57 της ΣΛΕΕ, ως υπηρεσίες νοούνται οι παροχές οι οποίες προσφέρονται κυρίως έναντι αμοιβής, εφόσον δεν καλύπτονται από τις διατάξεις που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων. Επίσης,

¹²³ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελευθερία εγκατάστασης και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: www.europarl.europa.eu/factsheets/el, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024, σελ. 2.

¹²⁴ Αργυρός, Γ., 2015, σελ.111-112.

αναφέρθηκαν και ορισμένες ενδεικτικές κατηγορίες δραστηριοτήτων, οι οποίες περιλαμβάνονται στην έννοια των υπηρεσιών, και οι οποίες είναι οι βιομηχανικές, οι εμπορικές και οι βιοτεχνικές δραστηριότητες καθώς και οι δραστηριότητες των ελευθέρων επαγγελματιών. Επιπλέον, σύμφωνα με το ενωσιακό δίκαιο, μια υπηρεσία δεν θα πρέπει να έχει ενσώματο χαρακτήρα, διότι εάν ενσωματώνεται σε κάποιο αντικείμενο, τότε δεν αναγνωρίζεται ως υπηρεσία, αλλά ως εμπόρευμα και επομένως εφαρμόζονται οι διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Η παραπάνω διάκριση προέκυψε ως απότοκο της Υπόθεσης C-155/73 - Sacchi¹²⁵ στην οποία το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η εκπομπή τηλεοπτικών μηνυμάτων, ακόμα και διαφημιστικών, υπάγεται στους κανόνες της Συνθήκης που αναφέρονται στην παροχή υπηρεσιών, ενώ το εμπόριο που αφορά κάθε είδους υλικό, όπως ήχος, ταινίες, μηχανήματα και άλλα προϊόντα που χρησιμοποιούνται για τη μετάδοση των τηλεοπτικών μηνυμάτων, υπάγονται στους κανόνες για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.¹²⁶

Σύμφωνα με το άρθρο 57 της ΣΛΕΕ καθορίζεται ότι όποιος παρέχει υπηρεσία μπορεί, προκειμένου να την εκτελέσει, να ασκήσει προσωρινά τη δραστηριότητα του στο κράτος μέλος όπου παρέχεται η υπηρεσία και με τους ίδιους όρους που επιβάλλει το κράτος αυτό στους δικούς του πολίτες. Μέσω του άρθρου αυτού, διακρίνεται η οικονομική δραστηριότητα που παρέχεται ως υπηρεσία, από την οικονομική δραστηριότητα στα πλαίσια της ελεύθερης εγκατάστασης, καθώς η παροχή υπηρεσιών σε ένα άλλο κράτος μέλος χαρακτηρίζεται από το στοιχείο της προσωρινότητας. Συνοψίζοντας, καταλήγουμε ότι για την εφαρμογή των διατάξεων της ΣΛΕΕ που αναφέρονται στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών θα πρέπει να υφίστανται οι προϋποθέσεις της παροχής της υπηρεσίας έναντι ανταλλάγματος, ο διασυνοριακός χαρακτήρας της παροχής και ο προσωρινός χαρακτήρας της παροχής.¹²⁷

Με την Οδηγία 2006/123/ΕΚ αναφορικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά και τη δημιουργία ενός ενδεικτικού καταλόγου των υπηρεσιών, θεσπίζεται ένα λειτουργικό πλαίσιο, το οποίο εφαρμόζεται σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων παροχής υπηρεσιών. Οι δραστηριότητες που κατηγοριοποιήθηκαν ως υπηρεσίες περιλαμβάνουν νομικές, φορολογικές, συμβουλευτικές υπηρεσίες σε θέματα

¹²⁵ Judgment of the Court of 30 April 1974, Giuseppe Sacchi, Reference for a preliminary ruling: Tribunale civile e penale di Biella, Italy, Case 155-73, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:61973CJ0155>.

¹²⁶ Αργυρός, Γ., 2015, σελ.111-112.

¹²⁷ Αργυρός, Γ., 2015, σελ.111-112.

διοίκησης, υπηρεσίες διαφήμισης, τουρισμού και άλλες. Όλες αυτές οι ενδεικτικές υπηρεσίες, μπορεί να περιλαμβάνουν δραστηριότητες οι οποίες απαιτούν αμεσότητα μεταξύ του παρόχου και του αποδέκτη της υπηρεσίας άρα και ενδεχόμενη μετακίνηση τους αυτών, καθώς και δραστηριότητες που μπορούν να παρασχεθούν από απόσταση, όπως αυτές που παρέχονται μέσω Διαδικτύου. Στο άρθρο 2 της Οδηγίας υπάρχει λίστα με υπηρεσίες που εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της ενώ στο άρθρο 17 περιέχονται ειδικές παρεκκλίσεις από την εφαρμογή της, οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του παράγωγου δικαίου, όπως ταχυδρομικές υπηρεσίες, υπηρεσίες στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, υπηρεσίες στον τομέα του φυσικού αερίου, υπηρεσίες διανομής και παροχής ύδατος και επεξεργασίας αποβλήτων.¹²⁸

Η οδηγία (ΕΕ) 2018/958,¹²⁹ η οποία θα πρέπει να εφαρμόζεται συμπληρωματικά προς την οδηγία 2005/36/ΕΚ, καθώς αποσκοπεί στην άρση των φραγμών στο εμπόριο υπηρεσιών στην ΕΕ με την απλοποίηση των διοικητικών διαδικασιών για τους παρόχους υπηρεσιών, την ενίσχυση των δικαιωμάτων των καταναλωτών και των επιχειρήσεων και την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Ενισχύει την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη δέχονται υπηρεσίες παρόχων εγκατεστημένων σε άλλο κράτος μέλος, επιτρέποντας την επιβολή εθνικών απαιτήσεων μόνο εάν δεν εισάγουν διακρίσεις, είναι αναγκαίες και αναλογικές. Η οδηγία καλύπτει έναν μεγάλο κατάλογο υπηρεσιών, ωστόσο υπάρχουν και υπηρεσίες οι οποίες εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της, όπως οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, οι υπηρεσίες μεταφορών, οι υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, οι υπηρεσίες ιδιωτικής ασφάλειας, οι οπτικοακουστικές υπηρεσίες και τα τυχερά παιχνίδια. Οι περισσότερες από τις υπηρεσίες αυτές καλύπτονται από τομεακή νομοθεσία της ΕΕ.¹³⁰ Η Οδηγία δημιουργεί επίσης Σημεία Ενιαίας Επαφής (Points of Single Contact, PSC) όπου οι αλλοδαποί πάροχοι υπηρεσιών μπορούν να έχουν πρόσβαση σε σχετικές πληροφορίες σχετικά με τις ισχύουσες απαιτήσεις, καθώς και στοιχεία επικοινωνίας με τις αρμόδιες αρχές.¹³¹

Η Οδηγία (ΕΕ) 2018/958, θεσπίζει επίσης, κανόνες για τις αξιολογήσεις αναλογικότητας που πρέπει να διενεργούν τα κράτη μέλη της ΕΕ πριν από τη θέσπιση νέων

¹²⁸ Αργυρός, Γ., 2015, σελ.122.

¹²⁹ Directive (EU) 2018/958 of the European Parliament and of the Council of 28 June 2018 on a proportionality test before adoption of new regulation of professions, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/958/oj>

¹³⁰ Αργυρός, Γ., 2015, σελ.122.

¹³¹ Kainer, F., 2019, σελ.28-30.

επαγγελματικών κανονισμών. Σύμφωνα με αυτήν, τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι νέοι κανόνες στα κράτη μέλη της ΕΕ που περιορίζουν την πρόσβαση ή την άσκηση νομοθετικά κατοχυρωμένων επαγγελμάτων είναι δικαιολογημένοι και αναλογικοί σε σχέση με στόχους δημόσιου συμφέροντος όπως η δημόσια τάξη, η δημόσια ασφάλεια, η δημόσια υγεία, η προστασία των καταναλωτών κ.λπ. Κατά την αξιολόγηση της αναλογικότητας νέων ή τροποποιητικών κανόνων, τα κράτη μέλη της ΕΕ πρέπει να λάβουν υπόψη μια σειρά από κριτήρια αναλογικότητας που έχει θεσπίσει το ΔΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του εάν το μέτρο μπορεί να επιτύχει τον στόχο δημοσίου συμφέροντος, εάν οι υφιστάμενοι κανόνες, όπως η νομοθεσία για την ασφάλεια των προϊόντων ή η νομοθεσία για την προστασία των καταναλωτών, δεν είναι σε θέση να επιτύχουν τον ίδιο στόχο ή εάν λιγότερο περιοριστικά μέσα θα μπορούσαν να επιτύχουν τον στόχο δημοσίου συμφέροντος κ.λπ.¹³²

Με δεδομένο ότι οι υπηρεσίες παράγονται και καταναλώνονται με μεγάλη συχνότητα, οι κανονισμοί και οι απαιτήσεις στοχεύουν συνήθως τον πάροχο υπηρεσιών, ενώ οι κανονισμοί για τα αγαθά στοχεύουν συνήθως το ίδιο το προϊόν. Ως εκ τούτου, ένα σημαντικό μέτρο για την ενίσχυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών είναι η Οδηγία για τα Επαγγελματικά Προσόντα (Οδηγία 2005/36/ΕΚ), η οποία θεσπίζει ένα κοινό σύστημα αναγνώρισης επαγγελματικών προσόντων μεταξύ της ΕΕ, της Ελβετίας και χωρών εκτός του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ). Η οδηγία ισχύει τόσο για την προσωρινή κινητικότητα όσο και για τη μόνιμη εγκατάσταση. Εάν κάποιος επαγγελματίας επιθυμούν να παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε προσωρινή βάση σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ, μπορούν να το κάνουν με βάση την εγκατάστασή τους στη χώρα καταγωγής τους, δίχως να είναι απαραίτητο από τη χώρα προορισμού να απαιτήσει από αυτούς κάποια προηγούμενη δήλωση ή να προχωρήσει σε διαδικασίες αναγνώρισης των τίτλων και των προσόντων τους.¹³³

Οι εργοδότες μπορούν να κάνουν χρήση της ελευθερίας τους να παρέχουν υπηρεσίες, στέλνοντας εργαζομένους στο εξωτερικό, προσωρινά. Αυτό μπορεί να συμβεί όταν για παράδειγμα μια επιχείρηση συνάψει σύμβαση για την κατασκευή ενός κτιρίου σε άλλο κράτος μέλος, οπότε μπορεί να στείλει τους εργάτες της στο εργοτάξιο για να πραγματοποιήσουν την κατασκευή. Οι αποσπασμένοι εργαζόμενοι δεν καλύπτονται από τους κανόνες της ΕΕ για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, καθώς παραμένουν στο κράτος μέλος υποδοχής προσωρινά και δεν ενσωματώνονται στην

¹³² Kainer, F., 2019, σελ.28-30.

¹³³ Αργυρός, Γ., 2015, σελ.122.

αγορά εργασίας του. Αντίθετα, οι αποσπασμένοι εργαζόμενοι προστατεύονται από την οδηγία για την απόσπαση εργαζομένων, σύμφωνα με την οποία, οι εργαζόμενοι που αποσπώνται σε άλλη χώρα και απασχολούνται από την επιχείρηση αποστολής, υπόκεινται στη νομοθεσία του κράτους μέλους καταγωγής, δικαιούνται ένα σύνολο βασικών δικαιωμάτων από το κράτος μέλος υποδοχής. Τα δικαιώματα αυτά περιλαμβάνουν ελάχιστους μισθούς, μέγιστες περιόδους εργασίας και ελάχιστες περιόδους ανάπαυσης, ελάχιστη ετήσια άδεια μετ' αποδοχών, συνθήκες πρόσληψης εργαζομένων μέσω γραφείων προσωρινής απασχόλησης, υγεία, ασφάλεια και υγιεινή στην εργασία και ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών. Η οδηγία δεν εφαρμόζεται όταν οι συνθήκες εργασίας που ισχύουν για τον εργαζόμενο σύμφωνα με τους κανόνες του κράτους μέλους καταγωγής είναι ευνοϊκότερες για τον εργαζόμενο από εκείνες που θα προέκυπταν από την εφαρμογή της οδηγίας στο κράτος μέλος υποδοχής.¹³⁴

Το άρθρο 51 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζει ότι η ελευθερία εγκατάστασης και παροχής υπηρεσιών δεν εκτείνεται σε καμία δραστηριότητα που σχετίζεται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας. Σύμφωνα με το άρθρο 346 της ΣΛΕΕ, οι εξαιρέσεις επιτρέπουν στα κράτη μέλη να απαγορεύουν την παραγωγή ή το εμπόριο πολεμικού υλικού. Επιπλέον, το άρθρο 52 της ΣΛΕΕ επιτρέπει στα κράτη μέλη να συνεχίσουν να επιβάλλουν κανονισμούς που επηρεάζουν ιδιαίτερα τους ξένους υπηκόους για σκοπούς δημόσιας υγείας, δημόσιας τάξης ή ασφάλειας.¹³⁵

2.4.3. Σχέση με άλλες ελευθερίες

2.4.3.1. Ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και ελευθερία εγκατάστασης.

Η ελευθερία εγκατάστασης επιχείρησης σε άλλο κράτος μέλος της ΕΕ και η ελευθερία παροχής ή λήψης υπηρεσιών σε κράτος μέλος της ΕΕ διαφορετικό από αυτό στο οποίο είναι εγκατεστημένη η επιχείρηση ή ο καταναλωτής είναι οι δύο θεμελιώδεις ελευθερίες που αποτελούν τη βάση της ενιαίας αγοράς για υπηρεσίες, όπως αναφέρεται στα άρθρα 49 και 56 της ΣΛΕΕ. Αυτές οι ελευθερίες ορίζουν ότι οι επαγγελματίες, οι ανεξάρτητοι εργολάβοι και άλλες νομικά αναγνωρισμένες οντότητες που δραστηριοποιούνται σε ένα κράτος μέλος: δεν μπορούν να εμποδίζονται να ασκούν σταθερή και συνεχή οικονομική δραστηριότητα σε άλλο

¹³⁴ Kainer, F., 2019, σελ.28-30

¹³⁵ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελευθερία εγκατάστασης και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: www.europarl.europa.eu/factsheets/el, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024, σελ. 2.
ΣΛΕΕ, Άρθρα 51, 52 και 346.

κράτος μέλος (άρθρο 49 της ΣΛΕΕ, δικαίωμα στην ίδρυση ελευθερίας). Ούτε μπορεί να τους ζητηθεί να προσφέρουν και να παρέχουν τις υπηρεσίες τους προσωρινά σε άλλα κράτη μέλη ή από τη χώρα καταγωγής τους (άρθρο 56 ΣΛΕΕ, ελευθερία παροχής υπηρεσιών). Αναφορικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, τα άρθρα 53 και 62 της ΣΛΕΕ χρησιμεύουν ως νομική βάση για τη νομοθετική εναρμόνιση σχετικά με την ελευθερία παροχής υπηρεσιών και την ελευθερία εγκατάστασης.¹³⁶

Το δικαίωμα εγκατάστασης εμπεριέχει το δικαίωμα σε κάποιον να ασκεί δραστηριότητες ως αυτοαπασχολούμενος καθώς και να ιδρύει και να διαχειρίζεται επιχειρήσεις για μόνιμη δραστηριότητα σταθερού και συνεχούς χαρακτήρα, υπό τους ίδιους όρους με αυτούς που ορίζει η νομοθεσία του κράτους μέλους για τους δικούς της υπηκόους. Μια επιχείρηση από ένα κράτος μέλος δεν θα πρέπει να υφίσταται διακρίσεις εάν θέλει να εγκατασταθεί σε ένα άλλο κράτος μέλος, αλλά θα πρέπει να ακολουθεί τους κανόνες και κανονισμούς που ισχύουν στο κράτος μέλος υποδοχής.¹³⁷

Ως προς την ελευθερία παροχής υπηρεσιών, ένα πρόσωπο που παρέχει μια υπηρεσία έχει το δικαίωμα να ασκεί προσωρινά τη δραστηριότητά του σε άλλο κράτος μέλος, υπό τους ίδιους όρους με αυτούς που επιβάλλει το εν λόγω κράτος μέλος στους δικούς του υπηκόους. Απαγορεύονται οι διακρίσεις για λόγους εθνικότητας. Ένας πάροχος υπηρεσιών από ένα κράτος μέλος έστω Α, μπορεί να πουλάει υπηρεσίες διασυνοριακά (π.χ. διαδικτυακά) σε καταναλωτές άλλου κράτους μέλους, έστω Β. Με τη σειρά τους, οι καταναλωτές του κράτους μέλους Β που απολαύουν τις υπηρεσίες, μπορούν να καταναλώσουν την υπηρεσία στο κράτος μέλος διαμονής τους Α ή ο πάροχος υπηρεσιών μπορεί να παρέχει προσωρινά την υπηρεσία στο κράτος μέλος Β. Σε όλες αυτές τις παραπάνω περιπτώσεις, ο πάροχος υπηρεσιών από το κράτος μέλος Α θα πρέπει καταρχήν να ακολουθεί μόνο τους κανόνες του κράτους μέλους καταγωγής, ωστόσο υπάρχουν και αρκετές εξαιρέσεις. Με άλλα λόγια, στην πράξη εφαρμόζεται συνήθως ένας συνδυασμός κανόνων του κράτους μέλους καταγωγής και του κράτους μέλους υποδοχής.¹³⁸

Λόγοι δημόσιας τάξης, δημόσιας ασφάλειας και δημόσιας υγείας μπορούν επίσης να δικαιολογήσουν περιοριστικά μέτρα στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών. Επιπρόσθετα, οι εθνικοί κανόνες για τα επαγγέλματα έχουν περιοριστικά αποτελέσματα στη διασυνοριακή διακίνηση επαγγελματικών παρόχων υπηρεσιών

¹³⁶ Dahlberg, E. et al., 2020, σελ.28

¹³⁷ Το ίδιο

¹³⁸ Το ίδιο.

εντός της ΕΕ. Οι εθνικοί κανόνες που απαιτούν την απόκτηση πτυχίων ή πιστοποιητικών στο κράτος εφαρμογής της υπηρεσίας, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η ύπαρξη των ίδιων προσόντων ή πιστοποιητικών των παρόχων των υπηρεσιών επειδή έχουν αποκτηθεί σε άλλα κράτη μέλη, αποτελούν τον πιο συνηθισμένο τύπο περιορισμού. Ένας άλλος κοινός τύπος περιορισμού είναι ότι οι πάροχοι υπηρεσιών απαιτείται να είναι μόνιμα εγκατεστημένοι σε ένα κράτος μέλος με την κοινή δικαιολογία να διασφαλίζουν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Επομένως, είναι πολύ πιθανό να τεθούν εμπόδια στο εμπόριο υπηρεσιών χωρίς τον κατάλληλο έλεγχο από την Επιτροπή και άλλα κράτη μέλη.¹³⁹

Η αναγνώριση της παθητικής μορφής στην ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών, είχε σαν αποτέλεσμα να αναγνωρίζονται δικαιώματα των αποδεκτών των υπηρεσιών, ως προς την ελευθερία κυκλοφορίας των προσώπων, όπως για παράδειγμα οι τουρίστες ή όσοι υπόκεινται σε ιατρική περίθαλψη ή ακόμη και οι καταναλωτές. Αναγνωρίζοντας ότι η μορφή της παροχής αυτών των υπηρεσιών υπάγεται στις διατάξεις για την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, τίθεται ενδεχομένως το ερώτημα εάν υπάρχει συνάφεια με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, καθώς δεν είναι δυνατό να απαγορευτεί η είσοδος σε κάποιο πρόσωπο το οποίο θα μεταβεί σε άλλο κράτος μέλος προκειμένου να αποδεχτεί και να του παρασχεθεί κάποιου είδους υπηρεσία. Ωστόσο, η ελευθερία παροχής υπηρεσιών θα πρέπει να θεωρείται αμιγώς οικονομική δραστηριότητα, καθώς γίνεται έναντι αμοιβής άρα αποσκοπεί στο κέρδος, ενώ ο αποδέκτης της την αποδέχεται προσωρινά. Επομένως, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και άλλες διατάξεις σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία ή εγκατάσταση των προσώπων.¹⁴⁰

2.4.3.2. Ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων

Η διάκριση μεταξύ των σχετικών με την ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων διατάξεων της Συνθήκης και εκείνων της ελευθερίας των υπηρεσιών δεν είναι εύκολη καθώς υπάρχει στενή σύνδεση μεταξύ των δύο ελευθεριών με ενδεχόμενες επικαλύψεις. Στο Άρθρο 57 της ΣΛΕΕ ορίζεται η έννοια της υπηρεσίας η οποία περιέχει οικονομικές δραστηριότητες που δεν διέπονται από τις διατάξεις τις σχετικές με την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Στο Άρθρο 58 παρ. 2 της ΣΛΕΕ καθορίζεται ότι η

¹³⁹ Dahlberg, E. et al., 2020, σελ.12-13.

¹⁴⁰ Παπαγιάννης, Δ. «Από την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, στην ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή των πολιτών, Το άρθρο 18 ΣυνθΕΚ και οι νεότερες εξελίξεις», π. Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, τόμος 22, τεύχος 2, Απρίλιος-Ιούνιος 2002, εκδ. Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης,, υποσ. 2, σελ. 232-234.

ελευθέρωση των τραπεζικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών που συνδέονται με τις κινήσεις κεφαλαίων θα γίνεται σε συνεργασία με την ελευθέρωση της κυκλοφορίας κεφαλαίων. Από τη μελέτη των δύο αυτών άρθρων δεν προκύπτει κάποια ξεκάθαρη προτεραιότητα κάποιας εκ των δύο ελευθεριών οπότε εναπόκειται στο Δικαστήριο να κρίνει κατά περίπτωση. Αυτή η ανυπαρξία κάποιας προτεραιότητας μεταξύ των δύο ελευθεριών, επιβεβαιώνεται και από τη νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία εάν ένα εθνικό μέτρο αφορά ταυτόχρονα την ελευθερία κυκλοφορίας των υπηρεσιών και την ελευθερία κυκλοφορίας των κεφαλαίων, τότε εξετάζεται σε ποιο βαθμό επηρεάζεται η άσκηση των οικονομικών ελευθεριών και κατόπιν, ανάλογα με το ποια από τις δύο οικονομικές ελευθερίες προκρίνεται κατά περίπτωση, εφαρμόζονται είτε οι διατάξεις περί ελεύθερης κυκλοφορίας των υπηρεσιών είτε αυτές περί της κίνησης των κεφαλαίων. Συνήθως υπερισχύουν αυτές της ελευθερίας κυκλοφορίας των κεφαλαίων.¹⁴¹

2.4.3.3. Ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών

Ενώ η ΕΕ έχει καταρτίσει ένα ευρύ φάσμα κανόνων στον τομέα των αγαθών, ο τομέας των υπηρεσιών είναι λιγότερο εναρμονισμένος. Παρ' όλα αυτά η ΕΕ έχει θεσπίσει μια σειρά από νομοθετικές πράξεις για την προώθηση της ολοκλήρωσης των αγορών υπηρεσιών εντός της ΕΕ. Ωστόσο, τα κράτη μέλη όπως είναι φυσικό, επιδιώκουν να διασφαλίσουν την επίτευξη των εθνικών τους στόχων όπως την προστασία των καταναλωτών, τη δημόσια υγεία και το περιβάλλον, με αποτέλεσμα να μην λαμβάνουν υπόψη τον αντίκτυπο των ενεργειών τους στην ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών και υπηρεσιών. Έτσι, όταν τα μέτρα που λαμβάνουν για τους εθνικούς στόχους παρακωλύουν τις ελευθερίες, θα πρέπει να διασφαλίσουν ότι τα μέτρα αυτά είναι αντικειμενικά, αιτιολογημένα και αναλογικά. Προκειμένου να διατηρηθούν τα οφέλη που έχει αποφέρει η ενιαία αγορά της ΕΕ όσον αφορά το αυξημένο εμπόριο, την ανταγωνιστικότητα και την αύξηση του ΑΕΠ, θα είναι σημαντικό στο μέλλον να τηρούνται δεόντως οι κοινά συμφωνημένες αρχές και διαδικασίες που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών και υπηρεσιών κατά τη σύνταξη, την εφαρμογή και την επιβολή των νόμων και κανονισμών τόσο της ΕΕ όσο και των εθνικών.¹⁴²

Αναφέρθηκε παραπάνω ότι ένας τρόπος παροχής υπηρεσιών είναι όταν ο αποδέκτης και ο πάροχος της υπηρεσίας παραμένουν στις χώρες τους και η υπηρεσία διαβαίνει τα

¹⁴¹ Αργυρός, Γ., 2015, σελ.172

¹⁴² Dahlberg, E. et al., Σελ 23-24.

σύνορα. Ο τρόπος αυτός της παροχής υπηρεσιών αναγνωρίστηκε πρόσφατα από το Δικαστήριο. Παραδείγματα υπηρεσιών οι οποίες διαβαίνουν τα σύνορα αποτελούν: ένα τηλεοπτικό ή ραδιοφωνικό κανάλι το οποίο εκπέμπει από τη χώρα εγκατάστασής του σε ένα άλλο κράτος μέλος, μία τράπεζα ή ένας δικηγόρος που παρέχουν υπηρεσίες σε κατοίκους - πελάτες άλλων κρατών μελών κ.λπ. Ο τρόπος αυτός παροχής υπηρεσιών δημιουργεί θέματα διάκρισης των ελευθεριών και των διατάξεων που τις διέπουν και όπως αναφέρθηκε στην Υπόθεση C-155/73 - Sacchi, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η φύση της τηλεοπτικής εκπομπής συνάδει με παροχή υπηρεσιών, ενώ αντίθετα το εμπόριο ήχου ή εικόνας εμπίπτει στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.¹⁴³

2.5. Ελευθερία Κυκλοφορίας Κεφαλαίων

Ως ο ακρογωνιαίος λίθος της ενιαίας αγοράς της ΕΕ, η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων είναι μία από τις τέσσερις βασικές ελευθερίες που στηρίζουν και ενισχύουν τις άλλες τρεις.

Λόγω της έλλειψης άμεσου αποτελέσματός της, θεωρούνταν για πολύ καιρό ως η πιο αδύναμη από τις τέσσερις ελευθερίες. Έτσι, από το 1960 αποτέλεσε το αντικείμενο μιας σειράς ειδικών οδηγιών απελευθέρωσης με αποτέλεσμα σήμερα να αποκτήσει εξέχουσα θέση μεταξύ των ελευθεριών.¹⁴⁴

Η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη της ΕΕ, καθώς προωθεί τη χρήση του ευρώ ως διεθνούς νομίσματος και επιτρέπει την αποδοτική επένδυση των κεφαλαίων. Αποτελεί ευρύτερη ελευθερία και η ιδιαιτερότητά της είναι ότι περιλαμβάνει και τρίτες χώρες με αποτέλεσμα να διαφέρουν οι σχετικές διατάξεις από εκείνες που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των υπηρεσιών. Οι εν λόγω διατάξεις έχουν σχέση με τη λειτουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και της ανάγκης ενίσχυσης του ευρώ στις διεθνείς χρηματαγορές.¹⁴⁵

Η ελευθερία κεφαλαίων εξελίχθηκε σταδιακά και οι όποιοι περιορισμοί υπήρχαν στις κινήσεις των κεφαλαίων, τόσο εντός της Ένωσης όσο και μεταξύ κρατών μελών και

¹⁴³ Παπαγιάννης, Δ., Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο - Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Κομοτηνή, 1999, σελ. 423

¹⁴⁴ Oliver, Peter J and Oliver, Peter J and Roth, Wulf-Henning, The Internal Market and the Four Freedoms (2004). Common Market Law Review, 41:407-441, 2004, Διαθέσιμο: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2566762>, σελ. 439-440, Τελευταία Πρόσβαση: 30 Μαρτίου 2024.

¹⁴⁵ Αργυρός, Γ., 2015, σελ. 168-169.

τρίτων χωρών, έχουν καταργηθεί από το 2004 με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ, παρ' όλα αυτά ορισμένες εξαιρέσεις εξακολουθούν να υπάρχουν.¹⁴⁶

2.5.1. Νομικό Πλαίσιο

Όπως προκύπτει από το άρθρο 26 της ΣΛΕΕ για την εσωτερική αγορά, από τις αναγκαίες προϋποθέσεις, στην πορεία για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, αποτελούσε η εξασφάλιση των τεσσάρων ελευθεριών. Στον τίτλο IV της ΣΛΕΕ, αναλύεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων. Η ΣΛΕΕ εξετάζει την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων, προσώπων και υπηρεσιών στα άρθρα 45 έως 66. Οι πληρωμές και τα κεφάλαια εξετάζονται ειδικά στα άρθρα 63 έως 66 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία σαφώς απαγορεύουν οποιονδήποτε περιορισμό στην απεριόριστη μετακίνησή τους εντός των κρατών μελών καθώς και μεταξύ κρατών μελών και μη μελών (τρίτες χώρες).¹⁴⁷

Στο άρθρο 64 της ΣΛΕΕ, προβλέπεται ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο δύνανται να λαμβάνουν μέτρα σχετικά με τις κινήσεις κεφαλαίων από ή προς τρίτες χώρες που αφορούν άμεσες επενδύσεις, στις οποίες περιλαμβάνονται οι επενδύσεις σε ακίνητα, εγκατάσταση, παροχή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών ή εισδοχή τίτλων σε κεφαλαιαγορές. Το άρθρο 65 της ΣΛΕΕ, περιέχει παρεκκλίσεις που επιτρέπουν στα κράτη μέλη να περιορίζουν γενικά τις κινήσεις κεφαλαίων και να δικαιολογούν ορισμένες διακρίσεις. Το άρθρο 65 επιτρέπει, μεταξύ άλλων στα κράτη μέλη να λαμβάνουν τα μέτρα που θεωρούν απαραίτητα για την πρόληψη παραβιάσεων της εθνικής νομοθεσίας ιδίως στον τομέα της φορολογίας και της προληπτικής εποπτείας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Αυτό συμβαίνει διότι τα κράτη μέλη μπορεί να συμφώνησαν στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, όπως ορίζεται στο άρθρο 63 της ΣΛΕΕ, αλλά επιθυμούσαν και τη διατήρηση της εθνικής φορολογικής τους αυτονομίας και των φορολογικών τους πολιτικών.¹⁴⁸

Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 65 της ΣΛΕΕ, τα μέτρα αυτά δεν θα πρέπει να θίγουν το δικαίωμα των κρατών μελών να εφαρμόζουν το εσωτερικό τους οικονομικό δίκαιο ή να λαμβάνουν τα μέτρα που θεωρούν απαραίτητα για την αποφυγή παραβάσεων.

¹⁴⁶ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/el/FTU_2.1.3.pdf, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

¹⁴⁷ ΣΛΕΕ, άρθρα 45 - 66.

¹⁴⁸ University of Iceland, Guðmundsdóttir, Guðrún Inga, Free Movement of Capital in the EU and the EEA - With emphasis on homogeneity, 2016, Πηγή: <https://skemman.is/bitstream/1946/19551/1/GIGMagJurThesis.pdf>, Τελευταία Πρόσβαση: 30 Μαρτίου 2024.

Επιπλέον, δεν θα πρέπει να θίγουν το δικαίωμα της ελευθερίας εγκατάστασης ούτε να αποτελούν μέσα διακρίσεων. Σε περιπτώσεις παραβάσεων των ρυθμίσεων αυτών, αρμόδιο να επιληφθεί είναι το Συμβούλιο και μάλιστα ομόφωνα.¹⁴⁹

Τα άρθρα 75 και 215 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης προβλέπουν την επιβολή διοικητικών ή περιοριστικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της δέσμευσης κεφαλαίων, κατά φυσικών ή νομικών προσώπων, ομάδων ή μη κρατικών οντοτήτων στο πλαίσιο της πρόληψης και της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και άλλων συναφών δραστηριοτήτων. Τα μέτρα αυτά μπορούν να εφαρμοστούν ως απάντηση σε αποφάσεις που λαμβάνονται στο πλαίσιο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας. Παράδειγμα τέτοιας απόφασης είναι ο περιορισμός της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων, λόγω των οικονομικών κυρώσεων που επιβλήθηκαν κατά της Ρωσίας μετά την εισβολή της στην Ουκρανία και της συνέχισης του πολέμου.¹⁵⁰

Ο συνδυασμός των άρθρων 143 και 144 της ΣΛΕΕ ορίζει ότι, στο πλαίσιο προγραμμάτων που αποσκοπούν να βοηθήσουν τα κράτη μέλη με το ισοζύγιο πληρωμών τους, το κράτος ή η Επιτροπή μπορούν να αναλάβουν δράση για τη διασφάλιση του ισοζυγίου πληρωμών όταν η ικανότητα λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς μπορεί να τεθεί σε κίνδυνο ή όταν ανακύψει ξαφνική κρίση. Αυτή η ρήτρα διασφάλισης, ωστόσο, καλύπτει μόνο τα κράτη μέλη που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ.

Τέλος, αρμόδιο για την επίλυση των ζητημάτων που προκύπτουν σχετικά με την ερμηνεία των διατάξεων που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων είναι το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η διαδικασία για το Δικαστήριο της ΕΕ που περιγράφεται στα άρθρα 258–260 ΣΛΕΕ θα ακολουθείται σε κάθε περίπτωση όπου τα κράτη μέλη εμποδίζουν αδικώς την ελεύθερη ροή κεφαλαίων.¹⁵¹

2.5.2. Πεδίο Εφαρμογής

Το Άρθρο 63 της ΣΛΕΕ εφαρμόζεται, με την ευρεία έννοια, στην κίνηση των κεφαλαίων και των πληρωμών και αναφέρεται στην κατάργηση των περιορισμών στην κίνηση και των δύο. Ωφελούνται, επομένως, όχι μόνο οι κάτοικοι των κρατών μελών ή οι εταιρείες που είναι εγκατεστημένες σε κάποιο κράτος μέλος, αλλά κάθε φυσικό και νομικό πρόσωπο, το οποίο συμμετέχει με κάποιο τρόπο στην ελεύθερη κυκλοφορία

¹⁴⁹ ΣΛΕΕ, άρθρα 64 - 65.

¹⁵⁰ ΣΛΕΕ 75, 215

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, σελ. 2-3.

¹⁵¹ ΣΛΕΕ, άρθρα 258 - 260.

των κεφαλαίων, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά του. Ωστόσο, δεν γίνεται κάποια ουσιαστική διάκριση μεταξύ των όρων «κεφάλαιο» και «πληρωμή».¹⁵²

Στη ΣΛΕΕ δεν ορίζεται η έννοια του όρου «κεφάλαιο». Η έννοια όμως του κεφαλαίου έχει διαμορφωθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με το Παράρτημα 1 της Οδηγίας 88/361/ΕΟΚ για την απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων, στο οποίο περιλαμβάνεται ένας κατάλογος δραστηριοτήτων κινήσεως κεφαλαίων που θεωρούνται ως κεφάλαιο και ονομάζεται «Ονοματολογία». Η παραπάνω Οδηγία δεν ισχύει σήμερα λόγω της ΣΛΕΕ, αλλά σύμφωνα με αυτήν κινήσεις κεφαλαίων αποτελούν οι πάσης φύσεως επενδύσεις, στις οποίες προβαίνουν τα φυσικά πρόσωπα, οι εμπορικές, βιομηχανικές ή χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις με σκοπό την άσκηση μιας οικονομικής δραστηριότητας. Από την άλλη, ο όρος «πληρωμές» αναφέρεται στη διασυνοριακή μεταφορά χρημάτων για την εξόφληση οφειλών οι οποίες έχουν προκύψει από συναλλαγές στους τομείς της κυκλοφορίας των αγαθών ή στην παροχή υπηρεσιών. Μπορούμε να πούμε ότι ο σκοπός της μεταφοράς των χρημάτων αποτελεί το ουσιώδες στοιχείο για τη διάκριση μεταξύ κίνησης κεφαλαίων και κίνησης πληρωμών. Επομένως, εάν η οικονομική ενέργεια αφορά επενδυτικό σκοπό τότε αναφερόμαστε σε κίνηση κεφαλαίων, αντιθέτως εάν τα χρήματα μεταφέρονται για την εκπλήρωση υποχρέωσης ένεκα της ύπαρξης κάποιας σύμβασης, τότε αναφερόμαστε σε πληρωμή.¹⁵³

Ο όρος κατοικία, έχει αντικατασταθεί από το γεωγραφικό κριτήριο του τόπου συναλλαγής, η οποία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από μια μορφή διακρατικότητας, δηλαδή να πρόκειται για συναλλαγή είτε μεταξύ νομικών προσώπων κρατών μελών ή με τρίτες χώρες, είτε μεταξύ φυσικών προσώπων. Συνεπώς, το πεδίο εφαρμογής του Άρθρου 63 ΣΛΕΕ καθίσταται ευρύτερο καθώς καλύπτει όλα τα πρόσωπα, φυσικά και νομικά, ανεξαρτήτως ιθαγένειας ή κατοικίας. Υπάρχει και παρέχεται η προστασία της ελεύθερης κίνησης των κεφαλαίων των προσώπων, ανεξάρτητα από το εάν έχουν την ιθαγένεια ή διατηρούν την κατοικία τους εντός της ΕΕ και ανεξάρτητα από το εάν η κίνηση αυτή πραγματοποιείται μέσα στην ΕΕ ή μεταξύ ενός κράτους μέλους και τρίτων χωρών.¹⁵⁴

¹⁵² ΣΛΕΕ, άρθρο 63.

¹⁵³ Αργυρός, Γ., 2015, σελ. 168-170.

¹⁵⁴ Το ίδιο.

Αξίζει επίσης να τονιστεί ότι, σύμφωνα με τα άρθρα 216 και 219 ΣΛΕΕ, η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων μεταξύ κρατών μελών της ΕΕ και τρίτων χωρών, διασφαλίζεται και μέσω των διεθνών συνθηκών που συνάπτει η ΕΕ με τρίτες χώρες.

Ως προς το ζήτημα των τυχόν περιορισμών, σύμφωνα με το άρθρο 63 της ΣΛΕΕ, η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων αποτελεί θεμελιώδη αρχή του δικαίου της ΕΕ και ως εκ τούτου δεν μπορεί να περιορίζεται από εθνικές ρυθμίσεις. Οι εξαιρέσεις του κανόνα, προβλέπονται στο άρθρο 65 της ΣΛΕΕ, οπότε δικαιολογούνται οι περιορισμοί κατά το άρθρο αυτό, και επίσης ένας περιορισμός δικαιολογείται από επιτακτικούς λόγους γενικού συμφέροντος. Εντούτοις, όπως έχει αποφανθεί παγίως το Δικαστήριο, ένα περιοριστικό μέτρο, για να μπορέσει να δικαιολογηθεί, όταν επικαλούνται λόγοι εθνικού συμφέροντος, θα πρέπει να πληροί τα κριτήρια της αρχής της αναλογικότητας. Σε κάθε περίπτωση, δηλαδή, λήψης περιοριστικών μέτρων θα πρέπει να υπάρχει ειδική αιτιολόγηση και όχι κάποια γενική αναφορά σε γενικότερους κινδύνους και τα περιοριστικά μέτρα θα πρέπει να είναι τέτοια ώστε να διασφαλίζουν την επίτευξη των σκοπών δημοσίου συμφέροντος και να μην υπερβαίνουν το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη τους.

Συνήθως, οι λόγοι που είναι καθαρά οικονομικής φύσης δεν μπορούν να θεωρηθούν ως επιτακτικοί λόγοι γενικού συμφέροντος, οι οποίοι να δικαιολογούν περιορισμό στην ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων. Επίσης, εάν υφίσταται εναρμονιστική ρύθμιση της ΕΕ, η οποία προβλέπει τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της προστασίας του σχετικού επιτακτικού λόγου γενικού συμφέροντος, τότε δεν επιτρέπονται εξαιρέσεις στην ελεύθερη κινητικότητα του κεφαλαίου.

Το Δικαστήριο, με την απόφασή του στην υπόθεση ECJ 203/80 Casati¹⁵⁵ αναγνώρισε την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, αποφαινόμενο ότι «...η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων υπόκειται στους ίδιους κανόνες με τις άλλες θεμελιώδεις ελευθερίες. Η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων αποτελεί, παράλληλα με την ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων και των υπηρεσιών, μια από τις θεμελιώδεις ελευθερίες της Κοινότητας. Επιπλέον, η ελεύθερη κυκλοφορία ορισμένων τύπων κεφαλαίων αποτελεί, στην πράξη, προϋπόθεση για την αποτελεσματική άσκηση άλλων ελευθεριών που εγγυάται η Συνθήκη, ιδίως του δικαιώματος εγκατάστασης ...».

¹⁵⁵ *European Court Reports 1981 -02595* , Case 203/80, Criminal proceedings against Guerrino Casati, 11 November 1981, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61980CJ0203>, Τελευταία Πρόσβαση, 30 Μαρτίου 2024

Καθώς η Συνθήκη δεν ορίζει τι συνιστά κίνηση κεφαλαίων, εναπόκειται στο Δικαστήριο να αποφασίσει εάν ένα μέτρο συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας κεφαλαίων ή όχι.

2.5.3. Σχέση με τις άλλες ελευθερίες

2.5.3.1. Ελεύθερη κυκλοφορία εγκατάστασης

Η ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων συνδέεται στενά με την ελευθερία εγκατάστασης. Η διάκριση μεταξύ των διατάξεων της ΣΛΕΕ που αναφέρονται στην ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων και εκείνων της ελευθερίας εγκατάστασης δεν είναι εύκολη. Το Άρθρο 65, παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ, αναγνωρίζει ότι οι διατάξεις σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων δεν θίγουν τη δυνατότητα εφαρμογής περιορισμών, από ένα κράτος μέλος, στο δικαίωμα εγκατάστασης, αρκεί να είναι σύμφωνοι με τη Συνθήκη.¹⁵⁶

Νομολογικά, όταν δύο ελευθερίες επικαλύπτονται με αποτέλεσμα να παρατηρούνται διαφορετικές προσεγγίσεις, υπάρχει διχογνωμία. Έτσι, το Δικαστήριο σε κάποιες υποθέσεις χρησιμοποίησε τις διατάξεις περί ελεύθερης εγκατάστασης ενώ σε κάποιες άλλες εφάρμοσε τις διατάξεις περί ελευθερίας των κεφαλαίων από κοινού με την ελευθερία εγκατάστασης. Εσχάτως, το Δικαστήριο δείχνει μια προτίμηση στον προσδιορισμό αρχικά του αντικειμένου της επίμαχης ρύθμισης και εν συνεχεία στην επιλογή - εφαρμογή των διατάξεων της αμεσότερης ελευθερίας. Στην περίπτωση που θίγονται άμεσα περισσότερες από μιας οικονομικές ελευθερίες, τότε το Δικαστήριο αποφαινεται κατόπιν σωρευτικής εφαρμογής των σχετικών διατάξεων της Συνθήκης¹⁵⁷. Παράδειγμα επικάλυψης μεταξύ της ελευθερίας κυκλοφορίας κεφαλαίων και της ελευθερίας εγκατάστασης αποτελεί η απόκτηση μετοχών. Τα δικαιώματα της ελεύθερης εγκατάστασης μπορούν να τα απολαμβάνουν οι πολίτες και οι επιχειρήσεις εντός της ΕΕ, που επιθυμούν να εγκαταστήσουν μια μόνιμη βάση σε ένα κράτος υποδοχής για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα. Η ελευθερία εγκατάστασης υπερισχύει σε περιπτώσεις όπου ένα πρόσωπο ιδρύει ή αποκτά μια εταιρεία ή ένα υποκατάστημα ή αναλαμβάνει κάποιου είδους αυτοαπασχόληση και αποκτά περιουσιακά στοιχεία και συγκεκριμένα, μετοχές οι οποίες ασκούν επιρροή στη διοίκηση ή στα μέσα παραγωγής, όπως μηχανήματα και ακίνητα, της εταιρείας. Η απόκτηση των μετοχών συνιστά απόκτηση περιουσιακών στοιχείων, η οποία

¹⁵⁶ ΣΛΕΕ άρθρο 65.

¹⁵⁷ Αργυρός, Γ., 2015, σελ. 171.

ονομάζεται επένδυση καθώς εξυπηρετεί επιχειρηματικούς σκοπούς και έτσι απολαμβάνει την προστασία όχι μόνο της ελευθερίας κίνησης κεφαλαίων, αλλά και της ελευθερίας εγκατάστασης¹⁵⁸.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η αγορά ακινήτου από μετανάστη εργάτη. Εάν κάποιος επιθυμεί να αναθέσει την προστασία αυτής της συναλλαγής αποκλειστικά σε μια μόνο θεμελιώδη ελευθερία, τότε θα πρέπει να βασίσει αυτή την ανάθεση στα κίνητρα του μετανάστη εργαζομένου. Εφόσον ο εργαζόμενος σκοπεύει να χρησιμοποιήσει την ακίνητη περιουσία ως κατοικία, τότε η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων θα υπερίσχυε των διατάξεων για την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων. Εάν, όμως, η αγορά προορίζεται ως επένδυση, τότε θα ισχύουν οι διατάξεις που αφορούν την κυκλοφορία των κεφαλαίων. Άρα, η αγορά ακίνητης περιουσίας από μετακινούμενο εργαζόμενο μπορεί να έχει τόσο την προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και της ελευθερίας εγκατάστασης όσο και της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων.¹⁵⁹

2.5.3.2. Ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών

Στο Άρθρο 57 της ΣΛΕΕ ορίζεται ότι η έννοια της υπηρεσίας αφορά οικονομικές δραστηριότητες οι οποίες παρέχονται έναντι αμοιβής, εφόσον δεν υπάγονται στις διατάξεις που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των κεφαλαίων και των προσώπων. Το άρθρο 58, παράγραφος 2, της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ορίζει ότι η απελευθέρωση των τραπεζικών και ασφαλιστικών υπηρεσιών που σχετίζονται με τις κινήσεις κεφαλαίων πρέπει να πραγματοποιηθεί ταυτόχρονα με την απελευθέρωση της κυκλοφορίας κεφαλαίων.¹⁶⁰

Από το συνδυασμό των άρθρων αυτών συμπεραίνεται ότι η ΣΛΕΕ δεν περιέχει και δεν καθορίζει κάποια προτεραιότητα μεταξύ της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών και της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων. Η απουσία κάποιου είδους προτεραιοποίησης μεταξύ των δύο αυτών ελευθεριών διαφαίνεται και στη νομολογία του Δικαστηρίου, όπου οι διατάξεις της ΣΛΕΕ σχετικά με την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών εφαρμόζονται από κοινού με αυτές της ελεύθερης κυκλοφορίας των κεφαλαίων. Οι πλέον συνηθισμένες περιπτώσεις επικαλύψεων μεταξύ της ελευθερίας κυκλοφορίας των κεφαλαίων και της ελευθερίας παροχής υπηρεσιών είναι αυτές που σχετίζονται με επενδυτικές υπηρεσίες. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το

¹⁵⁸ Ehlers, Dirk et al., *European Fundamental Rights and Freedoms*, De Gruyter, 2008, Berlin, σελ. 332-335.

¹⁵⁹ Το ίδιο.

¹⁶⁰ ΣΛΕΕ, άρθρα 57-58.

Δικαστήριο εξετάζει αρχικά το αντικείμενο της διαμάχης και εν συνεχεία εφαρμόζει είτε τις διατάξεις που αφορούν την παροχή των υπηρεσιών είτε τις διατάξεις περί ελευθερίας κίνησης κεφαλαίων, ανάλογα ποια κρίνει ότι ανταποκρίνεται στις συνθήκες της υπόθεσης.¹⁶¹

2.6. Ανακεφαλαίωση

Στο παρόν κεφάλαιο, πραγματοποιήθηκε ανάλυση των τεσσάρων θεμελιωδών ελευθεριών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς και είναι: η ελευθερία κυκλοφορίας των εμπορευμάτων (ή αγαθών), η ελευθερία κυκλοφορίας των προσώπων (ή εργαζομένων και εγκατάστασης), η ελευθερία κυκλοφορίας των υπηρεσιών και η ελευθερία κυκλοφορίας των κεφαλαίων (και πληρωμών). Μέσα από την ανάλυση που επιχειρήθηκε αναδείχτηκε η σπουδαιότητα αλλά και η μοναδικότητα κάθε ελευθερίας στην πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Οι θεμελιώδεις αυτές ελευθερίες, όχι μόνο συμβάλλουν στην επίτευξη της ενιαίας αγοράς, αλλά έχουν και κοινωνική διάσταση, καθώς προάγουν την κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ολοκλήρωση της ΕΕ.

Μετά από προσεκτικότερη εξέταση, διαπιστώσαμε ότι η ελεύθερη ροή αγαθών λειτούργησε ως ο κύριος τρόπος για να ολοκληρωθεί η εσωτερική αγορά. Οι πρώτες συνομιλίες για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων έγιναν στο πλαίσιο μιας τελωνειακής ένωσης μεταξύ των κρατών μελών. Αυτό περιλάμβανε την κατάργηση των δασμών για τα εμπορεύματα, τους ποσοτικούς εμπορικούς περιορισμούς και μέτρα με παρόμοιο αποτέλεσμα και τη θέσπιση κοινού εξωτερικού δασμολογίου. Στη συνέχεια, ωστόσο, η εστίαση στράφηκε στην εξάλειψη των τελευταίων φραγμών στο ελεύθερο εμπόριο προκειμένου να δημιουργηθεί η εσωτερική αγορά.

Στην παρουσίαση της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων περιγράφηκε γιατί αποτελεί παράγοντα ιδιαίτερης σημασίας για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και τον ακρογωνιαίο λίθο της ιθαγένειας της ΕΕ. Η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων αναλύεται περαιτέρω στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της ΕΕ και στο δικαίωμα της ελευθερίας εγκατάστασης έτσι έχει την έννοια πως όλοι οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν το δικαίωμα της εργασίας, των σπουδών, της συνταξιοδότησης και της εγκατάστασης σε όποιο κράτος μέλος επιθυμούν και απαγορεύεται κάθε περιορισμός εναντίον τους λόγω της ιδιαιτερότητας αυτής. Η

¹⁶¹ Αργυρός, Γ., 2015, σελ. 172.

ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα των και συμπληρώνει τις υπόλοιπες ελευθερίες εντός της ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς και είναι απαραίτητη, παράλληλα με την ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων, για τη διευκόλυνση της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς, καθώς συμβάλλει στην αύξηση της παραγωγικότητας και της παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας των εταιρειών που εδρεύουν στην ΕΕ.

Η ελευθερία κυκλοφορίας των υπηρεσιών με την απελευθέρωση του διασυνοριακού εμπορίου υπηρεσιών, απαιτεί κοινούς κανόνες, όπως πρότυπα για άδειες και διπλώματα, αμοιβαία αναγνώριση και κοινούς όρους ενώ τα κράτη μέλη θα πρέπει να προβαίνουν σε συχνές προσαρμογές των κανόνες της επικράτειάς τους αναφορικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Επιπλέον, τονίστηκε ότι οι οδηγίες σχετικά με τις υπηρεσίες και την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων ήταν ζωτικής σημασίας για την προώθηση των διασυνοριακών υπηρεσιών και της ελευθερίας εγκατάστασης. Αυτές οι οδηγίες έχουν σχεδιαστεί για να μειώσουν το κόστος προσαρμογής, να προωθήσουν την αμοιβαία αναγνώριση και να διευκολύνουν την πρόσβαση στην αγορά, οι οποίες συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη της ΕΕ.

Τέλος, αναλύθηκε η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, η οποία αποτελεί τη βάση της ενιαίας αγοράς και συμπληρώνει τις άλλες τρεις ελευθερίες. Η ελευθερία αυτή, λόγω της έλλειψης άμεσου αποτελέσματος, για πολύ καιρό θεωρούνταν ως η πιο αδύναμη από τις τέσσερις ελευθερίες. Ωστόσο, συνεισφέρει σημαντικά στην οικονομική ανάπτυξη της ΕΕ, καθώς προωθεί τη χρήση του ευρώ ως διεθνούς νομίσματος και επιτρέπει την αποδοτική επένδυση των κεφαλαίων ενώ αποτελεί ευρύτερη ελευθερία και έχει την ιδιαιτερότητα ότι περιλαμβάνει και τρίτες χώρες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αργυρός, Γεώργιος, Δίκαιο Της Ευρωπαϊκής Εσωτερικής Αγοράς: Οι Θεμελιώδεις Οικονομικές Ελευθερίες, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, www.kallipos.gr.
- Κούτρας Νικόλαος, Ευρωπαϊκοί Θεσμοί και Πολιτικές για τη Δια Βίου Μάθηση: Στρατηγική Λισαβόνας & Ευρώπη 2020, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014.
- Μαραβέγιας Ναπολέον, Ευρωπαϊκή Ένωση, Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, 2016
- Μούσης Νίκος, Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική, 13η Έκδοση, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα: 2011.
- Μαραβέγιας, Ναπολέον, Ευρωπαϊκή Ένωση. Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2016.
- Παμπούκης Κωνσταντίνος Γ., Ίδρυση και αναγνώριση των εταιριών ιδίως στα όρια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, 1995.
- Παπαγιάννης, Δ. «Από την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, στην ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή των πολιτών, Το άρθρο 18 ΣυνθΕΚ και οι νεότερες εξελίξεις», π. Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, τόμος 22, τεύχος 2, Απρίλιος-Ιούνιος 2002, εκδ. Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης.
- Παπαγιάννης, Δ., Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο - Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Κομοτηνή, 1999.
- Παπαγιάννης, Δονάτος, Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, 3η Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2007.
- Πλιάκος, Αστέρης Δ., Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Θεσμικό και Ουσιαστικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012.

Ξενόγλωσση

- Andrikopoulos, Andreas A., Gkountanis, Dimitrios C., Loizides, John, Trade Creation and Trade Diversion in the European Union: An Alternative Approach, The Journal of Economic Asymmetries, Volume 3, Issue 2, 2006.
- Davies, Karen, LLB., Understanding European Union law - 5th ed., Routledge, New York, 2014.
- Dahlberg, E. et al., Legal obstacles in Member States to Single Market rules, Publication for the committee on Internal Market and Consumer Protection, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2020, Πηγή: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/658189/IPOL_STU\(2020\)658189_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/658189/IPOL_STU(2020)658189_EN.pdf), Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.
- Ehlers, Dirk (editor), Becker, Ulrich (editor) Et al., European Fundamental Rights and Freedoms, De Gruyter, Berlin, 2008.

- Kaiser, Wolfram, Leucht, Brigitte and Rasmussen, Morten, The History of the European Union - Origins of a trans- and supranational polity 1950-72, Routledge, Taylor & Francis e-Library, New York, 2008
- Kainer, F., Contribution to Growth: Free Movement of Services and Freedom of Establishment. Delivering Improved Rights to European Citizens and Businesses, Study for the Committee on the Internal Market and Consumer Protection., Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg, 2019.
- Loth, Wilfried, Building Europe - A History of European Unification, De Gruyter Oldenbourg, Berlin, 2015.
- Mahr, Nathan, Trade Creation - Definition, Process & Examples, Πηγή: <https://study.com/academy/lesson/trade-creation-definition-effect.html>
- Oliver, Peter J and Oliver, Peter J and Roth, Wulf-Henning, The Internal Market and the Four Freedoms (2004). Common Market Law Review, 41:407-441, 2004, Διαθέσιμο: SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2566762>, σελ. 439-440, Τελευταία Πρόσβαση: 30 Μαρτίου 2024.
- Pinder, John and Usherwood, Simon, The European Union: A Very Short Introduction, Oxford University Press, 2013.

Διαδικτυακές Πηγές

- 50 χρόνια τελωνειακής ένωσης της ΕΕ, Πηγή : https://taxation-customs.ec.europa.eu/50-years-eu-customs-union_en?prefLang=el&ettrans=el, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.
- ΑΑΔΕ, Γενική Διεύθυνση Τελωνείων & ΕΦΚ - Διεύθυνση Δασμολογικών Θεμάτων, Ειδικών Καθεστώτων & Απαλλαγών, Κοινό Δασμολόγιο της Ε.Ε. & Δασμολογική Κατάταξη Εμπορευμάτων, Έκδοση 1η, Αθήνα, 2020.
- Απόφαση Του Δικαστηρίου της 3ης Ιουλίου 1986, Στην υπόθεση 66/85 Lawrie-Blum/Land Baden-Württemberg, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61985CJ0066>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.
- Απόφαση Υπόθεσης 66/85 Lawrie-Blum/Land Baden-Württemberg
- Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (Αριθ . L 169/ 1, 29/6/87).
- Ενοποιημένη Απόδοση Της Συνθήκης Για Την Ευρωπαϊκή Ένωση Και Της Συνθήκης Για Τη Λειτουργία Της Ευρωπαϊκής Ένωσης, (2016/C 202/01), (ΣΛΕΕ) Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&from=EL>.
- Ενοποιημένη Απόδοση Της Συνθήκης Περί Ιδρύσεως Της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (97/C 340/03).
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1990-99, Πηγή: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1990-99_el, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.
- Ευρωπαϊκή Ένωση, Το Ευρωσύστημα, Πηγή: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/euro/history-and-purpose_el, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας, Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων : Οδηγός για την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης

που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, Publications Office, 2010, Πηγή: <https://data.europa.eu/doi/10.2769/24859>.

- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Οικονομική και Νομισματική Ένωση, Πηγή: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/history-arts-culture/history/emu/html/index.el.html>, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/2023.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/147/la-libre-circulacion-de-personas>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Η εσωτερική αγορά: Γενικές αρχές, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: www.europarl.europa.eu/factsheets/el, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελευθερία εγκατάστασης και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: www.europarl.europa.eu/factsheets/el, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελευθερία εγκατάστασης και ελεύθερη παροχή υπηρεσιών, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: www.europarl.europa.eu/factsheets/el, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση - 2023, Πηγή: https://www.europarl.europa.eu/eppl-app-public/factsheets/pdf/el/FTU_2.1.3.pdf, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ), Πηγή: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/single-european-act>, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Υπηρεσία Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (European Parliamentary Research Service), Συντάκτης: Lugarini, Renato, Ο ρόλος του Αλτιέρο Σπινέλι στην πορεία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Πηγή: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589781/EPRS_BRI\(2016\)589781_EL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/589781/EPRS_BRI(2016)589781_EL.pdf), 2016, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, European Parliamentary Research Service, Συντάκτες: Salm, Christian and Lehmann, Wilhelm, “Jacques Delors - Architect of the modern European Union”, 2020, Πηγή: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652009/EPRS_BRI\(2020\)652009_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/652009/EPRS_BRI(2020)652009_EN.pdf), Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.
- Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Πηγή : www.europarl.europa.eu/factsheets/el.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2658/87 του Συμβουλίου, της 23ης Ιουλίου 1987, για τη δασμολογική και στατιστική ονοματολογία και το κοινό δασμολόγιο.
- Νόμος Υπ’ Αριθμ. 4763, ΦΕΚ Α’ 254/21.12.2020.
- Οδηγία 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/123/oj>.
- Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, Συνθήκη ΕΚΑΧ, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=legissum%3Axy0022>, Τελευταία Πρόσβαση: 11/11/23.

- Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, Συνθήκη ΕΚΑΧ, Πηγή: https://publications.europa.eu/resource/cellar/d3283d93-8b4a-4846-ad1f-d4ad219ccf86.0003.03/DOC_1, Τελευταία Πρόσβαση: 11/11/2023.
- Υπόθεση C-221/89, Factortame Ltd, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A61989CJ0221>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.
- Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE), 1955-1957 The European revival and the Rome Treaties, Πηγή: <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/349989e7-7e38-4406-96dd-07896caccbda>, Τελευταία Πρόσβαση: 16/11/23.
- Centre Virtuel de la Connaissance sur l'Europe (CVCE), The establishment of Western European Union (WEU), Πηγή: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/803b2430-7d1c-4e7b-9101-47415702fc8e/6d9db05c-1e8c-487a-a6bc-ff25cf1681e0>, Τελευταία Πρόσβαση: 16/11/23.
- Corporate Finance Institute, Customs Union, Πηγή: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/customs-union/>
- Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the recognition of professional qualifications (Text with EEA relevance), Πηγή: <http://data.europa.eu/eli/dir/2005/36/oj>.
- Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market, Πηγή : <http://data.europa.eu/eli/dir/2006/123/oj>.
- Directive 2014/67/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the enforcement of Directive 96/71/EC concerning the posting of workers in the framework of the provision of services and amending
- Directive (EU) 2018/958 of the European Parliament and of the Council of 28 June 2018 on a proportionality test before adoption of new regulation of professions, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/958/oj>.
- EUR-Lex, Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/the-single-european-act.html>, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/23.
- European Central Bank, Information brochure: The European Central Bank, the Eurosystem, the European System of Central Banks (Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, Το Ευρωσύστημα, Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών), Έκδοση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, 17 Ιανουαρίου 2011, Διαθέσιμο: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/escb_web_2011el.pdf, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/2023.
- European Central Bank, The European Monetary Institute, Published by: European Monetary Institute (EMI), Frankfurt am Main, 1997, Διαθέσιμο: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/othemi/pub_02en.pdf, Τελευταία Πρόσβαση: 24/11/2023.
- European Court Reports 1981 -02595 , Case 203/80, Criminal proceedings against Guerrino Casati, 11 November 1981, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61980CJ0203>, Τελευταία Πρόσβαση, 30 Μαρτίου 2024
- European Court Reports 1995 I-04165, Case C-55/94, Judgment of the Court of 30 November 1995, Reinhard Gebhard v Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori

di Milano, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:61994CJ0055>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

- European Court Reports 1995 I-04921, Judgment of the Court of 15 December 1995, Union royale belge des sociétés de football association ASBL v Jean-Marc Bosman, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A61993CJ0415>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024
- European Court Reports 1996 I-02617, Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 23 May 1996, John O'Flynn v Adjudication Officer, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61994CJ0237>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004R0883-20140101>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011R0492>
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32004L0038>
- Judgment of the Court of 30 April 1974, Giuseppe Sacchi, Reference for a preliminary ruling: Tribunale civile e penale di Biella, Italy, Case 155-73, Πηγή: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:61973CJ0155>.
- National Board of Trade, “Single Market, Four Freedoms, Sixteen Facts” - 1st Edition, 2015, Stockholm.
- Official Website of the International Trade Administration, EU - Import Tariffs, Last published date: 2024-02-03, Πηγή: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/eu-import-tariffs>
- Regulation (EU) No 1024/2012 on administrative cooperation through the Internal Market Information System (‘the IMI Regulation’), Πηγή: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/67/oj>.
- Review of the Balance of Competences between the United Kingdom and the European Union - Single Market: Free Movement of Persons, 2014, Πηγή: <https://www.gov.uk/government/consultations/free-movement-of-persons-review-of-the-balance-of-competences>.
- Review of the Internal Market: Free Movement of Goods; including the EU Customs Union and Intellectual Property Rights, Call for Evidence, Πηγή: <https://www.gov.uk/government/consultations/single-market-free-movement-of-goods-report-review-of-the-balance-of-competences>.
- The EU customs union in action, Πηγή: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/customs_en.
- The European Coal and Steel Community, Πηγή: <https://carleton.ca/ces/elearning/history/moving-to-integration/the-european-coal-and-steel-community/>, Τελευταία Πρόσβαση: 22/11/23.
- The Europe for Citizenship Programme, Briefings Prepared By The EU3doms Project, “The Four Freedoms Of The European Union”, Debate on the Future of the Four Freedoms of the European Union, November 2017.
- The Schengen area explained, Πηγή: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/schengen-area/>, Τελευταία Πρόσβαση: 17 Φεβρουαρίου 2024.

- University of Iceland, Guðmundsdóttir, Guðrún Inga, Free Movement of Capital in the EU and the EEA - With emphasis on homogeneity, 2016, Πηγή: <https://skemman.is/bitstream/1946/19551/1/GIGMagJurThesis.pdf>, Τελευταία Πρόσβαση: 30 Μαρτίου 2024.